

Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Rigorózní práce

Řízení o dědictví

Konzultant rigorózní práce: JUDr. Dita Melicharová, Ph.D.

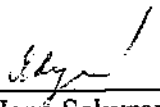
Mgr. Hana Sekyrová

Na Ochoze 1107, Jesenice, 252 42

Říjen 2008

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Mgr. Hana Sekyrová

Obsah

1. ÚVOD	5
2. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA DĚDICKÉHO ŘÍZENÍ A JEHO PRÁVNÍ PRAMENY	6
2.1. Obecná charakteristika dědického řízení	6
2.2. Právní prameny	10
3. PRAVOMOC A PŘÍSLUŠNOST V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ	11
3.1. Pravomoc v řízení o dědictví	11
3.2. Příslušnost v řízení o dědictví.....	12
3.3. Notáři	14
4. PRŮBĚH ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ	19
4.1. Zahájení řízení a předběžné šetření.....	19
4.1.1. Zahájení řízení.....	19
4.1.2. Centrální evidence závětí a listin o ustanovení správce	21
4.1.3. Předběžné šetření	23
4.2. Účastníci dědického řízení a další subjekty dědického řízení	24
4.2.1. Účastníci dědického řízení.....	24
4.2.2. Zastoupení účastníků dědického řízení.....	29
4.2.3. Soudy	32
4.3. Neodkladná opatření a správce dědictví.....	33
4.3.1. Neodkladná opatření	33
4.3.2. Správce dědictví	35
4.4. Zastavení řízení dle § 175h o. s. ř.	37
4.4.1. Zastavení řízení dle § 175h odst. 1 o. s. ř.....	37
4.4.2. Zastavení řízení dle § 175h odst.2 o. s. ř.....	38
4.5. Zjišťování dědiců a vyrozumění o jejich dědickém právu.....	40
4.6. Nařízení jednání.....	45
4.7. Zjišťování majetku a dluhů dědictví.....	48
4.7.1. Práva a povinnosti, která přecházejí v případě úmrtí zůstavitele na jiné osoby jinak než děděním.....	48
4.7.2. Zjišťování majetku a dluhů	52
4.7.3. Vypořádání společného jmění manželů.....	54
4.7.4. Určení obvyklé ceny dědictví, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví.....	57

4.8. Usnesení o dědictví.....	59
4.8.1. <i>Usnesení o potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici.....</i>	<i>61</i>
4.8.2. <i>Usnesení o potvrzení, že dědictví připadlo státu.....</i>	<i>62</i>
4.8.3. <i>Usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví.....</i>	<i>63</i>
4.8.4. <i>Usnesení o potvrzení nabytí dědictví více dědicům dle poměru jejich dědických podílů.....</i>	<i>65</i>
5. PŘEDLUŽENÉ DĚDICTVÍ	66
5.1. Přenechání předluženého dědictví věřitelům	68
5.2. Likvidace dědictví	70
6. DODATEČNÉ PROJEDNÁNÍ DĚDICTVÍ	77
7. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ A DALŠÍ ZPŮSOBY NÁPRAVY	79
7.1. Řádné opravné prostředky	79
7.2. Mimořádné opravné prostředky	80
7.3. Další způsoby nápravy	82
8. NÁKLADY ŘÍZENÍ A ODMĚNA NOTÁŘE	83
9. ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ S MEZINÁRODNÍM PRVKEM	86
10. DĚDICKÁ DAŇ	91
11. ZÁVĚR	96
Přehled literatury.....	100
Webové stránky a zkratky.....	102

1. Úvod

Smrt je nepochybně velmi bolestná událost v životě každého z nás. Období po smrti blízkého člověka není jen dobou truchlení a zvykání si na novou realitu bez zemřelého, ale i v tuto nelehkou dobu je zapotřebí provést řízení o dědictví a v rámci tohoto řízení prošetřit, zda zůstavitel nezanechal majetek, případně i dluhy, zda nebyl zůstavitel členem v obchodních společnostech, nájemcem movitých věcí (např. leasingu), nevedl spory za svého života, neuplatňoval dávky, popřípadě neuplatnil restituční nároky nebo zda neuzavřel smlouvy, ve kterých by bylo nezbytné pokračovat. Zjistit tedy vše, co zůstavitel zanechal a co je třeba v dědickém řízení projednat a stanovit, kdo majetek zůstavitele zdědí, popřípadě bude odpovídat za jeho dluhy a kdo bude pokračovat ve vztazích zůstavitele a nabývat jeho práv, která nejsou právy osobní povahy a nezanikly smrtí zůstavitele. Dědické právo a s ním spojené řízení o dědictví, tak přispívá k zjednání právní jistoty a kontinuity v právních vztazích mezi subjekty občanskoprávních vztahů s tím, že se jedná o institut, který ctí majetkové vztahy a jejich nedotknutelnost, který je nepostradatelnou součástí právního řádu.

V této práci jsem se zaměřila na jednotlivé etapy řízení o dědictví s ohledem na judikaturu. V závěru této práce se zmiňuji ohledně navrhované souhrnné novely občanského soudního řádu, s níž souvisí i rozsáhlá novela notářského řádu. Novela občanského soudního řádu je součástí první etapy reformy justice prováděné Ministerstvem spravedlnosti České republiky. Změny sledují zejména elektronizaci a odbřemenění soudů, zjednodušení doručování a rozšiřují kompetence notáře při vedení řízení o dědictví. Řízení o dědictví sice zůstává řízením soudním, avšak na rozdíl od současné právní úpravy, soudem pověřený notář, vedle dosavadního vedení řízení o dědictví, má vydávat jménem soudu samostatně téměř všechna rozhodnutí, včetně rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví a o schválení dědické dohody, jimiž se řízení končí. Pro účely řízení o dědictví se zavádí evidence manželských smluv, a to v elektronickém rejstříku vedeném Notářskou komorou České republiky. Přijetí těchto návrhů parlamentem bude mít nepochybně velký význam pro posílení postavení českého notářství a vliv na dědické řízení.

2. Obecná charakteristika řízení o dědictví a jeho právní prameny

2.1 Obecná charakteristika řízení o dědictví

Řízení o dědictví je jedním ze zvláštních druhů občanskoprávního řízení. Jedná se o řízení nesporné. Základní rozdíly mezi řízením sporným a nesporným jsou spatřovány především v tom, že řízení sporné má funkci reparační, kdežto řízení nesporné má funkci preventivní. Sporné řízení lze zahájit pouze z iniciativy účastníka podáním žaloby a soudy ve sporném řízení projednávají zásadně všechny spory mající soukromoprávní základ. Nesporné řízení lze zahájit i bez návrhu a soud v nesporném řízení není vázán návrhy účastníků, nerozhoduje o otázkách, které jsou mezi účastníky sporné a neposuzuje, které ze sporných tvrzení účastníků je pravdivé. Řízení o dědictví, jakožto nesporné řízení plní především svou preventivní funkci, soud svým rozhodnutím závazně upraví právní poměry účastníků, čímž předchází případným budoucím sporům mezi nimi. Dědické řízení se zpravidla zahajuje bez návrhu, čímž se odlišuje od jiných druhů nesporného řízení.

Podobně jako každé soudní řízení je i dědické řízení ovládáno určitými zásadami typickými pro soudní a občanské řízení, a to především:

- **zásadou oficiality** - dle § 175a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) soud zahájí dědické řízení i bez návrhu, jakmile se dozví, že fyzická osoba zemřela nebo byla prohlášena za mrtvou (dispoziční oprávnění účastníků jsou velmi omezena);
- **zásadou vyšetřovací** - soud respektive notář jako soudní komisař (dále jen „notář“) z úřední povinnosti zjišťuje skutkový stav nezbytný pro vydání rozhodnutí, za tímto účelem provádí důkazy dle vlastní úvahy a není vázán tvrzením účastníků a ani jejich návrhy na provedení důkazů. To neznamená, že by účastníci nebyli povinni přispět svým tvrzením ke správnému a úplnému zjištění skutkového stavu a nemohli navrhnout provedení důkazů;
- **zásadou neveřejnosti** - dle § 116 odst.1 o. s. ř. je jednání prováděné před notářem neveřejné a vzhledem k tomu, že řízení o dědictví se odehrává zásadně před notáři pověřenými soudy k projednání dědictví, uplatní se tato zásada prakticky pro celé řízení o dědictví. Řízení o dědictví je tedy výjimkou¹ a odlišuje

¹ Jedná se o výjimku z Ústavy zaručené veřejnosti soudního jednání – článek 96 odst. 2 Ústavy

se tímto od jiných druhů občanskoprávních řízení, ve kterých se uplatňuje zásada veřejnosti jednání;

- **zásadou legálního pořádku** - pro dědické řízení je charakteristické to, že jednotlivé úkony na sebe logicky navazují v předem stanoveném pořadí. Nutno však podotknout, že je možné mimo obvyklé pořadí úkonů uplatňovat další skutečnosti či nová tvrzení, a to až do právní moci konečného rozhodnutí ve věci, a že lze uplatňovat nové skutečnosti i v řízení odvolacím, což je charakteristické spíše pro zásadu jednotného řízení;
- **zásadou volného hodnocení důkazů** - v dědickém řízení závisí hodnocení důkazů na úvaze notáře (soudu), jak ten či onen důkaz posoudí, tj. zda na základě takového důkazu bude považovat určitý skutkový stav za prokázaný či nikoliv, jaká skutková zjištění z provedeného důkazu vezme za prokázaná a jaká nikoliv.

Řízení o dědictví je dále ovládáno zásadami, které jsou typické i pro ostatní druhy soudního řízení, a to zásadou: nezávislosti a nestrannosti, zákonného soudu a soudce, rovnosti, ústnosti, přímosti a hospodárnosti.

Právní úprava řízení o dědictví spočívá na principu tzv. **obligatornosti dědického řízení** (každé úmrtí fyzické osoby vede k zahájení dědického řízení, bez ohledu na to, zda o to dědici žádají a zda tato osoba měla majetek) a na principu **integrace státu do dědických právních vztahů** (stát ovlivňuje uspořádání dědických vztahů).² Podle § 460 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "občanský zákoník") se dědictví nabývá smrtí zůstavitele, ale tím rozhodně nedochází k nabytí dědictví přímo ze zákona. Podmínkou pro nabytí majetku, je uskutečnění dědického řízení, v němž soud, jakožto orgán státu, provádí zákonem stanovené úkony. Výsledkem takového řízení je vydání usnesení, kterým je toto řízení skončeno. V dnešní době je řízení o dědictví svěřeno do pravomoci soudu, jakožto orgánu státu, který provádí zákonem stanovené úkony v předem určeném pořadí. Řízení o dědictví začíná u soudu, ale jakmile soud dle § 38 o. s. ř. pověří notáře, aby působil v tomto řízení jako soudní komisař, provádí veškeré úkony notář a připraví i návrhy konečného rozhodnutí soudu. Do právního řádu byl zaveden institut tzv. soudního komisariátu, jelikož notáři mají zkušenosti s řízením o dědictví, které získali v době od 1.1.1955 do 31.12.1992, kdy pravomoc v dědických věcech byla svěřena státnímu notářství. Od 1.1.1993 bylo řízení o dědictví svěřeno opět soudu, tak jak tomu bylo před 1.1.1955 a notářům nepřísluší rozhodovací pravomoc, kromě vydávání usnesení, kterými se upravuje vedení řízení.

² Mikeš J., Musikář L., Dědické právo, Praktická příručka, Linde Praha, a.s., 2007, str. 123

Další základní princip nebo-li zásada právní úpravy dědění, která se týká i dědického řízení, spočívá v tom, že **jak hmotněprávní dědické vztahy, tak i procesní postup se řídí právem platným v době úmrtí zůstavitele.** U hmotněprávní úpravy to nepřekvapuje, ale specifikem je, že se tato zmíněná zásada uplatňuje i při aplikaci procesního práva, která je vyjádřena v přechodných ustanoveních všech příslušných kodexů a jejich novelizací. Tato zvláštnost spočívá v provázanosti hmotněprávních a procesněprávních ustanovení, jelikož k uspokojení subjektivních nároků vyplývajících z dědického práva hmotného se mohou účastníci příslušných občanskoprávních vztahů domoci pouze prostřednictvím předepsaného postupu, kterým na našem území bylo vždy řízení před justičním orgánem. Aplikace procesního práva platného v době úmrtí zůstavitele je velmi problematická a činí často značné problémy. Procesní úprava v rámci stanovení pravidel daného řízení musí vycházet též z existující organizační struktury justice a dalších státních orgánů v dané době. Řada ustanovení má administrativně-technickou povahu, která vychází z existujících podmínek v době platnosti příslušného předpisu. Tuto zásadu nelze z objektivních důvodů aplikovat bezesbytku. Je proto nezbytné užití těchto procesních ustanovení modifikovat a užít tak, aby korespondovaly s hmotněprávní úpravou.

Co se týče funkcí dědického řízení je možné rozeznávat dvojí funkci a to:

- a) **Funkce legitimační,** která spočívá ve zjištění dědiců jako právních nástupců zůstavitele. Z hlediska jejího významu je to funkce nezastupitelná, a to proto, že okruh dědiců je v dědickém řízení zásadně zjišťován s konečnou platností, kromě případů, kdy dojde dle § 175h odst. 1 a odst. 2 o. s. ř. k zastavení dědického řízení proto, že zůstavitel nezanechal žádný majetek, popřípadě zanechal majetek nepatrné hodnoty, ale i v těchto případech notář (soud) při předběžném šetření zjišťuje okruh osob, které by byly povolány dědit ze zákona či závěti. V daném případě se notář spíše zaměřuje na zjištění, kdo byl vypravitelem pohřbu, který se pak stane účastníkem takového řízení. Okruh účastníků řízení o dědictví je vymezen s konečnou platností, a pokud někdo předloží závěť například v dodatečném projednání dědictví, může se bránit prostřednictvím žaloby oprávněného dědice s tím, že bránit se může jen ten, kdo nebyl v průběhu dědického řízení znám. Otázka dědického práva musí být v řízení o dědictví vždy definitivně vyřešena, a to popřípadě i způsobem, který nemusí odpovídat skutečnosti. V některých případech bude nutno při zjišťování dědiců vycházet i z domněnky a fikce, a to především, půjde-li o dědice neznámého či dědice neznámého pobytu, který byl o dědickém právu vyrozuměn vyhláškou a ve lhůtě

stanovené zákonem o sobě nedal vědět, pak se k němu dle § 468 občanského zákoníku nepřihlíží. Rovněž tak soud nepřihlíží k dědici, který dle § 175k odst. 2 poslední věty o. s. ř. nepodal žalobu na rozhodnutí o sporné skutečnosti, na níž závisí dědické právo. Zjištění okruhu dědiců má význam nejen pro samotné dědické řízení, ale i pro jiná řízení, ve kterých takto zjištění právní nástupci vstupují do právního postavení svého předchůdce, pokud lze po smrti zůstavitele v řízení pokračovat. Tak je tomu např. v případě, když před vydáním rozhodnutí Pozemkového úřadu zemře oprávněná osoba, která uplatnila nárok na vydání majetku, přechází nárok na dědice, a to dle ustanovení § 4 odst. 4) zákona č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů. Určení okruhu dědiců v řízení o dědictví je zpravidla chápáno jako spolehlivý závazný podklad při posuzování právního nástupnictví a své vyjádření nachází v pravomocném usnesení soudu o dědictví podle § 175g o. s. ř.

- b) **Funkce majetková**, která spočívá ve zjišťování majetku a dluhů zůstavitele. Z hlediska jejího významu se jedná o funkci omezenější, méně spolehlivou a podmíněnou a to proto, že majetek a dluhy zůstavitele nejsou v rámci dědického řízení zjišťovány vždy úplně, správně a s konečnou platností. Zákon s tím i počítá, a proto např. pokud nebyl v dědickém řízení projednán veškerý majetek zůstavitele a objeví se další majetek zůstavitele, popřípadě i dluhy, po právní moci usnesení, jímž bylo řízení o dědictví skončeno, provede se o nově najevo vyšlém majetku zůstavitele dle § 175x o. s. ř. dodatečné projednání dědictví. Pokud jsou aktiva nebo pasiva dědictví mezi účastníky sporná, soud se dle § 175k odst. 3 o. s. ř. omezí pouze na zjištění jejich spornosti a při určení výše obvyklé ceny majetku zůstavitele, čisté hodnoty dědictví, popřípadě výše předlužení, se k nim nepřihlíží. Totéž platí i dle § 175l odst. 1 o. s. ř. o skutečnostech, které jsou při vypořádání společném jmění manželů sporné mezi pozůstalým manželem a dědici.

Nutno také podotknout, že dle § 175y o. s. ř. zařazení či nezařazení určitého majetku do aktiv či dluhu do pasiv dědictví nemá žádné následky jak pro účastníky řízení o dědictví, tak i pro osoby, které účastníky řízení o dědictví nebyly. Účastníci řízení o dědictví se mohou domáhat svého práva žalobou mimo řízení o dědictví a to v době, kdy dědické řízení ještě probíhá nebo po jeho pravomocném skončení. Rovněž tak osoby, které účastníky řízení o dědictví nebyly, se mohou domáhat svého práva žalobou, kromě případu, kdy byla provedena likvidace dědictví.

2.2 Právní prameny řízení o dědictví

Základním pramenem dědického řízení je *zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů*, a to především část třetí, hlava pátá, kde je upraveno v § 175 a - §175zd. Podrobnější úpravu řízení o dědictví obsahuje *vyhláška č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní soudy a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů*, a to především část devátá „Řízení o dědictví“ a část desátá „Činnost notářů v řízení o dědictví“, *Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org.*, kterou se vydává vnitřní kancelářský řád pro okresní, krajské soudy a vrchní soudy.

Z důvodu zásady, spočívající v tom, že procesní postup se řídí právem platným v době úmrtí zůstavitele patří mezi prameny řízení o dědictví také *zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného ve znění od 2.11.1931 do 31.12.1950, nesporný patent ve znění do 31.12.1950, zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních ve znění od 1.1.1951 do 31.3.1964, zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a řízení před státním notářstvím (dále jen „o státním notářství“) ve znění od 1.4.1964 do 31.3.1983, zákon o státním notářství ve znění od 1.4.1983 do 31.12.1991, zákon o státním notářství ve znění od 1.1.1992 do 31.12.1992 a cenové předpisy - Nařízení předsedy vlády č. 175/1939 Sb., zákaz zvýšení cen, Výměr českého cenového úřadu a slovenského cenového úřadu č. 120/47/79, o cenách pozemků a především vyhlášky Ministerstva financí o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, atd.*

Vzhledem k tomu, že se notáři účastní řízení o dědictví z pověření soudu, je rovněž důležitým právním pramenem řízení o dědictví *zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů* a s ním související právní předpis, kterým je *notářský kancelářský řád ze dne 11.7.2006, přijatý sněmem Notářské komory a vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 196/2001 Sb., o odměnách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů*.

Pokud se v řízení o dědictví vyskytuje cizí prvek, a nestanoví-li jinak mezinárodní smlouva, použijí se kolizní normy obsažené v *zákoně č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů*. V daném případě jsou právními prameny také dvoustranné a mnohostranné mezinárodní smlouvy, které mají přednost před zákonem.

K právním pramenům řízení o dědictví patří i některé daňové předpisy, jelikož upravují dědickou daň a postup orgánů při jejím vyměrování a vybírání, a to *zákon č.*

357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.

Pro dědické právo je typická již zmíněná zásada provázanosti hmotněprávních a procesněprávních ustanovení, a proto pramenem právní úpravy řízení o dědictví je i zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.³

Dílčí úprava je rovněž upravena v některých dalších právních předpisech, a to jako je autorský zákon, zákon o sociálním zabezpečení, zákon o důchodovém pojištění, zákon o státní sociální podpoře, zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem, obchodní zákoník a zákon práce a další.

3. Pravomoc a příslušnost řízení o dědictví

3.1 Pravomoc v řízení o dědictví

Řízení o dědictví je svěřeno do **pravomoci soudů České republiky**. Soud podle § 38 o. s. ř. pověřil notáře, aby jako soudní komisař provedl veškeré úkony v řízení o dědictví. Úkony notáře, které provedl jako soudní komisař, se považují za úkony soudu.

Tato právní úprava byla zavedena z důvodu mnohaleté zkušenosti notářů s řízením o dědictví, jelikož již za účinnosti nesporného patentu prováděli notáři úkony v pozůstalostním řízení. Zákonem č. 201/1949 Sb., o notářství byla činnost notáře v pozůstalostním řízení upravena na základě příkazu soudu s tím, že ke dni 1.1.1952 bylo dosavadní notářství zrušeno zákonem č. 116/1951 Sb., o státním notářství a byla zřízena státní notářství, která mohla být pověřena prováděním úkonů v řízení o dědictví. Dnem účinnosti zákona č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státních notářství tj. od 1.1.1955 se rozšířila působnost státních notářství, a to tím, že nejenom samostatně projednávala, ale i rozhodovala v řízení o dědictví. Dědická agenda byla vyňata z pravomoci soudu. Zákonem č. 26/1957 Sb., o notářských poplatcích s účinností od 1.7.1957 bylo do působnosti státních notářství zahrnuto i zpoplatňování dědictví, což do této doby bylo jednou z náplní finanční orgánů. K 1.1.1993 došlo k privatizaci notářství a řízení o dědictví bylo svěřeno do pravomoci soudů. K tomuto dni byl také zrušen zákon č. 95/1963 Sb. o státním notářství, ve znění pozdějších novel. Se

³ Např. Občanský zákoník předvídá působení soudu v řízení o dědictví v souvislosti s odmítnutím dědictví, v případech, kdy je dědic neznámý či neznámého pobytu a také v případě předluženého dědictví, kdy soud schvaluje dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům, nebo pokud by k dohodě nedošlo, tak při likvidaci dědictví.

změnami, k nimž došlo v řízení dědictví, souvisí i další změna od 1.1.1993 byla přesunuta rozhodovací pravomoc ve věcech daňových, které souvisí s nabytím dědictví na jiné orgány než jsou notáři nebo soud, a to na finanční orgány.

3.2 Příslušnost v řízení o dědictví

Jak již bylo shora zmíněno, v řízení o dědictví většinu úkonů, shromažďování podkladů pro rozhodnutí mající formu usnesení připravují notáři, pověřeni soudem. Veškeré tyto úkony notářů se považují za úkony soudu. Z tohoto důvodu si proberme jednotlivé příslušnosti soudu. Právní teorie rozlišuje příslušnost věcnou, příslušnost funkční a příslušnost místní.

- a) **Věcná příslušnost** - podle § 9 odst. 1 o. s. ř. jsou v řízení o dědictví věcně příslušné okresní soudy respektive soudy jim postavené na roveň, tj. obvodní soudy v Praze a městský soud v Brně.
- b) **Funkční příslušnost** - podle § 10 o. s. ř. o řádném opravném prostředku, kterým je odvolání proti usnesení okresního soudu rozhoduje krajský soud, popřípadě jim na roveň postavený Městský soud v Praze. Podle § 10a o. s. ř. o mimořádném opravném prostředku, tj. dovolání proti rozhodnutí krajského soudu jako soudu odvolacího rozhoduje Nejvyšší soud ČR.
- c) **Místní příslušnost** - podle § 88 písm.j o. s. ř. je v dědickém řízení místně příslušný soud, v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydliště, neměl-li bydliště nebo nelze-li bydliště zjistit, v jehož obvodu měl naposledy pobyt; není-li takový soud, je příslušný soud, v jehož obvodu je zůstavitelův majetek, popřípadě mezi několika takto příslušnými soudy ten z nich, který první provedl v dědickém řízení úkon. Jedná se o tzv. zvláštní výlučnou místní příslušnost.

V praxi se místní příslušnost soudu určuje téměř ve všech případech podle posledního bydliště zůstavitele. Jen velmi ojediněle se místní příslušnost soudu určuje podle posledního pobytu zůstavitele. Bydlištěm ve smyslu shora uvedeného ustanovení se rozumí faktické bydliště, místo, kde se zůstavitel naposledy zdržoval s úmyslem zůstat tam natrvalo a bydlet (např. podle bydliště rodiny, podle místa zaměstnání, měl-li tam byt apod.), ale v praxi se zpravidla za bydliště považuje to bydliště, v němž byl podle evidence obyvatelstva hlášen k trvalému pobytu, tedy adresa uvedená v úmrtním listě, i když se v mnoha případech nejedná o faktické bydliště zůstavitele.

Zákon tedy stanoví pravidla pro určení místní příslušnosti soudu, aby se zabránilo zahájení řízení u více soudů. Pokud se místní příslušnost soudu nedala zjistit podle bydliště zůstavitele, řídí se místní příslušnost soudu podle pobytu zůstavitele. Pobyttem se rozumí místo, kde se zůstavitel naposledy zdržoval (např. ubytovna). Pokud nelze určit místní příslušnost soudu podle způsobů shora uvedených, je příslušný soud, v jehož obvodu se nachází zůstavitelův majetek. Tak je tomu zejména při projednání dědictví po cizincích, kteří nemají v České republice bydliště a ani pobyt a měli zde majetek, nebo pokud se zůstavitel zdržoval trvale mimo území České republiky. V případě, že bude příslušných více soudů, je příslušný ten soud, který provede první úkon související s řízením o dědictví.

Je třeba se také zmínit, že místní příslušnost nemusí být určena jen na základě shora uvedených zásad, ale také na základě rozhodnutí soudu z důvodu tzv. delegace, a to delegace vhodné nebo nutné. Delegace nutná je upravena v ustanovení § 12 odst. 1 o. s. ř. a znamená, že věc musí být přikázána jinému soudu téhož stupně, pokud jsou soudci místně příslušného soudu vyloučeni z projednání a rozhodování věci. Tak je tomu v případě, pokud lze pochybovat o nepodjatosti soudců se zřetelem na jejich poměr k věci, účastníkům či k jejich zástupcům. Delegace vhodná je upravena v ustanovení § 12 odst. 2 o. s. ř. a znamená, že věc může být přikázána jinému soudu téhož stupně z důvodu vhodnosti. Tak je tomu v případě, aby řízení proběhlo rychle, účinně a bez zbytečných nákladů. K rozhodnutí o delegaci vhodné může dojít na základě návrhu účastníka, tak i bez návrhu z iniciativy soudu, a to kdykoliv během řízení. V praxi se provádí delegace většinou na počátku řízení a to z důvodu a v zájmu rychlosti a hospodárnosti řízení. V návrhu musí být uvedeno, ke kterému soudu má být věc přikázána a návrh musí být řádně odůvodněn. Z návrhu na tuto delegaci se platí soudní poplatek. Pokud účastník poplatek nezaplatí, k návrhu se nepřihlíží. Dle § 12 odst. 3 o. s. ř. o delegaci rozhoduje soud, který je nadřazen příslušnému soudu a soudu, jemuž má být věc přikázána. Toto ustanovení také zakotvuje právo účastníků vyjádřit se k soudu, ke kterému má být věc přikázána a i k důvodům vhodné delegace. Judikatura uvádí, že pokud podá odůvodněný návrh na delegaci jen jeden z účastníků řízení, lze věc delegovat na jiný soud, jelikož pro přikázání věci k jinému soudu není rozhodné, zda delegaci navrhují všichni účastníci řízení s tím, že pokud účastník podal návrh na delegaci, neznamená to, že nechce dědictví odmítnout. Podání návrhu na delegaci z důvodu vhodnosti, je třeba pečlivě zvážit zejména, pokud je předmětem dědictví nemovitost ležící v obvodu soudu příslušného k projednání věci.

Soud zkoumá místní příslušnost předtím, než začne jednat ve věci samé. Pokud by soud rozhodl bez jednání, zkoumá místní příslušnost jen před vydáním rozhodnutí. V průběhu řízení zkoumá soud místní příslušnost jen na základě námitky účastníka řízení, je-li tato námitka v souladu s ustanovením § 105 odst. 1 o. s. ř., tedy je-li uplatněna při prvním úkonu, který účastníku přísluší. Pokud byla námitka podána opožděně nebo nebyla důvodná, soud ji zamítne. Vysloví-li soud, že není příslušný, postoupí věc po právní moci usnesení příslušnému soudu nebo věc předloží Nejvyššímu soudu ČR dle § 11 odst. 3 o. s. ř., a to jen za předpokladu, že podmínky místní příslušnosti chybějí nebo je nelze určit. Nejvyšší soud určí, který soud věc projedná a rozhodne. Soud, kterému byla věc postoupena, je oprávněn posoudit svou místní příslušnost a pokud nesouhlasí se svou místní příslušností postoupí věc svému nadřazenému soudu. Rozhodnutím nadřazeného soudu je vázán i soud, který věc postoupil.

3.3 Notáři

Dne 1.1.1993 nabytím účinnosti *zákona č. 263/1992 Sb.*,⁴ a *zákona č. 264/1992 Sb.*,⁵ kterým byl zrušen *zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství* a do právního řádu byl zaveden institut tzv. soudního komisariátu. Dědická agenda přešla opět do pravomoci soudů. Úkony v řízení o dědictví soud neprovádí sám, ale prostřednictvím notáře, jelikož v ustanovení § 38 odst. 1 o. s. ř. se soudu ukládá, aby ve svém obvodu podle předem stanoveného rozvrhu pověřil notáře, který provede v řízení o dědictví potřebné úkony. Soudní komisariát je při projednání dědictví obligatorní a úkony soudního komisaře v řízení o dědictví se považují za úkony soudu.

Notáři postupují v dědickém řízení především podle *občanského soudního řádu*, a to v souladu s ustanoveními § 175za - § 175zd, kterými je upravena činnost notářů v řízení o dědictví a podle *vyhlášky č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „jednacím řád“)*, jelikož *zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti v platném znění, (dále jen „notářský řád“)*⁶ postup notáře neupravuje. Pouze v § 4 *notářského řádu* je uvedeno, že v rámci další činnosti notář vykonává i další činnost,

⁴ Zákon, kterým se doplňuje a mění občanský soudní řád.

⁵ Zákon, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník, zrušuje zákon o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský zákon) a mění a doplňují některé další zákony.

⁶ Notářský řád platný do konce roku 1992 obsahoval i pravidla pro řízení před státními notáři a pravidla pro jejich rozhodování.

stanoví-li tak zvláštní zákon. Zvláštním zákonem se tedy tímto rozumí *občanský soudní řád*, ve kterém je upraveno řízení o dědictví .

Výběr notáře, který bude v dědické věci pověřeným soudním komisařem, neprovádí soud dle vlastní úvahy, a ani při výběru nezáleží na vůli účastníků řízení. Stanovení konkrétního notáře se řídí, za prvé tím, že notář musí mít sídlo v obvodu okresního soudu, který je k projednání a rozhodování v dědickém řízení místně příslušný podle § 88 *písm.f o. s. ř.* a za druhé tím, že notář bude určen podle rozvrhu, který na návrh příslušné notářské komory vydává předseda krajského soudu na každý kalendářní rok v souladu s ustanovením § 175 *za o. s. ř.*

Sestavování rozvrhu a jeho náležitosti a povinnosti jsou upraveny v § 99 až § 102 *jednacího řádu*. Rozvrh práce především zajišťuje rovnoměrné rozdělení dědické agendy mezi notáře a obsahuje pravidla pro stanovení konkrétního notáře. Tato pravidla, která zajišťují rovnoměrné rozdělení dědické agendy spočívají buď v systému obvodovém, což znamená, že obvod okresního či obvodního soudu je rozdělen na několik dílčích obvodů a tento počet odpovídá počtu notářských úřadů, každému notáři je přidělen jeden obvod a podle stanoveného pravidla, většinou se jedná o poslední bydliště zůstavitele a tímto způsobem je pověřen konkrétní notář a nebo v systému časovém, což znamená, že podle data narození či data úmrtí zůstavitele v rámci kalendářního roku jsou pověřováni konkrétní notáři s tím, že není vyloučena kombinace ani obou systémů. V rozvrhu se uvádí nejen notář, kterého je třeba pověřit v řízení o dědictví, ale i notář, který bude pověřován úkony v dědickém řízení v případech, kdy notář bude vyloučen z důvodu námítky podjatosti dle § 17a *o. s. ř.*, nebo kdy mu bude věc odňata podle § 175zb *o. s. ř.* Dojde-li k tomu, že nebude možné ustanovit notáře podle rozvrhu, určí jej předseda senátu či jiná oprávněná soudní osoba z řad notářů působících v obvodu příslušného soudu podle svého výběru.

Základním předpokladem je, aby notář byl soudem pověřen. Toto pověření není soudním rozhodnutím, a proto se nelze proti němu odvolat. Jedná se pouze o neformální úkon, který bývá zpravidla učiněn jen záznamem, je součástí spisu a nemůže být proto nikomu zasílán a není možno vyhotovovat jeho opisy, popřípadě vydávat o této skutečnosti potvrzení ze spisu. Notář, který byl pověřen provedením úkonů v řízení o dědictví není povinen prokazovat, že byl v konkrétní věci soudem pověřen.⁷ Současně s pověřením postoupí soud notáři i dědický spis, který zpravidla obsahuje jen úmrtní list a toto písemné pověření notáře soudem.

⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15.8.1994, sp. zn. 18 Co 88/94

Notář provádí úkony potřebné k projednání a rozhodnutí dědické věci. Právní úprava nevylučuje, aby soud učinil sám, kterýkoliv z úkonů notáře. V praxi se tento jev objevuje jen zřídka, a to především tehdy, pokud soud ještě nepověřil notáře k provádění úkonů podle § 38 o. s. ř. (např. je-li třeba provést neodkladné opatření nebo sepsat protokol o předběžném šetření s osobou, která se dostavila na soud dříve než byl notář pověřen) nebo nejsou-li podklady předložené notářem úplné a je třeba provést další úkony podle § 175zd odst. 1 věty druhé o. s. ř. Jedná se o tzv. dobu soudního vyřizování podle § 91 jednacího řádu. Pověřený notář neprovádí v dědickém řízení všechny úkony, jelikož existují i úkony, které může činit pouze soud. Podle § 175a odst. 2 o. s. ř. soud zahajuje řízení o dědictví a z tohoto důvodu nemůže být u notáře dědické řízení nikdy zahájeno. V rámci likvidaci dědictví je ve výlučné kompetenci soudu zpeněžení zůstavitelova majetku v souladu s ustanoveními občanského soudního řádu o exekuci prodejem movitých věcí a nemovitostí dle § 175u o. s. ř. Dle § 38 odst. 2 o. s. ř. z úkonů potřebných k vyřízení dědictví rovněž notářům nepřísluší žádat o poskytnutí právní pomoci v cizině (mohou však návrh této žádosti pro příslušný soud připravit) a také nemohou vydávat usnesení s výjimkou těch usnesení, kterými se upravuje vedení řízení.

Usnesením, kterým se upravuje vedení řízení, je například nařízení nebo odročení jednání, ustanovení znalce nebo tlumočnicka a nebo předvedení účastníka či svědka, který se bez omluvy nedostaví k jednání podle § 52 o. s. ř. Usnesení, kterým se upravuje vedení dědického řízení, notář vydává, aniž by k tomu potřeboval souhlas soudu. Písemné vyhotovení takového rozhodnutí podepisuje notář a opatří jej úředním razítkem notáře. Obecně platí, že proti těmto rozhodnutím není dle § 202 odst. 1 písm.a) o. s. ř. přípustné odvolání a soud jimi není vázán. Z tohoto pravidla však existují výjimky, neboť existují rozhodnutí, kterými se upravuje vedení řízení, a která jsou pravidelně spojena s výroky, proti kterým odvolání přípustné je, např. rozhodnutí o ustanovení znalce a uložení povinnosti poskytnout znalci potřebnou součinnost a složit zálohu na náklady spojené s vyhotovením posudku.

Vznikne-li v řízení o dědictví potřeba vydat určité rozhodnutí a nejedná-li se o rozhodnutí, kterým se upravuje vedení řízení, musí notář předložit věc soudu, aby takové rozhodnutí vydal. Může se jednat např. o rozhodnutí o ustanovení opatrovníka nebo rozhodnutí o odkázání dědice k podání žaloby u soudu dle § 175k odst. 2 o. s. ř., apod. Notáři připravují pro soud jen návrhy těchto usnesení, jakož i další potřebné poklady pro vydání usnesení.

Jsou-li provedeny všechny úkony potřebné k rozhodnutí věci, je notář povinen předložit soudu návrh usnesení s potřebným počtem stejnopisů a k návrhu usnesení, kterým se dědické řízení končí, připojit návrhy realizačních poukazů a jiných opatření, které je třeba učinit po právní moci usnesení. Soud však nemusí použít návrh usnesení vypracovaný notářem a může vydat vlastní návrh usnesení a návrh vypracovaný notářem zůstává ve spise. V souladu s ustanovením § 175zd o. s. ř. zašle notář soudu také své vyúčtování odměny a náhrady hotových výdajů. Výše odměny a náhrada hotových výdajů jsou stanoveny *vyhláškou Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 196/2001 Sb., o odměnách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „vyhláška o odměnách“)*.

O odměně notáře a náhradě hotových výdajů rozhodne soud v usnesení, kterým řízení u něj končí a podle § 151a o. s. ř. v tomto usnesení určí, kdo a v jaké výši, uhradí odměnu, hotové výdaje a popřípadě i daň z přidané hodnoty, je-li notář plátcem daně z přidané hodnoty.

Úkon v dědickém řízení, který je vyhrazen pouze notáři, je šetření v Centrální evidenci závětí. Jedná se o výjimku, která byla do právní úpravy zavedena dnem 1.1.2001. Centrální evidence závětí je neveřejný seznam, který vede a spravuje Notářská komora České republiky, a to v elektronické podobě. Přístup k Centrální evidenci závětí mají pouze notáři a evidují se v ní závěti, listiny o vydědění, listiny o odvolání těchto úkonů a také listiny o ustanovení správce dědictví, listiny o odvolání správce dědictví, apod. V této evidenci jsou evidovány všechny závěti, které byly sepsány notářským zápisem nebo uloženy do úschovy k notáři ode dne 1.1.2001 a dále všechny listiny o správě dědictví. Postupně byla do CEZ zavedena evidence závětí vedená soudem. Šetření v této evidenci neprovádějí soudy, ale pouze notáři podle *vyhlášky č. 482/2000 Sb.*⁸

Notáři přijímají v souvislosti s prováděním úkonů v dědickém řízení do úschovy peníze, vkladní knížky, cennosti a další movité věci. Postup při úschově v dědickém řízení je upraven v § 110 až 112 *jednacího řádu* a v §267 až §278 *Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001 –Ogr.*

Úkony, které jsou v řízení o dědictví svěřeny notáři, nemusí pověřený notář činit výhradně sám, ale podle § 103 *jednacího řádu* může písemně pověřit přípravnými a dílčími úkony řízení o dědictví i své zaměstnance, a to notářského kandidáta, notářského koncipienta, který vykonal praxi delší než jeden rok a zaměstnance, který složil kvalifikační zkoušku nebo byl u notáře nebo na bývalém notářství zaměstnán alespoň pět let. Notář nemůže pověřit své

⁸ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky ze dne 18.12.2000, kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

zaměstnanec k postupu podle § 175zb o. s. ř., k vrácení věci podle § 175zd o. s. ř. a k vydání usnesení, kterými se upravuje řízení. Za úkony, které byly provedeny na základě písemného pověření zaměstnancem, odpovídá notář. Pověřený notářský kandidát, koncipient nebo zaměstnanec provádí úkony v řízení o dědictví svým jménem, ale návrhy usnesení, které se předkládají soudu, musí být podepsány notářem.

Notář, notářský kandidát, notářský koncipient i další zaměstnanci notáře jsou povinni zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděli v souvislosti s prováděním úkonů v řízení o dědictví. Tato povinnost trvá i po odvolání notáře nebo i po skončení pracovního poměru zaměstnance. O zproštění povinnosti mlčenlivosti rozhoduje předseda soudu.⁹

Podle § 175zb o. s. ř. soud, který notáře pověřil k provedení úkonů v dědickém řízení, může věc notáři také odejmout, a to tehdy, pokud notář přes předchozí upozornění způsobil v řízení o dědictví zbytečné průtahy. Zákon sice nestanoví žádnou lhůtu, ve které je notář povinen provést úkony v řízení o dědictví, ale ustanovení § 259 odst. 1 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001 –Ogr. ukládá notáři dbát na účelný postup bez průtahů. Jde o zvláštní opatření, které má zajistit naplnění zásady hospodárnosti v řízení o dědictví. Odnětí věci se provádí neformálním úkonem, a to dopisem, záznamem ve spise, popřípadě výzvou k vrácení spisu. Nejedná se tedy o rozhodnutí, proto se proti němu nemohou účastníci řízení ani notář odvolat. Je-li věc notáři odňata, zaniká jeho nárok na odměnu za jím dosud provedené úkony. Právo na náhradu hotových výdajů zůstává notáři zachováno. Odejme-li soud věc pověřenému notáři, musí pověřit úkony v řízení o dědictví jiného notáře dle rozvrhu práce, který na tuto možnost musí pamatovat.

Z důvodu zásady nezávislosti a nestrannosti soudu, může být notář vyloučen z úkonů soudního komisaře soudem, který notáře pověřil k provedení úkonů v řízení o dědictví. Podle § 17a odst. 1 o. s. ř. notář bude vyloučen z úkonů soudního komisaře tehdy, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je důvod pochybovat o jeho nepodjatosti. Proti tomuto usnesení soudu není přípustné odvolání. Notář má povinnost ihned oznámit předsedovi soudu, jakmile se dozví o skutečnosti, kvůli které má být vyloučen. Vzhledem k tomu, že účastníci řízení mají právo vyjádřit se k osobě notáře, který má věc projednat a rozhodnout, mohou vznést námitku podjatosti notáře účastníci řízení, byli-li náležitě o tomto právu poučeni. Účastník musí uplatnit námitku podjatosti při prvním jednání, kterého se notář účastní, nebo vznikl-li důvod vyloučení později, nebo nevěděl-li o něm při prvním jednání, musí námitku podjatosti notáře uplatnit nejpozději do patnácti dnů po-té, co

⁹ § 104 odst. 2 jednacího řádu

se o důvodu dozvěděl. Za předpokladu, že nebyl účastník řízení poučen o právu vyjádřit se k osobě notáře, námitku podjatosti může uplatnit i později. Je-li notář rozhodnutím soudu vyloučen z úkonů soudního komisaře, musí soud pověřit jiného notáře podle rozvrhu práce. Podle § 17a odst. 2 o. s. ř. mohou být ze stejných důvodů vyloučeni i zaměstnanci notáře. Tyto osoby mají také oznamovací povinnost vůči předsedovi soudu, který notáře provedením úkonů soudního komisaře pověřil. Proti usnesení o vyloučení zaměstnance notáře nelze podat odvolání.

4. Průběh řízení o dědictví

4.1. Zahájení řízení a předběžné šetření

4.1.1. Zahájení řízení

Na počátku celého řízení o dědictví je smrt fyzické osoby, která je nezbytným předpokladem pro zahájení řízení o dědictví. Smrt člověka se zjišťuje zpravidla ohledáním mrtvoly lékařem, který vystaví list o prohlídce mrtvého a učiní oznámení příslušnému orgánu státní správy pověřenému vedením matriky. Pokud smrt fyzické osoby nelze prokázat tímto způsobem, prohlásí soud člověka za mrtvého v souladu s ustanovením § 7 odst. 2 občanského zákoníku. Smrt lze zjistit a prokázat jinými důkazními prostředky než prostředky obvyklými - ohledání mrtvoly a vydání úmrtního listu, dříve označovaný jako tzv. důkaz smrti. Jedná se o případy, kdy se fyzická osoba nacházela na palubě letadla, které se zřítilo a v souvislosti s nebezpečnou událostí je jisté, že nežije, jelikož nikdo z cestujících havárii nepřežil a je prokázáno, že fyzická osoba byla na palubě letadla nebo pokud bude objekt zničen výbuchem a podle výpovědi svědků fyzická osoba byla viděna v objektu těsně před výbuchem. V takových případech soud vydá rozhodnutí v souladu s ustanovením § 200 o. s. ř. a prohlásí fyzickou osobu za mrtvou, i když nedošlo k ohledání její mrtvoly a vydání úmrtního listu, jelikož smrt této osoby byla prokázána jinými důkazními prostředky. Soud také prohlásí za mrtvou fyzickou osobu, která se stane nezvěstnou, jestliže lze se zřetelem ke všem okolnostem usoudit (nejsou-li o ní žádné zprávy) a je vysoce pravděpodobné, že nežije. Soud vydá rozhodnutí v souladu s ustanoveními § 195 a násl. o. s. ř. a prohlásí fyzickou osobu za mrtvou, i když smrt nebyla zjištěna, ale je vysoce pravděpodobné, že fyzická osoba již nežije. Úmrtí fyzické osoby nebo její prohlášení za mrtvou se zapisuje do knihy úmrtí, kterou vede

příslušný orgán státní správy pověřený vedením matriky. Tímto příslušným orgánem státní správy se rozumí, obecní úřad, městský úřad, úřad městské části nebo městského obvodu. Po zápisu do knihy úmrtí orgán státní správy je povinen úmrtí ve svém matričním obvodu oznámit soudu příslušnému k projednání dědictví podle § 175a odst. 1 o. s. ř. Byla-li fyzická osoba pravomocným rozhodnutím prohlášena za mrtvou, oznámí to soud, který vydal rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, soudu příslušnému k projednání dědictví, a to tak, že mu zašle stejnopis svého pravomocného rozhodnutí.

Zahájení řízení i jeho průběh jsou ovládnány zásadou oficiality. Podle § 175a odst. 2 o. s. ř. soud zahájí řízení o dědictví z úřední povinnosti, jakmile se dozví, že někdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého. Zahájení dědického řízení na návrh není vyloučeno, ale v praxi je hojně využíváno především při zahájení dědického řízení o dodatečně zjištěném majetku zůstavitele nebo u dědického řízení, v němž se projednává majetek fyzické osoby, která nebyla občanem České republiky a měla na našem území majetek.

Je-li dědické řízení zahájeno na základě návrhu, měl by návrh splňovat náležitosti uvedené v ustanovení § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 věty druhé o. s. ř., ale v rámci dědického řízení za návrh bývají považovány i podání, která tyto náležitosti nemají, pokud je z nich zřejmé, že navrhovatel se domáhá projednání dědictví po určité osobě, jejíž úmrtí je doloženo. Od návrhu na zahájení řízení je třeba odlišit podnět k zahájení řízení. Zda se jedná o podnět nebo návrh na zahájení dědického řízení, je zřejmé z obsahu podání. Ten kdo učiní podnět k zahájení dědického řízení, na úmrtí fyzické osoby jen upozorňuje a nehodlá být účastníkem řízení. Pokud byl podán návrh na zahájení řízení o dědictví, řízení je zahájeno okamžikem, kdy návrh dojde soudu a soud již nevydává usnesení v souladu s ustanovením § 82 odst. 1 o. s. ř. Má-li být dědické řízení zahájeno na základě návrhu, je nezbytné, aby úmrtí fyzické osoby bylo doloženo spolehlivým způsobem, a to např. originálem nebo ověřenou kopií úmrtního listu, popřípadě jiným dokladem o úmrtí. Pokud by doklad o úmrtí nebyl doložen, návrh na zahájení dědického řízení není způsobilý vyvolat zahájení dědického řízení ve smyslu ustanovení § 82 odst. 1 o. s. ř. Pouze v případě, že se jedná o návrh na dodatečné projednání dědictví, není třeba doklad o úmrtí dokládat, jelikož doklad o úmrtí byl již doložen v původním řízení.

Nebylo-li dědické řízení zahájeno na základě návrhu, je soud povinen zahájit řízení ihned, jakmile se dozví o úmrtí fyzické osoby, a to tak, že vydá usnesení o zahájení řízení podle § 81 odst. 1 o. s. ř. Toto usnesení se nedoručuje v souladu s ustanovením § 175a odst. 2 věty druhé o. s. ř. Podle § 169 odst. 3 o. s. ř. se usnesení vydává písemným záznamem ve spisu, ve kterém je třeba uvést výrok a den vydání. Oprávněn k jeho vydání je nejen předseda

senátu (samosoudce), ale i pověřený vyšší soudní úředník. Důvodem k zahájení dědického řízení nemusí být jen sdělení matričního úřadu nebo pravomocné rozhodnutí soudu, ale jakýkoliv podnět orgánu veřejné správy, orgánu Policie ČR a popřípadě fyzické osoby, pokud je nepochybné, že někdo zemřel.

Pokud by vyšlo najevo, že osoba ohledně níž bylo zahájeno dědické řízení, je ve skutečnosti naživu, soud řízení, které nebylo pravomocně skončeno, zastaví v souladu s ustanovením § 175w o. s. ř.

4.1.2. Centrální evidence závětí a listin o ustanovení správce

Po zahájení řízení o dědictví soud pověří notáře podle § 38 o. s. ř., aby jako soudní komisař za odměnu provedl úkony v řízení o dědictví a postoupí mu spis. Jakmile notář obdrží dědický spis, provede neprodleně šetření v CEZ nebo-li Centrální evidenci závětí, zda je evidována :

- závět zůstavitele, listina o vydědění nebo listina o odvolání těchto právních úkonů, dále jen „závěť“ a u kterého soudu či notáře je uložena,
- listina o ustanovení správce dědictví, listina o odvolání ustanovení správce dědictví nebo listina o odvolání souhlasu s ustanovením do funkce správce dědictví, dále jen „listina o správě dědictví“ a u kterého soudu či notáře je uložena.

CEZ je neveřejný seznam, který vede Notářská komora České republiky, který byl uveden do provozu 1.1.2001. V současné době je evidence již úplná a zahrnuje i závěti, které byly původně v evidenci soudu. V CEZ se evidují závěti, které byly sepsány notářským zápisem bývalého státního notářství nebo byly přijaté do jeho úschovy do 31.12.1992, závěti sepsané notářským zápisem nebo závěti, které byly přijaté notářem do úschovy od 1.1.1993, závěti sepsané notářským zápisem nebo závěti uložené u notáře do úschovy od 1.1.2001 a také od 1.1.2005 všechny listiny o správě dědictví. Do konce roku 2000 pouze soud konal šetření v evidenci závětí, které byly uloženy u soudu, ale v souvislosti se zřízením CEZ a převzetím evidence neprohlášených závětí, přešla tato povinnost na notáře. Pokud notář ještě nebyl pověřen v řízení o dědictví, je soud oprávněn v době tzv. „soudního vyřizování“ zjistit stav a obsah závěti sám.

Podle § 75 *jednacího řádu* doklad o výsledku šetření v CEZ opatřený datem vyhotovení a podpisem, notář nebo jím pověřený zaměstnanec založí do dědického spisu. Podle § 76 *jednacího řádu* bude-li šetřením zjištěno, že zůstavitel zanechal závět' nebo listinu o správě dědictví, bude třeba zjistit její stav a obsah. Pokud vyjde najevo, že zůstavitel má závět' nebo listinu o správě dědictví, uloženou u pověřeného notáře, zjistí si její stav a obsah sám. Je-li závět' nebo listina o správě dědictví uložena u jiného notáře nebo u soudu, požádá notář o zjištění jejího stavu a obsahu, notáře nebo soud, u něhož je uložena. O zjištění stavu a obsahu závěti nebo listiny o správě dědictví se sepíše protokol, ke kterému se připojí ověřený opis nebo ověřená kopie závěti a nebo ověřený opis listiny o správě dědictví. Originál závěti nebo ověřený opis notářského zápisu o závěti či ověřený opis listiny o správě dědictví zašle pověřený notář nebo jiný notář, u něhož je taková listina uložena, soudu, který vede dědické řízení, aby ji uložil do sbírky prohlášených závětí. Zanechal-li zůstavitel více závětí (listin o správě dědictví), které nejsou totožné, je zapotřebí zjistit stav a obsah všech těchto listin.

Pokud v řízení o dědictví vyjde najevo, že zůstavitel zanechal závět',¹⁰ která nebyla sepsána notářským zápisem nebo nebyla uložena u notáře či soudu, pověřený notář zjistí její stav a obsah a do protokolu mimo jiné uvede, kdo závět' předal, popřípadě za jakých okolností byla nalezena. Jedná se o závět', která není předmětem Centrální evidence závětí a notář se o ní dozví pouze, pokud mu ji někdo předloží. Dozví-li se také notář (soud), že zůstavitel pravděpodobně zanechal závět', musí provést šetření za účelem vypátrání místa jejího uložení nebo osoby, která ji má v držení. Takovou osobu vyzve, aby závět' neprodleně předložila. Jakmile byl zjištěn stav a obsah závěti, mohou účastníci nahlížet do originálu závěti.

Podle § 79 *jednacího řádu* k prohlášení závěti může dojít i po skončení řízení o dědictví, pokud až v této době vyjde najevo, že zůstavitel zanechal závět'. Soud zjistí stav a obsah této závěti a seznámí s ní osoby, které by mohly uplatnit své právo na vydání dědictví. Pokud by vyšla najevo listina o vydědění, vyrozumí soud osoby, kterým by dědictví připadlo, kdyby listina o vydědění, popřípadě listina o odvolání vydědění vyšla najevo v dědickém řízení.

Vzhledem k tomu, že ode dne 1.1.2005 byl do naší právní úpravy zaveden institut správce dědictví, je třeba provést v CEZ i šetření, zda zůstavitel nezanechal listiny o správě dědictví. V souladu s ustanovením § 175d o. s. ř. notář zjistí, zda zůstavitel zanechal listinu o správě dědictví, vyrozumí ustanoveného správce o smrti zůstavitele a vyzve jej, aby se ujal správy dědictví. Tuto povinnost notář nemá, pokud mu správce dědictví oznámí, že se své funkce ujal ihned, jakmile se dozvěděl o úmrtí zůstavitele.

¹⁰ Listinu o správě dědictví lze pořídit jen notářským zápisem.

4.1.3. Předběžné šetření

Předběžné šetření je počáteční fází řízení o dědictví a na základě jeho řádného provedení může záviset rychlost řízení. Účelem předběžného šetření je získat základní údaje potřebné pro zjištění dědiců, zůstavitelova majetku a jeho dluhů, zkoumá se, zda je dána pravomoc a příslušnost soudu a zda není třeba dědicům zůstavitele ustanovit opatrovníka nebo není třeba v dědickém řízení provést neodkladná opatření, a pokud ano, tak jaká. Předběžné šetření je typickou činností, kterou provádí notář popřípadě jím pověřený jeho zaměstnanec a není však vyloučeno, že na základě dožadání jej provede pracovník soudu.

Předběžné šetření je tedy jedním z nejdůležitějších úkonů řízení o dědictví, kdy si notář obstarává informace potřebné k projednání dědictví, na základě kterých připraví jednání, pro soud podklady pro vydání rozhodnutí o dědictví nebo návrhy na usnesení soudu, není-li projednání dědictví třeba nařizovat. Je třeba upozornit, že v rámci předběžného šetření nejde o jednání ve věci, ale jen se získávají podklady pro další postup. O předběžném šetření se sepisuje protokol, i když předběžné šetření se nemusí omezovat jen na sepsání protokolu, ale může zahrnovat i další šetření, např. doplňující výsledky, dotazy, apod.

Protokol o předběžném šetření se sepisuje s osobou, která je informována o majetkových, rodinných a osobních poměrech zůstavitele a měla dle dostupných informací vztah k zůstaviteli (např. manžel, dědic ze závěti, jejíž stav a obsah byl již zjištěn z Centrální evidence závětí, známý, nebo osoba, která byla zjištěna z oznámení o úmrtí).¹¹ Vzhledem k tomu, že pověřený notář obdrží od soudu spis, který zpravidla obsahuje jen úmrtní list a pověření notáře, nemá tak představu o tom, kdo je či není účastníkem řízení. V úmrtním listu se kromě údajů o zůstaviteli uvádí i jméno manžela nebo jméno osoby, která mu vypravila pohřeb. V praxi si notář k sepsání protokolu o předběžném šetření zpravidla předvolá manžela, není-li manžela, tak vypravitele pohřbu, jelikož se předpokládá, že vypravitel pohřbu je osobou blízkou zůstaviteli a bude obeznámen o osobních a majetkových poměrech zůstavitele, pokud byl ochoten vypravit zůstaviteli pohřeb. Pokud zůstavitel žil osaměle, většinou se nenajde osoba, která bude ochotná mu vypravit pohřeb. Nastane-li taková situace, vypraví pohřeb obecní úřad a informace potřebné k projednání dědictví se získají prostřednictvím obecního úřadu nebo osob, které žily v sousedství zůstavitele.

Notář si při sepsování protokolu o předběžném šetření zjišťuje od vyslychané osoby především tyto informace:

¹¹ R 34/1976, s. 218 – „Protokol o předběžném šetření se zpravidla pořizuje s příbuzným zemřelého nebo jeho známým, který je informován o rodinných, osobních a majetkových poměrech zemřelého“.

- okruh dědiců zůstavitele, dědický titul (zákon či závěť), zda neexistuje závěť, která není předmětem Centrální evidence závětí;
- majetkové poměry zůstavitele;
- zda osoba, u níž lze mít důvodně za to, že je zůstavitelovým dědicem, nepotřebuje ustanovit opatrovníka.

Protokol o předběžném šetření může obsahovat jen takové údaje, které vyslychaná osoba sdělila a nebo byly zjištěny v její přítomnosti. Pokud se nepodaří zjistit při sepisování protokolu od vyslychané osoby všechny potřebné informace, nebo pokud je z protokolu patrné, že některé údaje chybí nebo jsou neúplné nebo nepravdivé, je třeba provést doplňování a ověřování údajů uvedených do protokolu, a to např. písemným dotazem, vylechnutím označené osoby, vyžádáním si zůstavitelových písemností a dokladů.

Pokud při předběžném šetření vyjde najevo, že zůstavitel nezanechal žádný majetek, nebo že zanechal majetek nepatrné hodnoty, bude se postupovat podle § 175h o. s. ř., což bude blíže rozvedeno v kapitole 4.4.

4.2 Účastníci dědického řízení a další subjekty dědického řízení

4.2.1. Účastníci dědického řízení

Řízení o dědictví patří mezi nesporná řízení, na které se vztahují definice účastníků řízení uvedené v ustanovení § 94 odst. 1 a odst. 2 o. s. ř.¹² Ustanovení § 94 odst. 2 o. s. ř. upravuje druhou definici účastníků a za účastníky řízení označuje navrhovatele a ty, které za účastníky řízení označuje zákon. Naopak na základě třetí definice účastníků, která je upravena v ustanovení § 94 odst. 1 o. s. ř., je účastníkem řízení opět navrhovatel a dále pak ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Právní teorie¹³ pohlíží na definice jako na sobě nezávislé a naopak v případech, kde by bylo možné aplikovat obě definice, upřednostňuje užití druhé definice a výslovně vylučuje možnost definice vzájemně kombinovat. Zjištění okruhu účastníků dědického řízení je jednou ze základních otázek, kterou notář po zahájení dědického řízení řeší, aby jednal jen s účastníky řízení o dědictví a nejednal s někým, s kým jednat nemá, protože účastníkem řízení není.¹⁴

¹² Dle o. s. ř. se jedná o druhou a třetí definici účastníků řízení.

¹³ *Wintrová A. a kolektiv*, Civilní právo procesní 3. vydání, Linde Praha, a.s., 2004, s. 166

¹⁴ Blíže také rozvedeno v kapitole 4.5. Zjišťování dědiců a vyznění o jejich dědickém právu

Okruh účastníků dědického řízení je stanoven v § 94 odst. 2 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 175b o. s. ř. Účastníkem řízení o dědictví jsou :

- a) ti o nichž, lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát;
- b) věřitel zůstavitele ve stanovených případech, a to při likvidaci dědictví, dojde-li k přenechání předluženého dědictví věřitelům na úhradu dluhů nebo se vypořádává pohledávka věřitele;
- c) vypravitel pohřbu (pokud podle § 175h o. s. ř., zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, který soud vydá vypraviteli pohřbu a nebo pokud zůstavitel zanechal žádný majetek).

Vzhledem k tomu, že dědické řízení lze zahájit i na základě návrhu, je *navrhovatel* účastníkem dědického řízení do té doby, dokud trvají skutečnosti, z nichž dovozuje svou věcnou legitimaci. Navrhovatelem se rozumí nejen ten, kdo podal návrh na zahájení dědického řízení, ale i ten, kdo podal návrh během dědického řízení, nemusí se tedy zúčastnit celého dědického řízení. Zjistí-li se, že navrhovatel není dědicem, přestane soud s navrhovatelem jednat a naopak, pokud notář (soud) zjistí, že navrhovatel, je věřitelem zůstavitele nebo jeho potomkem, bude považován za účastníka řízení.

Podle § 94 odst. 1 o. s. ř. účastníkem řízení je navrhovatel a ti o jejichž právech a povinnostech má být v řízení o dědictví jednáno. *Osoby o jejichž právech a povinnostech má být v dědickém řízení jednáno* jsou účastníky řízení jen v určité fázi řízení, kdy se rozhoduje o jejich právech a povinnostech. Osobou o jejichž právech a povinnostech má být jednáno bude svědek, znalec nebo notář, jelikož soud rozhoduje o svědečném, ukládá znalci, aby vypracoval znalecký posudek, za který mu náleží znalečné, jehož výši stanoví a rozhoduje o odměně notáře a náhradě jeho hotových výdajů. Tyto osoby je třeba považovat za účastníky řízení podle § 94 odst. 1 o. s. ř., a to v té fázi dědického řízení, v níž se jedná o jejich nárocích (svědečném, znalečném, tlumočném), tedy o jejich právech a povinnostech. Osobou o jehož právech a povinnostech má být jednáno, je také správce dědictví či jiná osoba, které soud uložil povinnost v souvislosti s neodkladným opatřením. Účastníkem dědického řízení bude i *pozůstalý manžel*, který měl se zůstavitelem majetek ve společném jmění manželů a není dědicem. Pozůstalý manžel se bude účastnit té fáze dědického řízení, ve kterém dochází k vypořádání společného jmění manželů podle § 175l o. s. ř. Jedná se totiž o osobu, která byla povolána k účastenství na základě ustanovení § 94 odst. 1 o. s. ř., tedy na základě toho, že se jedná o její právu a zároveň ji nebylo možno považovat za dědice. Do této skupiny osob,

patří osoba, která uplatňuje své dědické právo, i když dědicem být nemůže, např. domáhá-li se dědického práva družka jako spolužijící osoba, když zůstavitel měl potomky, které nevydělil.

Ad a) Účastníky řízení jsou v první řadě ty osoby, které lze *za dědice důvodně považovat*. Důvodně lze považovat za dědice jen ty osoby, kterým svědčí hmotněprávní titul, tj. zákon či závěť nebo zákon a závěť, tedy oba hmotněprávní tituly. Pokud bude zjištěno, že zůstavitel nemá dědice ze zákona ani ze závěti, je účastníkem dědického řízení stát, který nabývá dědictví podle § 462 občanského zákoníku. Kdo je dědicem ze zákona je upraveno v § 473 - § 475a o. s. ř. Při dědění ze zákona je určující příbuzenský vztah k zůstaviteli (pokrevní, osvojenec, manželský), který lze poměrně snadno dokázat na základě matričních dokladů. Dědici ze zákona mohou být i osoby, které opírají své dědické právo nikoliv o příbuzenský vztah k zůstaviteli, ale o společné soužití se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a o péči o společnou domácnost nebo odkázanost výživou na zůstavitele. Soužití se zůstavitelem po dobu jednoho roku před jeho smrtí bývá v praxi náročně dokazováno a při posuzování dědického nároku těchto osob je třeba vyslechnout i stanovisko ostatních zákonných dědiců. Dědice ze závěti lze považovat za účastníky řízení o dědictví, pokud závěť nevykazuje zjevné obsahové a formální nedostatky.¹⁵ Zanechal-li zůstavitel závěť, je třeba za účastníky řízení považovat nejen závětní dědice, ale také i neopomenutelné dědice (potomky) a další osoby, kterým svědčí hmotněprávní titul, a to do té doby, dokud se neukáže, že k dědění ze zákona nedojde. To samé platí i u listiny o vydědění. Pokud zůstavitel pořídil listinu o vydědění, je i vyděděný potomek účastníkem řízení. Jakmile notář (soud) zjistí, že není dědicem, přestane být účastníkem řízení. V rámci dědického řízení vždy bude záležet na okolnostech případu, zda budou účastníky řízení o dědictví osoby, které by byly povolány dědit v případě zpochybnění nejistého dědického titulu jiné osoby podle ustanovení § 175b o. s. ř. nebo podle § 94 odst. 1 o. s. ř., když se domáhají dědictví osoby bez právního důvodu.

Osoba ztratí postavení účastníka dědického řízení, jakmile se zjistí, že ji neschází hmotněprávní titul. Soud nevydává rozhodnutí o tom, zda se někdo stal účastníkem řízení o dědictví nebo zda jím přestal být. Okruh účastníků se projeví v tom, že notář (soud) s určitou osobou jedná jako s účastníkem řízení, ale jakmile zjistí, že tato osoba účastníkem řízení není, protože dědicem je jiná osoba, přestane s ní jednat.¹⁶ V obou shora uvedených případech se

¹⁵ Pokud závěť nevykazuje formální a obsahové nedostatky, lze tyto osoby považovat za účastníky řízení podle § 175b o. s. ř.

¹⁶ To platí pouze, je-li s tím osoba srozuměna, pokud by tato osoba uplatňovala nadále svůj dědický nárok postupuje se v souladu s ustanovením § 175k odst. 1 a 2 o. s. ř. Podle § 175k odst. 1 o. s. ř. „jestliže někdo před

nevydává žádné rozhodnutí a tím se účastenství podle § 94 odst. 2 o. s. ř. odlišuje od účastenství podle § 94 odst. 1 o. s. ř.

Ad b) Z důvodu ochrany svých práv a oprávněných zájmů může být účastníkem řízení **věřitel zůstavitele**, neboť výsledek řízení o dědictví může mít vliv na jeho práva, popřípadě na jeho právní postavení. Předpokladem účastenství zůstavitelova věřitele je tedy pohledávka za zůstavitelem, která existovala v době smrti zůstavitele. Zůstavitelův věřitel je účastníkem řízení jen v určité části dědického řízení na určité úkony s tím, že se jedná o zákonem předvídané tyto tři případy:

- jde-li o přenechání předluženého dědictví věřitelům na úhradu dluhů podle § 175p o. s. ř.;
- pokud dědici uzavřeli dohodu o vypořádání dědictví, podle které by měli odpovídat za zůstavitelovy dluhy jinak než je stanoveno v § 470 odst. 2 občanského zákoníku;
- jde-li o likvidaci dědictví podle § 175t až 175v o. s. ř.

Věřitelé se stanou účastníky dědického řízení, **v případě přenechání předluženého dědictví věřitelům na úhradu dluhů podle § 175p o. s. ř.**, a to pouze za předpokladu, že dědictví je předluženo, tedy kdy dluhy jsou vyšší než obvyklá cena majetku a dojde-li k uzavření dohody o přenechání předluženého dědictví mezi věřiteli a dědici, popřípadě státem. Tato dohoda podléhá schválení soudu.

Pokud **dědici uzavřeli dohodu o vypořádání dědictví, podle které by měli odpovídat za zůstavitelovy dluhy jinak, než to vyplývá z § 470 odst. 2 občanského zákoníku**, stávají se účastníky řízení jen ti zůstavitelovi věřitelé, jejichž pohledávek se dohoda o vypořádání dědictví týká, a to okamžikem uzavření této dohody. Účast věřitelů se omezuje jen na tu část dědického řízení, kdy se vyjadřují k obsahu dohody o vypořádání dědictví. Nebyl-li věřitel přítomen této části dědického řízení, není věřitel touto dohodou vázán a může na dědicích požadovat, aby mu dluh uhradili podle § 470 odst. 2 občanského zákoníku. Pokud dědici neuzavřou dohodu o vypořádání dědictví, věřitelé nejsou účastníky řízení, jelikož dědici nabudou dědictví podle zákona, kdy se odpovědnost za dluhy se řídí podle § 470 odst. 2 občanského zákoníku. Nutno podotknout, že do pasiv dědictví se zařadí dluh věřitele, který

potvrzením nabytí dědictví tvrdí, že je dědicem, a popírá dědické právo jiného dědice, který dědictví neodmítl, vyšetří soud podmínky dědického práva obou a jedná na dále s tím, u koho má za to, že je dědicem". Notář vyšetří stanovisko „osoby, která by mohla být považována za dědice“ a v případě jeho negativního vyjádření bude účast „této osoby“ v řízení ukončena dle § 94 odst. 4 o. s. ř. Pokud se jedná o spor skutkový postupuje notář soud v souladu s ustanovením §175k odst. 2 o. s. ř.- rozvedeno v kapitole 4.5. Zjišťování dědiců a vyrozumění o dědickém právu

dědicové nezpochybňují a nebo dluh, o kterém není pochyb, protože byl např. doložen pravomocným rozhodnutím soudu.¹⁷

Základním předpokladem likvidace je předložení. Jakmile někdo z dědiců nebo stát podá návrh **na nařízení likvidace dědictví dle § 175t o. s. ř., věřitel se stane účastníkem řízení.** O nařízení likvidace může soud rozhodnout i bez návrhu a věřitelé se stanou účastníky řízení dnem vydání usnesení o nařízení likvidace.

Soud nevydává žádné rozhodnutí o tom, zda určitý věřitel je účastníkem řízení nebo zda jím přestal být. Stejně jako v případě účastenství osob, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, se to projevuje tím, že notář (soud) s věřitelem jedná jako s účastníkem řízení nebo s ním přestane jednat jako s účastníkem řízení, jakmile dospěje k závěru, že věřitel není účastníkem řízení.

Je-li splněna některá z podmínek uvedených v § 175b o. s. ř. *věty druhé*, je nutno považovat za počátek účastenství zůstavitelova věřitele okamžik, kdy se notář (soud) dozví o skutečnostech, ze které nasvědčují tomu, že zůstavitel zanechal dluh a kdo je jeho věřitelem. Pohledávka věřitele tedy nemusí být prokázána. Účastníkem dědického řízení bude i věřitel zůstavitele, který se účasti v řízení nedomáhá a jeho pohledávka nebyla prokázána. Postačí, zda tato osoba splní některou z podmínek uvedených v § 175b o. s. ř. *věty druhé* a vyjdou-li najevo skutečnosti, které nasvědčují tomu, že zůstavitel zanechal dluhy a že tato osoba může být zůstavitelovým věřitelem.¹⁸ Notář (soud) je totiž povinen zjišťovat dluhy zůstavitele z úřední povinnosti a pokud zjistí, že ve skutečnosti tyto osoby žádnou pohledávku za zůstavitelem nemají, ztratí postavení účastníků řízení.

Ad c) Účastníkem řízení je **vypravitel pohřbu**, a to pokud zůstavitel nezanechal žádný majetek a v souladu s ustanovením § 175h odst. 1 o. s. ř. soud řízení o dědictví zastaví nebo pokud zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty a ten, kdo se postaral o pohřeb, souhlasí s tím, aby mu byl vydán nepatrný majetek zůstavitele a soud řízení o dědictví zastaví podle § 175h odst. 2 o. s. ř. V případě, že by osoba, která vypravila zůstaviteli pohřeb s vydáním nepatrného majetku nesouhlasila, účastníkem řízení nebude. Nezanechal-li zůstavitel žádný majetek, znamená to, že zůstavitel nic nevlastnil, a pokud zůstavitel nějaký majetek vlastnil, jedná se o majetek bezcenný, např. běžné staré obnošené šatstvo nebo staré bytové zařízení, které by bylo neprodejné, a to vzhledem ke stavu a stupni opotřebení. Za majetek nepatrné hodnoty se považuje majetek, jehož hodnota podstatně nepřevyšuje

¹⁷ Rozvedeno více v kapitole 4.7.2 Zjišťování majetku a dluhů zůstavitele

¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.10.1999, sp. zn. 21 Cdo 2423/98

přiměřené náklady pohřbu, dle soudní praxe se jedná o částku 10.000,-Kč až 14.000,-Kč, i když od 1.1.2008 se v praxi tato částka zvyšuje s ohledem na přiměřené náklady pohřbu a s ohledem na skutečnost, že od 1.1.2008 přestal stát vyplácet 5.000,-Kč pohřebného.

4.2.2. Zastoupení účastníků řízení

Účastníkem dědického řízení může být fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům a může samostatně před soudem jednat. Účastníkem dědického řízení může být nejenom fyzická osoba, ale i také právnická osoba nebo stát. Vzhledem k tomu, že právnické osoby a stát nemohou sami jednat, stanoví občanský zákoník, kdo je jejich jménem oprávněn jednat. Za stát jedná před soudem organizační složka, která je k tomu podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v majetkových vztazích, ve znění pozdějších předpisů, příslušná. Tou je v dědickém řízení Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. V souladu ustanovení § 21a odst. 2 o. s. ř. jedná jménem státu zaměstnanec Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, a to na základě pověření, které mu bylo uděleno. Za právnickou osobu jedná její jménem statutární orgán, pověřený zaměstnanec vedoucí organizačního závodu nebo jiné organizační složky nebo její prokurista podle § 21 o. s. ř. Právnické osoby vystupují v dědickém řízení jen ojedinele (např. jako dědici ze závěti nebo věřitelé).

V souladu s ustanovením § 22 o. s. ř. je možné být v řízení o dědictví zastoupen na základě:

- a) zákona
- b) plné moci
- c) rozhodnutí soudu

ad a) Účastník, který nemůže jednat samostatně před notářem (soudem), protože nemá procesní způsobilost, musí být zastoupen svým **zákonným zástupcem**. Zákonným zástupcem zletilého účastníka, který byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo byl v této způsobilosti omezen, je soudem ustanovený opatrovník. Zákonným zástupcem nezletilého účastníka je jeho rodič, popřípadě osvojitel. V dědickém řízení, může nastat situace, kdy se zájmy zákonného zástupce a zastoupeného ocitnou v kolizi (např. pokud v dědickém řízení matka nezletilého dítěte, která je jeho zákonnou zástupkyní, bude také i dědičkou jako manželka zůstavitele). Pokud dojde ke kolizi, je třeba účastníku, který nemá procesní způsobilost ustanovit opatrovníka.

ad b) Účastník, tedy fyzická i právnická osoba, který má procesní způsobilost, může být v dědickém řízení zastoupen zástupcem, kterého si sám zvolí. Takovým zvoleným zástupcem musí být fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům. Zástupci je zapotřebí udělit **plnou moc**, ve které bude stanoven rozsah zástupcovy oprávnění. Plná moc může být udělena pro celé řízení (procesní plná moc, která je udělena ke všem právním úkonům, které může činit účastník dědického řízení) nebo jen pro určité úkony, které musí v plné moci výslovně uvedeny (prostá plná moc). Nebylo-li v plné moci výslovně uvedeno, že platí jen pro určité úkony, je třeba vycházet z toho, že se jedná o procesní plnou moc. Procesní plnou moc nelze v rozsahu oprávnění zástupce omezit. Obsahuje-li plná moc v tomto směru nějaká omezení, jedná se o prostou plnou moc. Vzhledem k tomu, že udělení plné moci je třeba notáři (soudu) prokázat, může mít plná moc formu písemnou (listina, která obsahuje prohlášení účastníka, že pověřuje zástupce svým zastupováním) nebo ústní (plná moc udělená ústně do protokolu). Podpis na plné moci nemusí být úředně ověřený, pouze v případě, že notář (soud) tak rozhodne, a to v souladu s ustanovením § 28 odst. 4 o. s. ř. Rozhodnutí o tom, že podpis na plné moci je třeba ověřit, má povahu usnesení upravujícího vedení řízení, proti kterému se nelze odvolat v souladu s ustanovením § 202 odst. 1 písm.a). Povinnost ověřit podpis na plné moci uloží notář (soud) účastníku řízení, kterému hrozí újma na jeho právech, a to v důsledku toho, že by v dědickém řízení byl zastupován zmocněncem, který by jím ve skutečnosti nebyl, jelikož k udělení plné moci vůbec nedošlo. Notář (soud) uloží tuto povinnost např. účastníku řízení, který je v cizině a jelikož je vysoce pravděpodobné, že se k nařízenému jednání nedostaví. V souladu s § 25 a 25a o. s. ř. může být zástupcem účastníka dědického řízení advokát nebo notář, který nebyl ve věci pověřen jako soudní komisař dle § 38 o. s. ř. a na rozdíl od ostatních zvolených zástupců si notář i advokát mohou ustanovit dalšího zástupce.

Podle § 32 o. s. ř. zástupce účastníka má povinnost již při prvním úkonu doložit, že mu byla udělena plná moc k zastupování účastníka dědického řízení. Pokud tak neučiní, jde o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit, bude-li dodatečně předložena písemná plná moc, nebo pokud dojde k dodatečnému udělení plné moci ústně do protokolu.

V praxi se často vyskytuje, že v dědickém řízení jeden z dědiců na základě plné moci zastupuje druhého dědice, popřípadě všechny dědice. Jelikož v dané situaci hrozí střet zájmů zástupce a zastoupeného, je třeba zkoumat, zda k takovému střetu skutečně nedošlo, zejména jde o situace, kdy zastoupený utrpí určitou majetkovou ztrátu nebo je zkracován ve svých

nárocích.¹⁹ Za situace, kdy jeden dědic navrhne k vypořádání dědictví i v zastoupení druhého dědice dohodu, která se svými důsledky pro zastoupeného dědice dokonce blíží odmítnutí dědictví, je nezbytné, aby soud před rozhodnutím o schválení dohody pečlivě zkoumal, zda mezi zastoupeným a zástupcem neexistuje rozpor v zájmech, tj. jinými slovy, zda vůbec zástupce zastupuje zastoupeného právně účinným způsobem. V takovém případě se doporučuje odročit jednání, poskytnout zastoupenému dědici poučení, vyslechnout ho a přesvědčit se, zda je taková dohoda výrazem shodné vůle dědiců.²⁰ Tento právní názor vyjádřený ve shora uvedeném judikátu spočívající ve zjišťování, zda není dán rozpor v zájmech zástupce a zastoupeného, a to za situace, kdy jeden dědic navrhne vypořádání dědictví i v zastoupení druhého dědice dohodou, která se svými důsledky pro zastoupeného dědice blíží odmítnutí dědictví, *nemá své opodstatnění tehdy*, když z plné moci vyplývá, že zastoupený nestanovil zástupci hranice, ve kterých a jak má zástupce při uzavírání dědické dohody jednat a současně zastoupený deklaroval, že je srozuměn i s takovou dohodou, podle které by z dědictví nic nenabyl.²¹ Podle § 24 odst. 1 věty třetí o. s. ř. každý účastník může mít v jedné věci jen jednoho zástupce. Plná moc zaniká nejpozději dnem nabytí právní moci rozhodnutí, kterým bylo dědické řízení skončeno, pokud z ní nevyplývá něco jiného nebo nezanikla-li z důvodů uvedených v § 28 o. s. ř.

ad c) Zastoupení na základě rozhodnutí soudu se vyskytuje i v dědickém řízení. Soud ustanoví svým rozhodnutím **opatrovníka** účastníku dědického řízení, který nemůže samostatně jednat před soudem (nemá procesní způsobilost), nemá zákonného zástupce (nebo má-li zákonného zástupce, a ten nemůže z důvodu kolize zájmů jej zastupovat), a hrozí-li prodlení. Podle § 29 odst. 3 o. s. ř. může soud ustanovit i opatrovníka účastníku, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který není schopen se srozumitelně vyjadřovat nebo byl stížen duševní poruchou a nebo se nemůže z jiných zdravotních důvodů nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení. Podle § 29 odst. 2 o. s. ř. může soud svým rozhodnutím ustanovit opatrovníka i právnické osobě v případě, že tu není osoba oprávněná za ni jednat nebo je sporné, kdo takovou osobou je, a to vše za předpokladu, že hrozí nebezpečí prodlení.

¹⁹ Rozhodnutí 49/1975

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22.11.1965, sp.zn. 5 Cz 102/65, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 12, ročník 1966; usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.6.1974, sp.zn. 11 Co 21/74, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 49, ročník 1975, plyne, že pouhá možnost rozporu mezi zástupcem a zastoupeným, který vznikl z toho, že si navzájem jako zástupci zůstavitele konkurují, nevyklučuje, aby se spoludědici při jednání v dědickém řízení mohli vzájemně zastupovat.

²¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16.5.2006, sp. zn. 21 Cdo 2209/2005

4.2.2. Soudy

Soudy jsou nezávislé instituce, které zajišťují ochranu práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, a které rozhodují o jejich právech, povinnostech a chráněných zájmech. Od 1.1.1993 bylo řízení o dědictví vráceno do pravomoci civilních soudů. V I. stupni jsou věcně příslušné okresní soudy (obvodní soudy v Praze a Městský soud v Brně), které jednají a rozhodují prostřednictvím samosoudce. V odvolacím řízení, které probíhá před krajskými soudy (Městským soudem v Praze), jedná a rozhoduje senát.

V praxi se často podílí na dědictvím řízení vyšší soudní úředníci, soudní tajemníci a justiční čekatelé, a to v rozsahu stanoveném níže uvedenými právními předpisy. Podle § 6 odst. 2 písm. k) *jednacího řádu* pověřil předseda soudu namísto samosoudců justiční čekatele a soudní tajemníky, aby v řízení o dědictví prováděli samostatně úkony příslušející podle zákona předsedovi senátu (samosoudci). Jedná se o úkony a rozhodování, ve kterých nejde o ustanovení správce dědictví nebo jeho části podle §175e odst. 4 o. s. ř., o postup podle §175k o. s. ř., o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů podle §175p odst.1 o. s. ř., o likvidaci dědictví podle §175t o. s. ř., o rozvrh výtěžku zpeněžení majetku zůstavitele podle §175v o. s. ř., o odnětí věci podle §175zb o. s. ř., o vrácení věci podle §175zd o. s. ř., o dědictví, jehož obecná cena je vyšší než 5 milionů Kč, o dědictví, které se nachází v cizině, nebo o dědictví po zůstaviteli, který žil v cizině. Kromě toho může justiční čekatel a soudní tajemník na základě pověření *podle § 6 odst. 2 písm. a) e), g) a j) jednacího řádu* sepsávat jednoduché podání, včetně návrhu, např. návrh na dodatečné projednání dědictví, provádět úkony při přípravě jednání dle § 114a o. s. ř., rozhodovat o osvobození od soudních poplatků *dle § 138 o. s. ř.*, nejde-li o rozhodování při jednání (v případě odvolání, soudní poplatek za podání odvolání) a nebo rozhodovat o vrácení záloh složených v občanském soudním řízení, např. náklady důkazu.

Podle § 9 odst. 1 písm. b) zákona č. 189/1994 Sb. o vyšších soudních úřednících, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 189/1994 Sb.“) vyšší soudní úředník může provádět úkony soudu prvního stupně i v dědictvím řízení, v němž není třeba naříditi jednání u soudu a v němž nejde o postup podle § 175k odst. 1 a 2 o. s. ř., o odnětí věci podle § 175zb o. s. ř., o vrácení věci podle § 175zd o. s. ř., o dědictví, v němž se tvrdí, že obecná cena je vyšší než 10 milionů Kč, o dědictví, které se nachází v cizině, nebo o dědictví po zůstaviteli, který byl cizím státním příslušníkem, nebo který zemřel v cizině. Podle § 7 odst. 1 zákona č. 189/1994 Sb. je vyšší soudní úředník povinen předložit věc předsedovi senátu, jestliže se jedná o věc právně a skutkově mimořádně složitou, nebo je třeba ve věci provést úkony, k

jejichž provedení není vyšší soudní úředník oprávněn. *Zákon č. 189/1994 Sb.* byl zrušen *zákonem č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších soudních úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů* s účinností od 1.7.2008 s tím, že vyšší soudní úředník může provádět úkony v dědickém řízení dle § 10 odst. 1 písm. b) zákona č. 121/2008 Sb., kromě úkonů shora uvedených a také pokud se nejedná o likvidaci dědictví a přenechání předluženého dědictví věřitelům. I když bylo řízení o dědictví svěřeno do pravomoci soudu, většinu úkonů v rámci dědického řízení provádí pověřený notář, o kterém bylo blíže pojednáno kapitole 3.3.

4.3 Neodkladná opatření a správce dědictví

4.3.1. Neodkladná opatření

Neodkladná opatření jsou upravena v § 175e o. s. ř. a slouží k tomu, aby se předešlo ztrátě, poškození či odcizení majetku zůstavitele a také k včasnému zjištění rozsahu majetku zůstavitele. Neodkladná opatření ve smyslu § 175e o. s. ř. nelze zaměňovat s předběžnými opatřeními dle § 74 a násl. o. s. ř., jelikož zvláštní úprava tzv. neodkladných opatření podle § 175e o. s. ř. a povaha dědického řízení jako řízení nesporného vylučují, aby soud v řízení o dědictví vydával předběžné opatření podle § 74 a násl. o. s. ř.²² Soud v řízení o dědictví nerozhoduje o tom, jak mají být věci náležející do dědictví užívány a není proto oprávněn vydávat neodkladná ani předběžná opatření, kterými by někomu dědiců zakazoval tyto věci užívat.²³ Spory o užívání věcí patřících do dědictví mezi dědici soud neřeší a během projednání dědictví se dědici mají při nakládání s majetkem zůstavitele řídit předpisy o podílovém spoluvlastnictví a případné spory řešit v řízení sporném.²⁴

Neodkladná opatření provádí zásadně notář podle § 91 *jednacího řádu*. Pokud notář ještě nebyl pověřen k provádění úkonů v dědickém řízení nebo již notář úkony neprovádí, může neodkladná opatření provést příslušný soud, popřípadě i jiný soud, hrozí-li, např. nebezpečí z prodlení. V praxi soud často musí činit neodkladná opatření z podnětu policie, obecního úřadu či sousedů, a to především u osob žijících osaměle, jelikož je třeba zapečetit jejich byt či provést opatření ohledně jejich domácích zvířat, atd. Soud k provedení těchto

²² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.11.1997, sp. zn. 24 Co 331/1997-100 a Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.1.2008, sp. Zn. 21 Cdo 1923/2007

²³ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.11.1997, sp. zn. 24 Co 331/1997-100

²⁴ R 41/1966

neodkladných opatření přistoupí, kdykoliv po zahájení řízení, jelikož před zahájením dědického řízení nelze neodkladná opatření nařídit ani provést.

Notář (soud) je povinen kdykoliv během řízení o dědictví učinit neodkladná opatření, vyžaduje-li to obecný zájem nebo zájem účastníků, a to i bez návrhu. Neodkladná opatření se provádí většinou faktickými úkony (např. zapečetěním bytu nebo jiných místností či prostor, které se provede zpravidla zalepením vstupních dveří páskami opatřenými otisky kulatého úředního razítka soudu či notáře nebo soupisem majetku) s tím, že usnesení o neodkladných opatřeních se vydávají jen zřídka. Usnesení v souvislosti s neodkladnými opatřeními se vydávají pouze, je-li třeba ustanovit správce dědictví nebo ho jeho funkce zprostit.

V ustanovení § 175e odst. 1 o. s. ř. se uvádí jen demonstrativní výčet neodkladných opatření, která jsou blíže specifikována v následujících odstavcích téhož paragrafu, jakož i v ustanoveních § 80 - § 87 a § 105 - §112 *jednacího řádu*.

Mezi demonstrativní výčet neodkladných opatření uvedených v § 175e odst. 1 o. s. ř. patří : zajištění dědictví, svěření věci osobní potřeby manželovi zůstavitele nebo jinému členu domácnosti, prodej věcí, které nelze uchovat bez nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů, ustanovení správce dědictví. **Zajištění dědictví** se provede úschovou jednotlivých věcí u soudu nebo schovatele, zapečetěním v zůstavitelově bytě nebo na jiném vhodném místě, soupisem na místě samém nebo zákazem výplaty u dlužníka zůstavitele. Pokud jde o **svěření věci osobní potřeby manželovi zůstavitele nebo jinému členu domácnosti**, je zapotřebí, aby osoba, které mají být věci svěřeny s tím souhlasila. Svěření se musí týkat jen movitých věcí, které byly ve vlastnictví zůstavitele a sloužily k uspokojování jeho osobní potřeby, popřípadě osobní potřeby manžela či jiného člena domácnosti. Pokud se jedná o **prodej věcí, které nelze uchovat bez nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů** provádí se v souvislosti jen s movitými věcmi, které podléhají zkáze a jejich úschova by byla nákladná. **Ustanovení správce dědictví** bude podrobněji rozvedeno v následující kapitole 4.3.2.

Neodkladná opatření mají jednak jednorázový charakter a jejich působení končí vlastní realizací (např. soupis věcí na místě samém nebo prodej movitých věcí) a nebo mají neodkladná opatření charakter dlouhodobý, což znamená, že trvají po určitou dobu a musí být ukončena nejpozději do právní moci usnesení o dědictví. Dlouhodobá neodkladná opatření mohou být ukončena i v průběhu dědického řízení, a to tehdy, jakmile odpadne potřeba jejich dalšího trvání. Některá z těchto neodkladných opatření končí faktickým úkonem a ostatní neodkladná opatření je třeba ukončit vydáním usnesení nebo jiným zvláštní postupem v souladu s právními předpisy.

4.3.2. Správce dědictví

Zvláštním druhem neodkladného opatření je ustanovení správce dědictví na základě rozhodnutí soudu, vyžaduje-li to obecný zájem nebo zájem účastníků podle § 175f o. s. ř. Institut správce dědictví slouží k uchování a správě majetku, který náleží do dědictví, a to především před poškozením a ztrátou tohoto majetku. Od 1.1. 2005 vstoupil v účinnost zákon č. 554/2004 Sb.,²⁵ který významně zasáhl do postavení správce dědictví upraveného v občanském soudním řádu. Zásadní koncepční změnou institutu správce dědictví bylo, že dle platné právní úpravy je možné, aby správce dědictví byl ustanoven nejen soudem, ale i zůstavitelem, a to závětí nebo listinou o ustanovení správce dědictví pořízenými za života zůstavitele, které musí mít formu notářského zápisu. Institut správce dědictví byl po novele rozšířen tak, aby mohl zajistit správu dědictví od okamžiku smrti zůstavitele, eventuelně od okamžiku, kdy správce dědictví tuto smrt zjistí a o zahájení výkonu své funkce vyrozumí soud ,nebo je-li mu soudem smrt oznámena a současně je vyzván, aby se funkce ujal v souladu s ustanovením § 175d odst. 4 o. s. ř. Od 1.1.2005 občanský soudní řád rozlišuje, zda byl správce dědictví ustanoven soudem nebo byl určen zůstavitelem.

Správce dědictví může být fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům, právnická osoba nebo výjimečně i stát, jestliže mu má dědictví připadnout podle § 462 občanského zákoníku. Správce dědictví lze ustanovit jen toho, kdo s tím výslovně souhlasí. Zatímco soud ustanovuje správcem dědictví někoho z dědiců či osob blízkých zůstaviteli, zůstavitel si může ustanovit správcem dědictví kohokoliv, kdo je způsobilý k právním úkonům a souhlasí s tím. Může jím být i notář, za předpokladu, že v daném dědickém řízení nevystupuje jako soudní komisař. Je-li předmětem dědění podnik nebo nemovitost, ustanoví soud správcem dědictví osobu, která má zkušenosti se správou nemovitostí nebo s vedením podniku.

Soud správce dědictví ustanoví usnesením, a to i bez návrhu, pokud jsou splněny zákonem stanovené všechny předpoklady. V usnesení o ustanovení správce dědictví musí soud vždy vymežit rozsah spravovaného majetku zůstavitele. Podle § 175f odst. 1 písm. a) a b) o. s. ř. může soud ustanovit správce dědictví jen tehdy, pokud zůstavitel nepořídil listinu o ustanovení správce dědictví, který by byl oprávněn spravovat veškerý majetek zůstavitele nebo zůstavitelem ustanovený správce zemřel, byl zbaven způsobilosti k právním úkonům

²⁵ Zákon, kterým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.

nebo byl v této způsobilosti omezen a nebo zůstavitel povolal správce dědictví jen k části majetku a soud může ustanovit správce dědictví ke zbyvajícím částem majetku zůstavitele. Podle § 175f odst. 3 o. s. ř. soudem ustanovený správce dědictví je povinen ujmout se této funkce dnem následujícím po dni, ve kterém mu bylo doručeno usnesení o ustanovení správce dědictví, není-li v usnesení ustanoven den pozdější. Správce dědictví je povinen po dobu dědického řízení činit úkony potřebné k uchování majetku náležejícího do dědictví a svou funkci vykonávat s péčí řádného hospodáře. Správce dědictví je oprávněn vykonávat ta práva a povinnosti ke svěřenému majetku, které příslušely zůstaviteli, nejde-li o úkony přesahující rámec obvyklého hospodaření. Úkony přesahující rámec obvyklého hospodaření může činit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu podle § 175r odst. 2 o. s. ř. Dědici při udělení souhlasu rozhodují nadpoloviční většinou s tím, že v zákoně není výslovně stanoveno, zda hlasy dědiců se počítají podle osob nebo podle dědických podílů. Notář (soud) kontroluje činnost správce, který je povinen předkládat soudu zprávy o své činnosti nejméně dvakrát za rok, nečiní-li tak, je možné mu udělit pořádkovou pokutu ve výši 50.000,-Kč podle § 53 o. s. ř. Pokud správce dědictví způsobí škodu v důsledku porušení svých povinností, bude odpovídat za tuto škodu podle § 420 občanského zákoníku, a to i v případě, je-li správce dědictví zproštěn funkce (odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením svých povinností v době výkonu své funkce).

V souladu s ustanovením § 175f odst. 4 a odst. 5 o. s. ř. může soud v průběhu dědického řízení zprostit správce dědictví funkce na základě usnesení soudu, a to tehdy, je-li správce dědictví zřejmě nezpůsobilý vykonávat funkci (např. pokud byl zbaven způsobilosti k právním úkonům), je-li správce dědictví nečinný a i přes výzvu soudu se neujal funkce podle § 175d odst. 4 o. s. ř., požádal-li správce dědictví o zproštění funkce nebo z důležitých důvodů, (např. nevykonává-li správce dědictví svou funkci řádně). O zproštění soud rozhodne usnesením, ve kterém musí být uveden i rozsah majetku zůstavitele, který do zproštění spravoval.²⁶ Dojde-li ke zproštění funkce správce dědictví, je původní správce dědictví povinen řádně a bez zbytečného odkladu informovat nového správce dědictví o krocích, které již provedl a předat všechny doklady týkající se spravovaného majetku. Pokud nesplní tuto povinnost, odpovídá za škodu, která by tím na majetku v dědictví vznikla. Nebyl-li nový správce ustanoven, má tuto povinnost vůči dědicům.

Pokud nebyl správce dědictví své funkce zproštěn, zaniká tato funkce na základě pravomocného usnesení soudu, kterým řízení o dědictví končí. Správce dědictví je povinen

²⁶ § 175f odst. 6 občanského soudního řádu, z čehož lze vyvodit závěr, že správce dědictví může být zproštěn své funkce jen k některé části majetku. Mikeš J., Muzikář L., Dědické právo, Praktická příručka, Linde Praha, a.s., 2007, str. 195

předložit dědicům prostřednictvím soudu konečnou zprávu o své činnosti, ve které uplatní svůj nárok na odměnu a na náhradu hotových výdajů, jelikož výkon této funkce je úplatný. Výše, způsob odměny a náhrady hotových výdajů stanoví § 22 až 24 *jednacího řádu*. Na žádost správce dědictví může soud uložit dědicům, aby zaplatili správci dědictví zálohu na odměnu a náhradu hotových výdajů, již v průběhu dědického řízení, jinak soud rozhodne o odměně a náhradě hotových výdajů správce dědictví až po skončení projednání dědictví a předložení konečné zprávy soudu. Soud rozhodne usnesením o odměně a náhradě hotových výdajů správce dědictví a tuto povinnost uloží dědici, který nabyl dědictví, jež není předloženo (pokud je dědiců více, podílejí se dědici na těchto nákladech podle poměru hodnoty svých dědických podílů) nebo tuto povinnost uloží státu, je-li dědictví předloženo.²⁷ Byl-li správcem dědictví ustanoven stát,²⁸ nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů nevznikne. Shora uvedená práva a povinnosti mají správci dědictví ustanovení soudem nebo zůstavitelem stejné.

Institut správce dědictví byl do právní úpravy zaveden, aby v době od smrti zůstavitele do právní moci rozhodnutí o skončení dědického řízení byl majetek spadající do dědictví zajištěn a spravován s takovou péčí, jež zajistí jeho údržbu, eventuelně i rozvoj a nebude docházet ke snižování hodnoty tohoto majetku, k čemuž v současné době v mnoha případech dochází, zejména vlivem délky dědického řízení. V praxi se ustanovení správce dědictví poměrně málo využívá, jelikož správu majetku patřícího do dědictví vykonávají samotní dědici.

4.4. Zastavení dědického řízení podle § 175h o. s. ř.

4.4.1. Zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 1 o. s. ř.

V souladu s ustanovením § 175h odst. 1 o. s. ř. vyjde-li během předběžného šetření najevo, že zůstavitel nezanechal žádný majetek, soud na návrh notáře řízení zastaví. Dědické řízení se nekoná, jelikož zůstavitel v době smrti nic nevlastnil nebo v praxi se zpravidla vyskytuje situace, že zůstavitel sice majetek zanechal, ale tento majetek je bezcenný a není tedy dán důvod k projednání dědictví. Jedná se např. o šatstvo, prádlo, nábytek a jiné předměty domácí potřeby, které vzhledem ke své povaze, stavu a stupni opotřebení jsou

²⁷ Za stát platí náklady vždy příslušný okresní soud.

²⁸ Stát může být ustanoven správcem dědictví jen tehdy, má-li mu dědictví připadnout podle § 462 *občanského zákoníku*.

neprodejně a nemají žádnou hodnotu. To samé bude platit, pokud zůstavitel zanechal majetek či majetková práva, která přecházejí na oprávněné osoby jinak, než děděním (např. restituční nároky dle zákona o půdě, nároky ze stavebního spoření).

Jediným účastníkem řízení podle § 175h odst. 1 o. s. ř. je vypravitel pohřbu. Nebylo-li usnesení o zastavení řízení dle § 175h odst. 1 o. s. ř. vyhlášeno, vydává se záznamem ve spise. Jedná se o usnesení proti kterému se nelze odvolat a není třeba jej doručovat. V praxi zpravidla toto usnesení bude doručováno, neboť součástí tohoto usnesení bude i výrok o odměně notáře a náhradě jeho hotových výdajů a proti tomu výroku se lze odvolat. Odměnu notáře a hotové výdaje platí stát prostřednictvím soudu příslušného k projednání dědictví.

4.4.2. Zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 2 o. s. ř.

Podle § 175h odst. 2 o. s. ř. k zastavení dědického řízení může dojít i tehdy, pokud zůstavitel zanechal majetek jen nepatrné hodnoty. Ani v tomto případě se nebude konat dědické řízení. Pro posouzení, zda jde o majetek nepatrné hodnoty či nikoliv, je rozhodná výše majetku (aktiv) zůstavitele, k případným dluhům (pasivům) zůstavitele se nepřihlíží. Dle soudní praxe se za majetek nepatrné hodnoty považuje majetek v ceně 10.000,-Kč až 14.000,-Kč (majetek, jehož hodnota podstatně nepřevyšuje přiměřené náklady pohřbu zůstavitele).²⁹ Za nepatrný majetek nelze považovat takový majetek, který ke dni úmrtí zůstavitele měl jen malou či žádnou finanční hodnotu, jsou-li s nabytím takového majetku spojeny pro nabyvatele závažné právní důsledky. Nepatrným majetkem tedy není členský podíl v lidovém bytovém družstvu, jelikož s nabytím takového majetku jsou spojeny závažné právní důsledky (např. získat členství v družstvu, koupit byt do osobního vlastnictví v důsledku nabytí členského podílu). Nepatrným majetkem nebude ani investiční kupón z kuponové privatizace, jelikož nabyvatel investiční kuponové knížky, která se neoceňuje,³⁰ mohl na základě tohoto kupónu získat akcie, jejichž hodnota není zanedbatelná.³¹ Nepatrnost majetku nelze posuzovat výhradně z hlediska finančního vyjádření.

²⁹ Od 1.1.2008 se v soudní praxi setkáváme s tím, že hranice, která je považována za majetek nepatrné hodnoty, se zvyšuje, jelikož stát přestal vyplácet pohřebné ve výši 5.000,-Kč. S ohledem na tuto skutečnost, pokud náklady za pohřeb činí 19.000,-Kč a majetek zůstavitele je v hodnotě 16.000,-Kč nebo 18.000,-Kč, dědické řízení se zpravidla zastaví, jelikož jde o majetek nepatrné hodnoty, a to proto, že jinak by se v řadě případů projednávala předlužená dědictví, jelikož pasiva dědictví by byla vždy vyšší než aktiva.

³⁰ R 67/94

³¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.1995, sp. zn. 24 Co 16/95-22.

Účastníkem tohoto řízení je rovněž vypravitel pohřbu. Soud může majetek nepatrné hodnoty vydat vypraviteli pohřbu, a to jen za předpokladu, že vypravitel pohřbu s tím souhlasí.³² Tento postup není obligatorním řešením, je to jedna z možností a vždy je třeba, aby soud uvážil, zda je to k povaze zanechaného majetku účelné a přípustné a přihlédl i k zájmům dědiců. V daném řízení soud nezkoumá dědické právo a ani neřešení případné spory o dědické právo, vypravitelem pohřbu může být i osoba odlišná od dědice nebo jen jeden z více dědiců. Vypravitel pohřbu nabyl vlastnické právo k věcem tvořící nepatrný majetek zůstavitele na základě usnesení soudu podle § 132 občanského zákoníku, nikoliv děděním. Vypravitel pohřbu, jelikož není zůstavitelovým dědicem, neodpovídá za dluhy zůstavitele do výše hodnoty převzatého majetku podle § 470 občanského zákoníku. Usnesení o zastavení řízení podle § 175h odst. 2 o. s. ř. se vydává záznamem ve spise nebo se vyhlašuje. Jedná se opět o usnesení proti kterému se nelze odvolat, a které není třeba doručovat dle § 175h odst. 3 o. s. ř. V praxi toto usnesení bude doručováno, neboť součástí tohoto usnesení bude i výrok o odměně notáře a náhradě jeho hotových výdajů, které platí stát prostřednictvím příslušného soudu a proti tomu výroku je možné se odvolat. Také na základě toto usnesení nabývá vypravitel pohřbu nepatrný majetek zůstavitele, který musí být v usnesení výslovně vyjmenován, jedná se totiž o doklad vlastnického práva. Pokud by usnesení o zastavení dědického řízení podle § 175h odst. 2 o. s. ř. nebylo doručeno (jelikož výrok o odměně notáře a náhradě jeho hotových výdajů by byl součástí samostatného usnesení), vydá soud v souladu s ustanovením § 27 jednacího řádu na žádost vypravitele pohřbu potvrzení o tom, že majetek nepatrné hodnoty byl vydán vypraviteli pohřbu a o jaký majetek se jedná.

Rozhodnutí o zastavení dědického řízení pro nepatrnost majetku je procesním rozhodnutím, které nezakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté s hmotněprávními důsledky. Zjistí-li se po právní moci rozhodnutí dle § 175h odst. 2 o. s. ř., že řízení bylo zastaveno, ačkoliv majetek zanechaný zemřelým nebyl nepatrný, je třeba tento nikoliv nepatrný majetek projednat, a to bez ohledu na to, že o něm soud věděl před zastavením řízení a přesto řízení zastavil.³³

I když zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, nemusí vždy dojít k zastavení dědického řízení a podle uvážení soudu lze tento majetek projednat v dědickém řízení.

³² R 18/1986 – „K vydání nepatrného majetku zůstavitele nemůže dojít proti vůli toho, kdo se postaral o pohřeb. Převzat musí být všechn majetek zůstavitele, nikoliv jen některé jeho části.“

³³ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.1995, sp.zn. 24 Co 16/95-22.

4.5. Zjišťování dědiců a vyznění o jejich dědickém právu

Nebylo-li dědické řízení zastaveno podle § 175h o. s. ř. pokračuje notář (soud) v dědickém řízení a činí další úkony. Vzhledem k tomu, že jednou ze základních funkcí dědického řízení je funkce legitimační, která spočívá ve zjištění okruhu osob, které jsou zůstavitelovými dědici. Kdo je zůstavitelovým dědicem lze zjistit jednak z protokolu o předběžném šetření, výslechem účastníků řízení či zůstavitelových známých, dotazem v evidenci obyvatelstva, předložených listin (např. závět'), šetřením v evidenci závětí nebo na základě vyhlášky soudu podle § 468 občanského zákoníku. Pokud vyjde najevo, že dědicové zůstavitele již nežijí, musí notář zjistit jejich právní nástupce.

Předpokladem toho, aby bylo možné někoho považovat za dědice, je existence dědického titulu, kterým může být jednak závět' nebo zákon nebo závět' i zákon, které musí svědčit této osobě. *Dědění ze zákona*, které je upraveno v § 473 až 475a občanského zákoníku je založeno na příbuzenském či obdobném vztahu k zůstaviteli. Příbuzenský vztah k zůstaviteli lze prokázat veřejnými listinami, a to např. rodnými listy, oddacím listem, rozsudkem o osvojení a nebo rozsudkem o určení otcovství. Je-li tedy někdo dědicem ze zákona, a to na základě příbuzenského stavu, je tato skutečnost poměrně snadno prokazatelná. Složitější situace je u tzv. spolužijících osob, jelikož zákonem stanovené předpoklady nejsou patrné z úředních listin a musejí být prokázány jinak, např. výslechem svědků nebo zprávami, vyjádřeními orgánů. V případě *dědění ze závětí*, která splňuje formální a obsahové náležitosti, je za dědice považován nejen závětní dědic, ale i neopomenutelný dědic či jiná osoba, které svědčí dědění ze zákona. V zájmu jistoty notář je povinen seznámit s existencí a obsahem závětí ty subjekty, které by jinak dědily ze zákona a neopomenutelným dědicům, dát příležitost namítnout relativní neplatnost závětí, čímž se krátí jejich dědické podíly.

Existence a platnost dědických titulů může být v některých případech sporná. Není-li dědické právo při dědění ze zákona založeno na příbuzenském vztahu, který lze snadno prokázat, může být dědické právo některých osob zpochybňováno, např. dědické právo spolužijící osoby, která musí žít se zůstavitelem po dobu jednoho roku ve společné domácnosti a o společnou domácnost pečovat nebo být na zůstavitele odkázána výživou. Dědění na základě závětí, která je právním úkonem zůstavitele a musí mít v souladu se zákonem náležitosti nejen obsahové, ale i formální, a pokud tyto náležitosti nemá, může být dědické právo závětních dědiců také snadno zpochybňováno.

Právo zpochybnit dědické právo mají ti, kterým bylo jejich dědické právo zkráceno nebo vyloučeno. Pokud dojde ke zpochybnění dědického práva, a to tím, že někdo tvrdí, že je

dědicem a popírá dědické právo někoho jiného, vznikne mezi účastníky spor, který je třeba vyřešit v souladu s ustanovením § 175k o. s. ř., jelikož spory ohledně dědiců zůstavitele musí být definitivně vyřešeny. Musí se tedy jednat o spor o základ dědického práva, zda je tu dědické právo či není. Postup soudu při sporu o dědické právo závisí na tom, zda otázka sporu je výlučně právní nebo zda je mezi účastníky sporná skutková stránka věci.

O právní posouzení půjde jen tehdy, pokud jsou rozhodné skutečnosti mezi účastníky nesporné, a je zapotřebí, je jen právně posoudit, (např. je-li třeba posoudit listinu, která je označená jako závět', byla-li sepsána jinak než vlastní rukou, zůstavitelem podepsána bez přítomnosti svědků a účastník se na základě takové listiny domáhá dědického práva jako závětní dědic). V daném případě soud vyšetří dědické právo a jedná na dále s tím z účastníků, u kterého se má důvodně za to, že je dědicem dle § 175k odst. 1 o. s. ř. Takto lze postupovat pouze tehdy, pokud osoba poučená notářem (soudem) je s popsáním postupem srozuměna a nadále se svého dědického práva nedomáhá. Ve většině případů soud rozhoduje o dědickém právu dle § 175k odst. 1 o. s. ř. usnesením, protože osoba uplatňující dědické právo trvá na svém a nejedná se o jednoznačnou situaci. V tomto usnesení soud uvede, s kým bude nadále jednat jako s účastníkem řízení, popřípadě s kým jednat nebude. Tímto usnesením se totiž řeší podmínky dědického práva pro účely průběhu řízení a má význam jen pro vymezení účastníků řízení o dědictví. Na základě tohoto usnesení soud v dědickém řízení považuje za účastníka řízení ve smyslu ustanovení § 175b o. s. ř., věty první tu osobu, o níž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ní bude nadále jednáno, popřípadě přestane považovat za účastníka řízení toho, o němž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ním nadále nebude jednáno. Otázka platnosti či neplatnosti závěti, která je pro rozhodnutí významná nemá být řešena ve výroku nýbrž v odůvodnění.³⁴ Proti tomuto usnesení lze podat odvolání a v souladu s ustanovením § 175a odst. 3 o. s. ř. se usnesení doručuje do vlastních rukou. Ani na základě tohoto usnesení otázka dědického práva není tímto definitivně vyřešena, jelikož usnesení má své opodstatnění jen při nezměněném skutkovém základu. Pokud během dědického řízení vyjdou najevo nové skutečnosti, které jsou rozhodné pro posouzení dědického práva, ztrácí usnesení právní účinky. V případě sporu o dědické právo je třeba znovu rozhodnout.

Je-li mezi účastníky **sporný skutkový stav**, na němž závisí rozhodnutí soudu o dědickém právu, postupuje soud v souladu s ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř. O skutkový spor se například jedná, pokud někdo tvrdí, že závět' je neplatná, protože zůstavitel ji sepsal pod nátlakem nebo již ve stavu nezpůsobilém k pořízení právního úkonu. Spor o dědické právo bude dán i tam, kde vyřešení sporu nemá vliv na existenci dědického práva, nýbrž na

³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky - R 44/1999 Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek

rozsah dědického podílu určitého dědice. Vzhledem k tomu, že notář (soud) nemá možnost objasňovat sporné skutečnosti v rámci dědického řízení, musí se v první řadě pokusit odstranit spor dohodou účastníků, aby se sporné skutečnosti mezi účastníky staly nespornými. Podařili se notáři (soudu) taková dohoda uzavřít, je možné v dědickém řízení pokračovat. Pokud by taková dohoda byla mezi účastníky uzavřena, sporné skutečnosti se staly nespornými, ale existoval by ještě spor o dědické právo z hlediska právního posouzení, postupuje soud dle § 175k odst. 1 o. s. ř. Existuje-li mezi účastníky řízení spor, je zapotřebí, aby notář (soud) sporné skutečnosti uvedl do protokolu, nestačí jen konstatovat spornost skutečností, ale je zapotřebí také uvést, proč jsou sporné. Byl-li pokus o odstranění sporu dohodou marný a skutečnosti rozhodné pro posouzení dědického práva zůstaly nadále sporné, vydá soud usnesení, kterým odkáže toho z dědiců, jehož právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. Žaloba podaná ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. není určovací žalobou ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., ale je žalobou na určení právní skutečnosti, u níž naléhavý právní zájem vyplývá z právního předpisu. Taková žaloba proto nemůže být zamítnuta pro nedostatek naléhavého právního zájmu na požadované určení a žalobce není povinen tvrdit a prokazovat skutečnosti o takovém právním zájmu. To však platí opět pouze v případě, že žaloba splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k o. s. ř.

Co se rozumí méně pravděpodobným vyplývá ze soudní praxe.³⁵ Za dědice aktivně legitimovaného k podání žaloby se považuje ten, který popírá platnost existujícího právního titulu, který je formálně bezvadný či popírá jeho pravdivost (např. kdo popírá neplatnost závěti či listiny o vydědění, která neproказuje na první pohled zjevné nedostatky, nebo ten, jehož dědické právo, závisí na prokázání dědického titulu vůbec (např. kdo tvrdí, že žil se zůstavitelem ve společné domácnosti za podmínek stanovených v § 474 a 475 občanského zákoníku). Ve výroku usnesení podle 175k odst. 2 o. s. ř. musí být uveden účastník, kterého soud odkazuje, aby své právo uplatnil žalobou, dále je třeba ve výroku uvést jakou žalobu má odkázaný účastník podat (zda bude znít žalobní petit na určení, že žalovaný není dědicem po zůstaviteli nebo některý ze žalovaných není dědicem, a nebo že žalobce je dědicem po zůstaviteli). Sporné skutečnosti nebo právní otázky, které jsou pro takovéto určení významné (např. že důvody vydědění nejsou dány), představují jen posouzení předběžné otázky, které se neuvádí ve výroku, ale jen v důvodech rozhodnutí. Ve výroku usnesení podle § 175k odst. 2 o. s. ř. musí být také uvedena lhůta k podání žaloby. Jedná se o lhůtu soudcovskou, kterou soud může prodloužit (podle § 55 o. s. ř.) s tím, že o prodloužení lhůty musí být požádáno

³⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.1997, sp. zn. 24 Co 39/97-97
Usnesení Krajského soudu ze dne 31.3.1998, sp. zn. 21 Co 48/98-73

ještě před uplynutím původně stanovené lhůty a zmeškání této lhůty nelze prominout (§ 58 o. s. ř. a contr.).³⁶ Marným uplynutím lhůty k podání žaloby, pokračuje notář (soud) „bez zřetele na tohoto dědice, který měl podat žalobu ve stanovené lhůtě“. To znamená, že nepodal-li žalobu dědic, který byl odkázán žalobou na určení, že je dědicem po zůstaviteli, přestává být účastníkem řízení a notář (soud) pokračuje v dědickém řízení bez zřetele na tuto osobu. Nepodal-li žalobu dědic, který byl odkázán žalobou na určení, že jiný účastník není dědicem po zůstaviteli, bude notář (soud) pokračovat v dědickém řízení i s touto osobou, jelikož nepřestala být účastníkem řízení. Stejně právní následky, které jsou spojeny s tím, že odkázaný účastník nepodal žalobu, nastávají tehdy, jestliže žalobu sice podal, ale byla odmítnuta podle § 43 odst. 2 o. s. ř. nebo o ní bylo řízení zastaveno (např. podle § 104 o. s. ř. pro nedostatek podmínek řízení). Usnesení vydané podle 175k odst. 2 o. s. ř. se doručuje účastníkům do vlastních rukou a je přípustné se proti němu odvolat. Výše popsané důsledky toho, že odkázaný účastník nebude ve věci úspěšný, nebo jestliže vůbec žalobu ve stanovené lhůtě nepodá, nastanou pouze v případě, že usnesení, kterým byl účastník odkázán k podání žaloby, splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř. V případě, kdy usnesení, kterým byl účastník v řízení o dědictví odkázán k podání žaloby, nesplňuje požadavky stanovené v § 175k odst. 2 o. s. ř. a žalobce podá žalobu v souladu s tímto usnesením, je úkolem soudu, který o žalobě rozhoduje, poučit účastníka o náležitostech řádné žaloby ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř.³⁷

Je-li žaloba podána ve stanovené lhůtě, a splňuje-li zákonem stanovené požadavky, rozhoduje o ní příslušný soud. Věcně příslušný je okresní soud a místně příslušný je soud, u něhož probíhá dědické řízení. Soud rozhodne ve věci sporu o dědické právo rozsudkem, popřípadě usnesením o schválení soudního smíru, které má stejné účinky jako pravomocný rozsudek. Po právní moci tohoto rozhodnutí notář (soud) v dědickém řízení vychází z tohoto rozhodnutí. Pokud během dědického řízení vyjdou najevo nové skutečnosti, které jsou rozhodné pro posouzení dědického práva, ztrácí rozhodnutí právní účinky. V případě sporu o dědické právo je třeba znovu rozhodnout, dojde-li ke změně skutkových okolností.

Notář (soud) je dle § 175i o. s. ř. povinen ještě před samotným projednáním dědictví

- vyrozumět ty, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, o jejich dědickém právu,
- o možnosti dědictví odmítnout ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy byla osoba o dědické právu vyrozuměna

³⁶ Usnesení uveřejněné v časopise Soudní judikatura pod č. 175/2004 - Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.7.2004, sp. zn. 30 Cdo 493/2004

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.5.2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004

- a poučit tyto osoby o náležitostech, způsobu a účincích odmítnutí dědictví.

Lhůta k odmítnutí dědictví je lhůtou hmotněprávní a jejím marným uplynutím právo odmítnout dědictví zaniká. Toto zmeškání má obdobné právní účinky, jako kdyby dědic prohlásil, že dědictví neodmítá. Zákon však umožňuje, aby lhůta k odmítnutí dědictví byla ještě před svým uplynutím z důležitých důvodů prodloužena. V souladu s ustanovením § 175i o. s. ř. vyrozumění o dědickém právu doručí notář účastníkovi řízení do vlastních rukou nebo notář vyrozumí účastníka o dědickém právu ústně a v protokolu uvede, že se tak stalo. V praxi se z praktických důvodů poskytuje vyrozumění o dědickém právu včetně poučení o následcích odmítnutí dědictví ústně do protokolu. Je to především v zájmu hospodárnosti řízení, jelikož není třeba vyrozumění o dědickém právu doručovat a čekat jeden měsíc, až se účastník vyjádří. Rovněž tak je možné probrat s odmítajícím dědicem všechny důsledky odmítnutí, které by si účastník při písemném vyrozumění nemusel uvědomit, a to především dědění dalších potomků zůstavitele. Dojde-li k odmítnutí dědictví při jednání, požádá notář o uvedení jmen a adres osob, které budou povolány místo jeho. Tím se umožní v řízení pokračovat s dalšími účastníky bez zbytečných průtahů. Pokud se jedná o odmítnutí dědictví právními nástupci dědice, vystupují v řízení o dědictví jako nerozluční společníci a musejí se shodnout, zda dědictví odmítnout či ne.

V souladu s ustanovením § 468 občanského zákoníku dědice neznámého pobytu nebo neznámého dědice je třeba o dědickém právu vyrozumět vyhláškou soudu, která má formu usnesení a musí být vyvěšena na úřední desce soudu podle § 50i o. s. ř.. Vyhláška obsahuje výzvu, aby neznámý dědic nebo dědic neznámého pobytu dal o sobě ve lhůtě stanovené soudem vědět a rovněž obsahuje i poučení o právu odmítnutí a neodmítnutí dědictví a ustanovení opatrovníka. Uplynutím patnáctého dne se vyhláška považuje za doručenou účastníkovi, který není znám, nebo jehož pobyt není znám. Nedá-li o sobě dědic ve stanovené lhůtě vědět, v dědickém řízení se k němu nepřihlíží. Byl-li dědici neznámého pobytu nebo neznámému dědici ustanoven opatrovník, nemůže za dědice činit prohlášení o odmítnutí nebo neodmítnutí dědictví.

Odmítnut dědictví je upraveno v § 463 – 468 občanského zákoníku. Jedná se o jednostranný a neodvolatelný projev vůle, který musí být dostatečně určitý a srozumitelný. K prohlášení o odmítnutí dědictví nelze připojovat žádné výhrady a podmínky. Odmítnout dědictví lze jen celé nikoliv jen z části. Při odmítnutí dědictví není důležité, zda měl dědic představu o zůstavitelově majetku a výši dluhů. Prohlášením o odmítnutí dědictví, dědic přestává být účastníkem řízení, a to i pro případ, že by vyšel najevo nový majetek zůstavitele, ohledně kterého by bylo zahájeno dodatečné projednání dědictví. Odmítnout nemůže dědic,

který dal svým počínáním najevo, že dědictví odmítnout nechce. Tím se rozumí, např. dědic ze zákona, který se vyjadřuje k platnosti závěti nebo nakládá s majetkem patřícím do dědictví a nebo ten, který požádá o povolení prodeje věcí patřících do dědictví. Za dědice může dědictví odmítnout jeho zástupce, a to na základě plné moci, která k tomu výslovně zmocňuje. Prohlášení o odmítnutí dědictví zákonného zástupce nebo opatrovníka dědice, který nemá procesní způsobilost, je zapotřebí schválit soudem. Podle soudní praxe se nevyžaduje schválení soudem, pokud dědictví neodmítá. V praxi není vyloučeno, aby dědic odmítl dědictví dříve, než byl vyrozuměn o možnosti odmítnutí dědictví.

Zanechal-li zůstavitel závěť, lze závětní dědice, a to nejen tyto osoby, ale i neopomenutelné dědice, jimž svědčí dědění ze zákona, považovat za osoby, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Za tuto osobu je třeba považovat i vyděděného potomka, zanechal-li zůstavitel listinu o vydědění. Vyrozumění o dědickém právu je třeba zaslat i těmto osobám s upozorněním, že zůstavitel zanechal závěť nebo listinu o vydědění, a že jejich dědické právo závisí na neplatnosti závěti či listiny o vydědění. Tímto vyrozuměním se sleduje, aby tyto osoby byly obeznámeny o tom, že k uplatnění jejich dědického práva je třeba zpochybnit platnost závěti či listiny o vydědění.

Pokud dědic zemře ještě před vyrozuměním o dědickém právu nebo před vyjádřením, zda dědictví odmítá či neodmítá, přechází právo na odmítnutí dědictví na jeho dědice, který se v souladu s ustanovením § 107 o. s. ř. stal jeho procesním nástupcem. Procesní nástupce musí být o jeho dědickém právu vyrozuměn a poučen o možnosti, účincích a způsobu odmítnutí dědictví, i když byl o tom již obeznámen zemřelý dědic.

Jednou učiněný projev o odmítnutí či neodmítnutí dědictví, nemůže již být měněn, a to z důvodů právní jistoty, aby byl vyjasněn co nejdříve s konečnou platností okruh zůstavitelových dědiců.

4.6. Nařízení jednání

Jakmile notář zjistí okruh osob, které jsou povolány k nabytí dědictví, zváží, zda ve věci nařídí jednání či nikoliv. Jelikož v souladu s ustanovení § 175j o. s. ř. není třeba nařizovat jednání, pokud soud potvrdí nabytí dědictví jedinému dědici nebo pokud dědictví připadne státu dle § 462 občanského zákoníku jako odúmrť. Možnost projednat dědictví bez nařízení jednání, může notář využít jen tehdy, nedojde-li k újmě výkonu procesních práv a povinností jediného dědice nebo státu. Pokud chce notář potvrdit dědictví bez nařízení jednání

jedinému dědici, musí mít vždy předem zjištěno, že dědic dědictví neodmítl a nebo již dědictví nemůže odmítnout, počínal-li si jako dědic.

Má-li být dědictví potvrzeno jedinému dědici, nemusí být nařízeno jednání, přispěje-li to k rychlejšímu a hospodárnějšímu průběhu řízení s tím, že je třeba upozornit, že jednání musí být nařízeno vždy, pokud má být provedeno dokazování (např. ohledně rozsahu majetku zůstavitele). Jelikož v souladu s ustanovením § 120 a násl. o. s. ř. se účastník může vyjádřit ke všem důkazům, které byly provedeny, klást se souhlasem notáře (soudu) dotazy svědkům nebo znalcům, a to zejména v souvislosti se soupisem aktiv a pasiv dědictví a jejich ocenění.

Jestliže notář zjistí, že nelze postupovat v souladu s ustanovením § 175j o. s. ř., nařídí vždy jednání, ke kterému předvolá všechny účastníky řízení a všechny, jejichž účast je nezbytná (např. opatrovníky, zmocněnce, svědky nebo tlumočníky, je-li třeba, aby průběh jednání byl tlumočen do cizího jazyka). Podle § 38 odst. 3 o. s. ř. pro jednání před notářem platí to samé, co pro jednání před soudem, a proto předvolání k jednání musí být účastníkům, popřípadě jejich právním nástupcům nebo zmocněncům, doručeno v souladu s ustanovením § 115 odst. 2 o. s. ř. alespoň 10 dnů předem, aby měli dostatek času na přípravu. Předvolání k jednání není třeba doručovat do vlastní rukou, zpravidla se předvolává k jednání písemně, ale lze i telefonicky, telefaxem, elektronické podobě nebo ústně. V praxi se předvolání na jednání zasílá zpravidla písemně, jelikož společně s předvoláním se zasílá i formulář plné moci pro případ, že by se účastník nemohl jednání zúčastnit osobně a chtěl by se nechat zastoupit na základě plné moci. Pokud se řádně předvolaný účastník k nařízenému jednání nedostaví, může notář v souladu s ustanovením § 101 odst. 3 o. s. ř. projednat dědictví v jeho nepřítomnosti s tím, že bude vycházet z obsahu spisu a provedených důkazů. Podle § 53 odst. 1 o. s. ř. může být také účastníku notářem uložena pořádková pokuta až do výše 50.000,-Kč, ztěžuje-li postup řízení a bez vážného důvodu a omluvy se na jednání nedostaví. Je-li přítomnost účastníka řízení nebo jiné osoby, která byla předvolaná notářem k jednání, nutná (např. účast svědka) a tato osoba se bez omluvy nedostaví, může být na jednání předvedena v souladu s ustanovením § 52 o. s. ř.

Podle § 114a odst. 1 o. s. ř. je třeba jednání připravit, tak aby bylo možné věc skončit při prvním jednání. V zájmu zásady rychlosti a hospodárnosti řízení notář připravuje jednání tak, že zjišťuje bližší informace, které získal v rámci předběžného šetření. Především je třeba před jednáním objasnit majetek a dluhy zůstavitele ke dni jeho úmrtí, např. zjistit zůstatek vkladu na vkladní knížce, zjistit, zda zůstavitel byl majitelem účtu u příslušného peněžního ústavu a dotázat se na výši zůstatku ke dni úmrtí zůstavitele, vyžádat si od příslušného

katastrálního úřadu výpis z katastru nemovitostí ohledně nemovitostí, které patřily zůstaviteli, zjistit dotazem u Střediska cenných papírů, zda zůstavitel vlastnil akcie a jaké akcie jsou vedeny na jeho účtu jako majitele zaknihovaných cenných papírů, stav dluhů zatěžující dědictví, které se zjistí dotazem u známých věřitelů nebo zajistit ocenění věcí pro určení obvyklé ceny majetku zůstavitele, a to zejména u nemovitostí a obchodních podílů si notář zpravidla vyžádá předložení znaleckého posudku s tím, že u nemovitostí v dnešní době postačí i vyjádření realitní kanceláře, apod. Notář nařídí jednání až tehdy, pokud bude mít všechny podklady, na základě kterých lze zjistit rozsah majetku a dluhů zůstavitele ke dni jeho úmrtí, jakož i výši obvyklé ceny majetku a dluhů zůstavitele.

Podle § 116 odst. 1 o. s. ř. jednání před notářem je vždy neveřejné. O průběhu jednání se sepisuje protokol v českém jazyce. Podle § 40 odst. 1 o. s. ř. protokol musí obsahovat zejména den sepsání, označení notáře (soudu), popřípadě jím pověřené osoby, která jej sepsala, označení projednávané věci (tj. údaje o zůstaviteli a uvedení spisové značky soudu), jména a příjmení osob přítomných jednání, popřípadě i osob nepřítomných a jejich zástupců, poučení poskytnutá účastníkům (o právu uplatnit námitku podjatosti, o odmítnutí a neodmítnutí dědictví, o započtení), vylíčení průběhu dokazování a obsah přednesů účastníků, průběh jednání a výrok rozhodnutí, které bylo při jednání přijato, součástí protokolu bývá pravidelně i soupis aktiv a pasiv dědictví, ze kterého musí být patrné, na základě kterých údajů byl soupis sepsán, a taky soupis aktiv a pasiv společného jmění manželů, který soupisu aktiv a pasiv dědictví zpravidla předchází, jelikož je třeba nejprve vypořádat společné jmění manželů. V souladu s ustanovením § 40 odst. 2 o. s. ř. protokol podepisuje notář (popřípadě předseda senátu), jiné osoby pověřené notářem (soudem) k projednání dědictví, a pokud byla během jednání uzavřena dohoda o vypořádání dědictví nebo dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů, protokol podepisují také účastníci této dohody. V praxi účastníci podepisují protokol zpravidla vždy.

V rámci jednání notář (soud) ověří správnost zjištění dědiců zůstavitele, dědice poučí o dědickém právu a možnosti odmítnut dědictví, pořídí soupis aktiv a pasiv náležejících do společného jmění manželů s tím, že se společné jmění manželů vypořádá. Po-té notář (soud) pořídí soupis aktiv a pasiv dědictví a pokusí o uzavření dohody o vypořádání dědictví, popřípadě vyjde-li najevo, že uzavření dohody mezi dědici není možné, poučí dědice, že jim bude nabytí dědictví potvrzeno ze zákona dle jejich dědických podílů.

Na základě výsledků jednání připraví soudní notář pro soud návrhy usnesení ve smyslu § 175zd o. s. ř. Nebylo-li jednání nařízeno v souladu s usnesením § 175j o. s. ř.,

připraví notář pro soud návrhy usnesení na základě podkladů obsažených ve spise, které se týkají dědice a rozsahu majetku a dluhů zůstavitele.

4.7. Zjišťování majetku a dluhů dědictví

4.7.1. Práva a povinnosti, která přecházejí v případě úmrtí zůstavitele na jiné osoby jinak než děděním

Než přikročíme ke zjišťování majetku a dluhů zůstavitele, je třeba si vyjasnit, která práva a povinnosti přecházejí v případě úmrtí zůstavitele na jiné osoby jinak než děděním. Notář má povinnost zkoumat, zda tato práva a povinnosti jsou předmětem dědictví či nikoliv.

Právo na pojistné plnění v případě smrti je upraveno v zákoně § 51 zákona č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 37/2004 Sb.“), popřípadě v občanském zákoníku ve znění platném do 31.12.2004, jedná-li se o pojistné smlouvy uzavřené před 1.1.2005. Pokud pojištěný zemře, bude oprávněným osobám vyplaceno pojistné plnění, které bylo sjednáno v pojistné smlouvě. Oprávněnými osobami se rozumí obmyšlení uvedení v pojistné smlouvě, není-li obmyšlených, tak osoby uvedené v § 51 odst. 2 zákona č. 37/2004 Sb., a to manžel pojištěného, a není-li jeho, děti pojištěného a není-li těchto shora uvedených osob, tak podle § 51 odst. 3 zákona č. 37/2004 Sb. rodiče pojištěného, a není-li jich, tak osoby, které žily s pojištěným po dobu nejméně jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na pojištěného. Zákon výslovně pamatuje na případy, kdy není oprávněná osoba v pojistné smlouvě určena a zákon stanoví, komu z příbuzných nebo blízkých osob má plnění připadnout. Není-li těchto osob, nabývají práva na pojistné plnění v případě smrti pojištěného jeho dědici a ani v tomto případě se plnění pojišťovny nestane předmětem dědického řízení po zůstaviteli.

Přechod peněžitých nároků z pracovního poměru zemřelého zaměstnance je upraven v § 328 zákona č. 262/2006, zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“), jelikož peněžitá práva zaměstnance jeho smrtí nezanikají, kromě nároku na náhradu bolestného a nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Zákon stanoví, že do výše odpovídající trojnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku přecházejí mzdová a platová práva z pracovního vztahu postupně na jeho manžela, děti a rodiče, jestliže s ním žili v době smrti ve společné domácnosti. Není-li těchto osob, stávají se předmětem

dědictví. V praxi půjde zpravidla např. o právo na vyplacení mzdy či platu, které se stalo splatným až po smrti zaměstnance. Co se týká práva na náhradu škody *dle § 265 a násl. zákoníku práce* (hradí-li se škoda v penězích) či o právo na náhradu mzdy za nevyčerpanou dovolenou, ta se stávají předmětem dědictví. Předmětem dědictví budou i mzdová a platová práva, která přesahují trojnásobek měsíčního výdělku zaměstnance.

Naopak peněžité nároky zaměstnavatele zanikají smrtí zaměstnance s výjimkou práv, o kterých bylo pravomocně rozhodnuto, nebo která byla zaměstnancem před jeho smrtí písemně uznána, co do důvodů i výše a práv na náhradu škody způsobené úmyslně.

Přechod nájmu bytu nikdy není předmětem dědění je upraven v ustanovení § 706 a §707 občanského zákoníku s tím, že zákon rozlišuje, zda-li se jedná o

- nájemní byt ve společném nájmu manželů - zemře-li jeden z manželů, kteří byli společnými nájemci (nedružstevního) bytu (tj. bytu ve vlastnictví státu, obce nebo jiné fyzické či právnické osoby), stane se jediným nájemcem pozůstalý manžel;
- družstevní byt ve společném nájmu manželů - smrtí jednoho z manželů zanikne společný nájem bytu manžely. V daném případě bude rozhodovat doba, kdy byl byt získán, zda za trvání manželství, anebo ještě před jeho uzavřením. Bylo-li právo na družstevní byt nabyto za trvání manželství, zůstává členem družstva pozůstalý manžel a jemu náleží členský podíl. K tomu přihlédně soud v řízení o dědictví. Jestliže zemřel manžel, který nabyl právo na družstevní byt před uzavřením manželství, přechází jeho smrtí členství v družstvu a nájem družstevního bytu na toho dědice, jemuž připadl v rámci vypořádání dědictví členský podíl;
- nájemní byt v ostatních případech - pokud zemře nájemce (nedružstevního) bytu a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, stávají se nájemci (společnými nájemci) jeho děti, partner, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří prokáží, že s ním žili v den jeho smrti ve společné domácnosti a nemají vlastní byt. Nájem bytu tedy přechází na uvedené osoby za dvou podmínek: pokud žily se zesnulým ve společné domácnosti (čili společně hospodařily a uhrazovaly náklady na své životní potřeby) a nemají-li jiného bytu (ať již v osobním vlastnictví, družstevní či byt nájemní a ani odvozené právo k bytu). Není stanovena žádná lhůta, jak dlouho musela trvat společná domácnost, v podstatě postačí 24 hodin. Podmínka soužití ve společné domácnosti je však splněna i tehdy, jestliže se nájemce z vážných důvodů v době před svou smrtí zdržoval i mimo byt a domácnost, např. se léčil v nemocnici. Nájemci (společnými nájemci) se stávají také vnuci a tí, kteří pečovali o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo na něho byli odkázáni výživou, jestliže prokáží, že s ním žili ve

společné domácnosti alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt. Jedná-li se o vnuky nájemce, může soud z důvodů zvláštního zřetele hodných rozhodnout (např. dojde k úmrtí rodičů vnuka a vnuk je nájemci svěřen do výchovy a zároveň vystupuje jako jeho opatrovník), že se vnuci stávají nájemci, i když soužití ve společné domácnosti netrvalo tři roky.

Uvedená pravidla pro přechod nájmu však naopak neplatí pro byty služební, pro byty zvláštního určení a pro byty v domech zvláštního určení. Byty v osobním vlastnictví jsou předmětem dědictví, nikoliv přechod nájmu k bytu.

Přechod nároku na dávku sociální péče je upraveno v § 104 odst. 2 a 3 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 100/1988 Sb.“). Pokud oprávněný zemře po uplatnění nároku na dávku, vstupují do dalšího řízení o dávce a nabývají nároku na částky splatné do dne smrti oprávněného postupně manželka (manžel), děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným v době jeho smrti ve společné domácnosti. Podmínka společné domácnosti nemusí být splněna u dětí, které mají nárok na sirotčí důchod po zemřelém. Byla-li dávka přiznána před smrtí oprávněného, vyplátí se splatné částky, které nebyly vyplaceny do dne smrti oprávněného, členům jeho rodiny podle pořadí a za podmínek stanovených shora. Podle § 104 odst. 4 zákona o č. 100/1988 Sb. nároky přecházející na uvedené osoby nejsou předmětem dědictví. Předmětem dědictví se stanou, není-li shora zmíněných pozůstalých a nebo není-li splněna podmínka společné domácnosti.

Přechod nároku na důchody je upraveno v § 63 odst. 1 a 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 155/1995 Sb.“). Zemřel-li oprávněný po uplatnění nároku na dávku důchodového pojištění, vstupují do dalšího řízení o dávce a nabývají nároku na částky splatné do dne smrti oprávněného postupně manželka (manžel), děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným v době jeho smrti v domácnosti. Podmínka žití v domácnosti nemusí být splněna u dětí, které mají nárok na sirotčí důchod po zemřelém. Byla-li dávka přiznána před smrtí oprávněného, vyplátí se splatné částky, které nebyly vyplaceny do dne smrti oprávněného, členům jeho rodiny podle pořadí a za podmínek uvedených shora. Tyto nároky rovněž dle § 63 odst. 3 zákona č. 155/1995 Sb. nejsou předmětem dědictví. Předmětem dědictví se stávají, není-li těchto osob a nesplňuje-li žádná z nich uvedenou podmínku.

Přechod nároku na dávku z nemocenského pojištění je upraveno v § 51 odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen

„*zákona č. 187/2006 Sb.*)³⁸ Zemřel-li pojištěnec po vzniku nároku na dávku, přechází nárok na výplatu částek dávky, které nebyly pojištěnci vyplaceny, postupně na manžela (manželku), děti a rodiče, jestliže žili s pojištěncem v době jeho smrti v domácnosti, pokud pojištěnec splňoval podmínky nároku na výplatu dávky. Tyto osoby vstupují též do řízení o dávce. Pokud pojištěnec neuplatnil nárok na výplatu dávky, mohou tento nárok uplatnit osoby uvedené shora. Tyto nároky rovněž dle § 51 odst. 2 *zákona č. 187/2006 Sb.* nejsou předmětem dědictví. Předmětem dědictví se stávají, není-li těchto osob a nesplňuje-li žádná z nich uvedenou podmínku. Tento zákon se vztahuje i na osoby samostatně výdělečně činné, na rozdíl od dřívější úpravy, kdy u těchto osob bylo třeba postupovat podle ustanovení § 145a odst. 1 *zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů* a použilo se obdobně ustanovení § 45 odst. 1 *zákona č. 54/1956 Sb. o nemocenské pojistění zaměstnanců.*

Přechod nároku dávky ze státní sociální podpory je upraveno v § 56 odst. 1 a 2 *zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákona č. 117/1995 Sb.).* Zemřela-li oprávněná osoba po uplatnění nároku na dávku, vstupují do dalšího řízení o dávce a nabývají nárok na částky splatné do dne smrti oprávněné osoby stejným dílem, a to osoby, k nimž bylo přihlíženo při stanovení rozhodného příjmu, jde-li o dávky poskytované v závislosti na výši příjmu, a v ostatních případech osoby uvedené v § 7 odst. 2 *zákona č. 117/1995 Sb.* Vychází se z příjmů rodiny tvořené nezaopatřenými dětmi, rodiči nezaopatřených dětí, manželem, druhem a nezaopatřenými dětmi nezaopatřených dětí za podmínky trvalého soužití a společného uhrazování potřeb rodiny. Byla-li dávka přiznána před smrtí oprávněné osoby, vyplatí se splatné částky, které nebyly vyplaceny do dne smrti oprávněné osoby, stejným dílem osobám a za podmínek uvedených shora. Podstatný rozdíl oproti nárokům přechodu nároků ze sociálního zabezpečení je, že podle § 56 odst. 3 *zákona č. 117/1995 Sb.* je přechod těchto dávek z dědictví vyloučen.

Restituční nárok ve smyslu § 4 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o půdě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákona č. 229/1991 Sb.), stanoví, že pokud zemře oprávněná osoba, která uplatnila nárok na vydání majetku před vydáním rozhodnutí podle § 9 *zákona č. 229/1991 Sb.,* přechází nárok na dědice. To znamená, že restituční nárok nebude předmětem dědictví a nebude tím zařazen do aktiv dědictví, pokud Pozemkový úřad vydá rozhodnutí v době, kdy je zůstavitel, který uplatnil nárok na vydání majetku, mrtev. Restituční nárok přechází na dědice, kteří v souladu s § 4 odst. 4 *zákona č. 229/1991 Sb.* vstoupili do práv

³⁸ Tento zákon nabyl účinnosti dne 1. ledna 2008 a do této doby byl účinný *zákon č. 54/1956 Sb. o nemocenské pojistění zaměstnanců.*

oprávněné osoby. Pokud by rozhodnutí bylo vydáno ještě před úmrtím oprávněné osoby, bude restituční nárok zařazen do aktiv dědictví, jelikož je předmětem dědictví.

4.7.2. Zjišťování majetku a dluhů

Než přikročí notář k projednání dědictví je třeba zjistit majetek a dluhy zůstavitele. Je třeba připomenout, že jednou z funkcí dědického řízení je funkce majetková, která spočívá v tom, že majetková zjištění a rozhodnutí o majetku a dlužích zařazených do dědictví nejsou vždy definitivní, úplná a správná, nejde tedy o komplexní řešení majetkových poměrů zůstavitele s čím i zákon počítá, např. dodatečné projednání dědictví dle § 175x o. s. ř. Zařazení či nezařazení určitého majetku do aktiv či dluhů do pasiv dědictví není závazné pro osoby, které nebyly účastníky řízení, kromě likvidace dědictví a není závazné ani pro samotné účastníky ve stanovených případech, kteří se podle § 175y odst. 2 o. s. ř. mohou domáhat svého práva žalobou. Výsledek dědického řízení nemá vliv na samostatnou existenci majetkových práv a závazků vyplývajících z hmotného práva. Z čehož plyne, že bude-li věc zařazena do aktiv dědictví neznamena to, že věc zůstaviteli patřila či nepatřila a byla tím definitivně vyřešena otázka vlastnictví. Zařadí-li dluh do pasiv dědictví, nevzniká dědicům povinnost tento dluh plnit, jelikož zařazením dluhu do pasiv dědictví nedojde k uznání dluhu a ani to nemá vliv na možnost dědiců uplatňovat vůči věřitelům námitku promlčení.

Při zjišťování zůstavitelova majetku a dluhů vychází notář (soud) z výsledků předběžného šetření, ze shodných prohlášení účastníků,³⁹ ze zpráv, které mu sděleny na základě dotazu provedeného dle § 128 o. s. ř. nebo z šetření, které provádí v rámci přípravy jednání, a to především z prostředků, kterými lze zjistit stav věci dle § 125 o. s. ř., např. výsledků svědků, ohledání na místě samém, výsledků účastníků a zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob. Při opatřování pokladů, které jsou nezbytné pro řízení o dědictví a které mají význam pro vydání rozhodnutí, je každý povinen sdělit tyto skutečnosti notáři (soudu) bezplatně. Odmítnout mohou jen osoby, které by tím způsobily trestního stíhání sami sobě nebo osobám blízkým nebo osoby, které znají skutečnosti, které podléhají utajení a mají povinnost zachovávat mlčenlivost, pokud nebyly této povinnosti zproštěny. Dále v souladu s ustanovením § 175g o. s. ř. mají také povinnost orgány státní správy a

³⁹ Usnesení uveřejněné v časopise soudní judikatura pod č. 57/1999, ze kterého plyne, že soud v řízení o dědictví při zjišťování zůstavitelova majetku vychází ze shodných tvrzení účastníků, která poskytují spolehlivý (z hlediska pro rozhodnutí významných skutečností) základ pro právní posouzení, zda určitá věc nebo jiné majetkové právo, popřípadě dluh patří zůstaviteli.

samosprávy (např. obecní úřady, katastrální úřady, orgány Police České republiky) spolupůsobit na dědickém řízení na základě požádání notáře (soudu) při úkonech vyjmenovaných v tomto ustanovení, např. při zjišťování hodnoty zůstavitelova majetku a soupisu na místě samém. Požaduje-li notář o podání zprávy od shora uvedených subjektů, není povinen prokazovat, že byl v konkrétním případě pověřen příslušným soudem k provedení úkonů v řízení o dědictví a za podání zprávy o skutečnostech, které mají význam pro řízení a rozhodnutí, nenáleží odměna.

Výsledek zjištění zůstavitelova majetku a jeho dluhů je základem pro vyhotovení soupisu aktiv a pasiv a následně pro určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě i výše předlužení podle § 175o o. s. ř. Při zjišťování zůstavitelova majetku a dluhů je rozhodný skutkový stav existující v době úmrtí zůstavitele s tím, že v některých případech se přihlíží i k okolnostem, které nastaly až po smrti zůstavitele. Tak tomu bude, pokud věc patřící do dědictví bude během dědického řízení prodána, neboť jí nebylo možné uschovat z důvodů nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů podle § 175e odst. 1 a 3 o. s. ř. nebo byla-li prodána během dědického řízení se souhlasem soudu dle 175r odst. 1 o. s. ř. Do aktiv dědictví bude náležet výtěžek z prodané věci, nikoliv prodaná věc.

Předmětem dědictví bude veškerý majetek zůstavitele, pro který neplatí zvláštní režim přechodu,⁴⁰ jedná se tedy o věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které smrtí zůstavitele nezanikají, např. nemovitosti, bytové zařízení, hotovost, motorová vozidla, cenné papíry, vklady na účtech, podíly v bytových družstev, obchodní podíl ve společnosti, podnik zůstavitele, pohledávky zůstavitele. Zjištěný majetek bude zařazen do aktiv dědictví.

Předmětem dědictví jsou i dluhy zůstavitele. Do pasiv dědictví patří dluhy zůstavitele a přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele. Dluhy zůstavitele notář (soud) zjišťuje především dotazem u známých věřitelů nebo na základě vyhlášky, jelikož v souladu s ustanovením § 175n o. s. ř. soud na návrh dědiců vydá usnesení, kterým vyzve věřitele, aby oznámili své pohledávky, a to ve lhůtě stanovené usnesením a poučí je o tom, že dědici neodpovídají věřitelům, které své pohledávky včas neoznámili, pokud je uspokojením pohledávek ostatních věřitelů vyčerpána cena dědictví, kterého nabyli, jedná se o tzv. konvokaci věřitelů. Má-li být dluh zařazen do pasiv dědictví je rozhodující, zda dluh existoval v době úmrtí zůstavitele. Pro zařazení dluhu do pasiv dědictví není významné, kdy se stal splatným nebo kdy došlo k jeho přesnému vyčíslení.⁴¹ Do pasiv dědictví bude zařazen i dluh, který dle dědiců neexistuje a vznášejí proti zařazení dluhu námitky, pokud je dle právního

⁴⁰ Práva, která přecházejí na právní nástupce přímo ze zákona, mimo dědické řízení, což je bližší rozvedeno v kapitole 4.7.1.

⁴¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26.2.1999 sp.zn. 24 Co 29/99-48

posouzení zřejmé, že nemohou obstát, např. pokud bude dědic popírat dluh zůstavitele přiznaný pravomocným rozhodnutím soudu či jiného orgánu.⁴²

Jsou-li skutková tvrzení účastníků o majetku a dlužích zůstavitele sporná, notář se v souladu s ustanovením § 175k odst. 3 o. s. ř. omezí pouze na zjištění jejich spornosti a nepřihlíží se k nim. Podle soudní praxe o spornost aktiv a pasiv dědictví ve smyslu § 175k odst. 3 o. s. ř. jde jen tehdy, uvedou-li účastníci odchylně skutkové verze o majetku popřípadě dluhu, přičemž verze alespoň jednoho z účastníka odůvodňuje zařazení a verze jiného účastníka nezařazení majetku či dluhu do aktiv či pasiv dědictví. Pouhá rozdílná tvrzení účastníků, bez jejich odlišného skutkového odůvodnění, nelze považovat za spor ve smyslu § 175k odst. 3 o. s. ř.⁴³

Podle zjištění zůstavitelova majetku a dluhů provede notář (soud) soupis aktiv a pasiv dědictví podle § 175m o. s. ř., který se zpravidla v praxi uvádí v protokole o jednání. Ale právní úprava umožňuje, aby soupis aktiv a pasiv byl vyhotoven i samostatně, a to zejména tehdy bylo-li dědictví projednáno bez nařízení jednání. Pokud zůstavitel zanechal kromě svého výlučného majetku i majetek, popřípadě i dluhy, které náleží do společného jmění manželů, je zapotřebí provést vypořádání společného jmění manželů před soupisem aktiv a pasiv dědictví.

4.7.3. Vypořádání společného jmění manželů

Vzhledem k tomu, že dle § 22 odst. 1 zákona o rodině⁴⁴ manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, zánikem manželství zaniká i společné jmění manželů, a to v souladu s ustanovením § 149 odst. 1 občanského zákoníku. Pokud měl pozůstalý manžel se zůstavitelem majetek ve společném jmění manželů, musí být v dědickém řízení zjištěn rozsah a obvyklá cena tohoto majetku v době úmrtí zůstavitele, a to nejen majetku ve společném jmění manželů, ale i dluhů, jelikož do společného jmění manželů patří i společné závazky a je třeba určit jejich výši.

Notář (soud) zjišťuje na základě shodného prohlášení účastníků nebo jiných důkazů (např. z nabývacích titulů týkajících se nemovitostí) majetek, věci, práva, jiné majetkové hodnoty a dluhy, které patří do společného jmění manželů. Pozůstalý manžel je vždy účastníkem dědického řízení ve fázi, kdy se vypořádává společné jmění manželů, i kdyby

⁴² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31.7.1998, sp.zn. 24 Co 196/98-62

⁴³ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.6.2002, sp.zn. 24 Co 127/2002-72

⁴⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

nebyl dědicem. Pokud by mezi pozůstalým manželem a dědici nebo jen dědici vznikl skutkový spor, týkající se rozsahu majetku či dluhů ve společném jmění manželů, který by se nepodařilo odstranit, postupoval by notář v souladu s ustanovením § 175k odst. 3 o. s. ř. a omezil by se jen na zjištění spornosti ohledně majetku či dluhu a při vypořádání společného jmění by k nim nepřihlédl. V případech, kdy se jedná o skutkové spory ohledně majetku či dluhu ze společného jmění manželů a postupuje-li notář (soud) dle § 175k odst. 3 o. s. ř., je účastníkům řízení umožněno, aby se svého práva domáhali žalobou mimo řízení o dědictví v souladu s ustanovením § 175y odst. 1 o. s. ř.. O této žalobě rozhodne soud ve sporném řízení, jehož účastníky jsou jako žalobci nebo žalovaní všichni dědici, kteří mají postavení nerozlučných společníků.

Než se přistoupí k samotnému soupisu majetku zůstavitele (aktiv a pasiv dědictví), jak již bylo výše zmíněno je zapotřebí nejprve vypořádat společné jmění manželů, pokud měl zůstavitel majetek s pozůstalým manželem ve společném jmění manželů. Vypořádání společného jmění manželů je nezbytné provést, i pokud podle § 143a odst. 2 občanského zákoníku si manželé vyhradili zčásti nebo zcela vznik společného jmění ke dni zániku manželství nebo pokud byl rozsah společného jmění manželů modifikován smlouvou o rozšíření a zúžení společného jmění manželů sepsanou ve formě notářského zápisu podle § 143a odst. 1 občanského zákoníku nebo rozhodnutím soudu podle § 148 občanského zákoníku.

Soud provede vypořádání společného jmění manželů dle zásad stanovených v § 149 odst. 2 a odst. 3 občanského zákoníku a určí co patří do dědictví, a co patří pozůstalému manželovi. V rámci vypořádání soud vychází především ze zásady, že podíly obou manželů na majetku, který nabyly za trvání manželství a na dlužích, které vznikly manželům za trvání manželství, jsou stejné. Velikost podílů může být modifikována s přihlédnutím k ustanovení § 149 občanského zákoníku z důvodu zápočtů nebo s přihlédnutím k dalším ustanovením zejména § 149 odst. 3 občanského zákoníku, a to k zájmům nezletilých dětí a k tomu, jak se který z manželů zasloužil o nabytí a udržení společného jmění manželů. Smyslem vypořádání společného jmění manželů je určit, jaké věci, práva a jiné majetkové hodnoty, popřípadě jaké dluhy patří pozůstalému manželovi a jaké do dědictví. Případný rozdíl na podílech se vyrovnává náhradovou pohledávkou z titulu vypořádání společného jmění manželů, která se zařadí buď do aktiv dědictví nebo pasiv dědictví. Při zařazení pohledávky z titulu vypořádání společného jmění manželů vždy záleží na tom, zda se jedná o pohledávku za pozůstalým manželem, která bude zařazena do aktiv dědictví, jelikož pozůstalý manžel nabyl většinu věcí, práv či jiných majetkových hodnot při vypořádání společného jmění manželů nebo se bude jednat o pohledávku za zůstavitelem, která bude zařazena do pasiv dědictví, jelikož v rámci

vypořádání společného jmění manželů většina věcí, práv či jiných majetkových hodnot byla zařazena do dědictví. Při vypořádání společného jmění manželů musí být také přihlédnuto k tomu, že určitá majetková práva po zůstaviteli, která patří do společného jmění manželů, přechází podle zvláštní právní úpravy přímo na stanovené osoby. Jedná se především o práva popsaná blíže v předchozí kapitole 4.7.1. např. přechod práv a povinností ze stavebního spoření na pozůstalého manžela podle § 8 odst. 1 zákona č. 96/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů⁴⁵ nebo přechod členství v bytovém družstvu na pozůstalého manžela, pokud manželé byli společnými nájemci družstevního bytu a společnými členy bytového družstva dle § 707 odst. 2 občanského zákoníku. K přechodu se při vypořádání společného jmění manželů přihlíží jen tehdy, pokud to stanoví zvláštní předpisy s tím, že hodnota práv a povinností, které přešly na pozůstalého manžela se započte na jeho podíl při vypořádání společného jmění manželů.

Při vypořádání majetku ve společném jmění manželů je dobré dát přednost rozdělení věcí, práv a jiných majetkových hodnot mezi pozůstalého manžela a dědice, před příkazováním tohoto majetku podle ideálních podílů a tím předcházet sporům, které by mohly v budoucnu vzniknout v důsledku podílového spoluvlastnictví mezi pozůstalým manželem a dědici.

Majetek ve společném jmění manželů lze vypořádat tak, že

- výlučným vlastníkem majetku nebo jen části majetku bude pozůstalý manžel a případný rozdíl je třeba vyrovnat náhradovou pohledávkou. Pozůstalý manžel bude odpovídat za pohledávku z titulu vypořádání společného jmění manželů, která bude zařazena do aktiv dědictví,
- veškerý majetek či je jen jeho část bude zařazen do dědictví, do pasiv dědictví bude náležet pohledávka zůstavitele z titulu vypořádání společného jmění manželů, odpovídající v hodnotě jeho podílu na majetku v společném jmění manželů,
- majetek tvořící společné jmění manželů nabyt pozůstalý manžel a dědici zůstavitele do podílového spoluvlastnictví.

Soud na základě prohlášení účastníků provede soupis majetku a závazků tvořící společné jmění manželů s tím, že obvyklou cenu majetku ve společném jmění manželů určí především u nemovitostí na základě znaleckých posudků, popřípadě oceněním realitní kanceláře a obvyklou cenu u věcí movitých určí podle shodného prohlášení účastníků. Poté soud vydá usnesení, ve kterém bude určena obvyklá cena majetku ve společném jmění manželů a vypořádáno společného jmění manželů s tím, že bude výslovně určeno, co patří do

⁴⁵ Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, ve znění pozdějších předpisů

dědictví a co pozůstalému manželovi. O vypořádání společného jmění manželů lze vydat samostatné usnesení, které se doručuje do vlastní rukou dle § 175a odst. 3 o. s. ř. a lze se proti němu do 15 dnů odvolat k soudu prvního stupně. Po právní moci tohoto usnesení lze v řízení o dědictví pokračovat, jelikož z tohoto usnesení se vychází při soupisu aktiv a pasiv a při určení obvyklé ceny majetku zůstavitele a výši dluhů. V praxi se většinou z důvodu zásady hospodárnosti a rychlosti dědického řízení a dle § 175g odst. 2 o. s. ř. spojí usnesení o vypořádání společného jmění manželů v jedno s usnesením o určení obvyklé ceny majetku, výši dluhů a čisté hodnoty dědictví a o schválení dohody dědiců o vypořádání dědictví. Pokud by účastník nesouhlasil s některým z výroků shora uvedených, lze podat odvolání proti tomuto výroku prostřednictvím příslušného okresního soudu ke krajskému soudu (Městskému soudu v Praze), a to ve lhůtě stanovené zákonem. Výrok nenabývá právní moci do doby než bude o něm pravomocně rozhodnuto odvolacím soudem s tím, že v souladu s ustanovením § 206 odst. 2 a odst. 3 o. s. ř. nebude dotčena právní moc výroku, který nebyl odvoláním napaden za předpokladu, že výrok má samostatný charakter a není na napadeném výroku závislý. Pokud by byl napaden výrok, kterým byla schválena dohoda o vypořádání dědictví z důvodu, který nebude mít vliv na výrok o vypořádání společného jmění manželů, nabude tento výrok právní moci. Výrok, kterým byla schválena dohoda o vypořádání dědictví, nabude právní moci až na základě pravomocného rozhodnutí odvolacího soudu.

V souladu s ustanovením § 175l odst. 2 o. s. ř. vyjde-li najevo další majetek, který patří do společného jmění manželů, ještě před pravomocným ukončením dědictví, rozhodne soud o tomto majetku samostatným usnesením. Toto dodatečné usnesení se týká jen nově najevo vyšlého majetku, nemůže měnit již usnesení vydané podle § 175l odst. 1 o. s. ř. s tím, že při jeho vydání se pouze vychází z původního usnesení tak, aby celkové vypořádání společného jmění manželů odpovídalo shora uvedeným zásadám.

Vyjde-li najevo další majetek patřící do společného jmění manželů až po pravomocném ukončení dědictví, je třeba provést o tomto majetku dodatečné projednání dědictví podle § 175x o. s. ř.

4.7.4. Určení obvyklé ceny dědictví, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví

Soud vydá v souladu s ustanovením § 175o o. s. ř. usnesení, kterým určí obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví ke dni úmrtí zůstavitele, a to na základě provedeného soupisu aktiv a pasiv vyhotoveného podle § 175m o. s. ř. Cenou obvyklou se

rozumí cena, za kterou je možné věc v době smrti zůstavitele prodat nebo jinak zpeněžit v souladu s cenovými předpisy o regulaci cen platnými v době smrti zůstavitele. Obvyklá cena majetku je zjišťována jednak na základě shodného prohlášení účastníků nebo na základě znaleckého posudku znalce, pokud se účastníci na ocenění majetku neshodnou. Ocenění prostřednictvím posudků soudních znalců se používá především při oceňování majetku, kdy odhad není zjevně nepřiměřený hodnotě věci a nelze využít pro zjištění obvyklé ceny shodná tvrzení účastníků, jelikož mezi dědici existuje spor a nejsou schopni ani ochotni se dohodnout, nebo dědictví tíží dluhy, a nebo dochází k započtení na dědický podíl. Tento postup se používá u nemovitostí, podílů v obchodních společnostech a jiných věcí, např. obrazů a starožitností. Je-li majetek zůstavitele oceněn na základě znaleckého posudku předloženým některým z dědiců, jedná se o tzv. znaleckou expertizu podle § 129 o. s. ř., který lze použít pouze za předpokladu, že mezi dědici není sporu. Nesouhlasí-li některý z dědiců s předloženým posudkem, a to vzhledem k tomu, že řízení je komplikováno spory mezi dědici, je třeba přistoupit k ustanovení znalce podle § 127 o. s. ř., kterému soud uloží vypracovat písemný znalecký posudek (skutečný znalecký posudek ve smyslu § 127 o. s. ř.). Usnesení o ustanovení znalce vydá notář, který jej pověří vypracováním posudku. Tímto usnesením se upravuje vedení řízení a notář je oprávněn toto usnesení vydat sám jménem soudu. Pokud dědicové nevyvinou potřebnou součinnost při zjišťování obvyklé ceny majetku, popřípadě neoznačí důkazy potřebné k jejímu zjištění, musí notář (soud) provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění obvyklé ceny. Obvyklou cenou majetku zůstavitele se rozumí součet všech obvyklých cen majetku zařazených do aktiv dědictví, výši dluhů zůstavitele se rozumí součet všech dluhů zůstavitele a nákladů pohřbu. Čistou hodnotou dědictví se rozumí rozdíl mezi obvyklou cenou majetku a výší dluhů.

Usnesení, kterým soud určí obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, popřípadě výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele podle § 175o odst. 1 o. s. ř., se vydává samostatně jen v odůvodněných případech. Nutné a účelné je vydat samotné usnesení o obvyklé ceně majetku, výši dluhů a čisté hodnotě dědictví v řízení o dědictví, ve kterém má být soudem péče o nezletilé schválena dohoda o vypořádání dědictví s nezletilým, jelikož je nezbytné, aby byla pravomocně určena obvyklá cena majetku, výše dluhů a čistá hodnota dědictví před posouzením, zda je dohoda o vypořádání dědictví uzavřena v zájmu nezletilého. Totéž platí, jde-li o dědice, který nemá plnou způsobilost k právním úkonům.⁴⁶ Z důvodu účelnosti a hospodárnosti je usnesení o určení obvyklé ceny majetku, výši dluhů a čisté hodnoty dědictví dle § 175o odst. 1 o. s. ř. zpravidla součástí usnesení podle § 175q

⁴⁶ R 19/1990

odst. 1 o. s. ř. Je-li toto usnesení vydáváno samostatně nemusí být doručováno do vlastních rukou v souladu s ustanovením § 175a odst. 3 o. s. ř. a je proti němu přípustné odvolání k soudu prvního stupně. V praxi je usnesení o obvyklé ceně majetku, výši dluhů a čisté hodnotě dědictví součástí usnesení podle § 175q odst. 1 o. s. ř., které se do vlastních rukou doručuje.

Bylo-li vydáno usnesení podle § 175o odst. 1 o. s. ř., po jehož právní moci vyjdou najevo nové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že usnesení není správné, je možné toto usnesení do doby pravomocného skončení dědictví změnit v souladu s ustanovením § 175o odst. 2 o. s. ř. Novou skutečností se rozumí nově najevo vyšlý majetek, dluh, tedy vše co se projeví ve výši obvyklé ceny majetku nebo výši dluhů ke dni úmrtí zůstavitele. Vyjdou-li na najevo nové skutečnosti po právní moci usnesení o dědictví podle § 175q o. s. ř., které budou mít vliv na výši obvyklé ceny majetku, popřípadě i výši dluhů zůstavitele, je zapotřebí provést dodatečné projednání dědictví dle § 175x o. s. ř.

4.8. Usnesení o dědictví

Řízení o dědictví končí nabytím právní moci usnesení vydaného podle § 175q o. s. ř. Přesněji řečeno tímto způsobem končí dědické řízení po zůstaviteli, který zanechal majetek a nejedná se o majetek nepatrné hodnoty. Toto usnesení je rozhodnutím ve věci samé, které má zpětné účinky ke dni úmrtí zůstavitele.

V ustanovení § 175q odst. 1 o. s. ř. jsou vyjmenovány druhy usnesení, o kterých bude blíže pojednáno v následujících podkapitolách, a to:

- usnesení o potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici;
- usnesení o potvrzení, že dědictví nenabyl žádný dědic a dědictví připadlo státu;
- usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví;
- usnesení o schválení dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů (o kterém bude blíže pojednáno v následující kapitole 5.1.);
- usnesení o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů, nedojde-li mezi dědici k dohodě.

Podle § 167 o. s. ř. soud v dědickém řízení rozhoduje usnesením s tím, že jeho písemné vyhotovení musí obsahovat náležitosti stanovené v ustanovení § 169 o. s. ř. V usnesení vydaném podle § 175q odst. 1 o. s. ř. soud určí jakému dědici či dědicům případně majetek zůstavitele, v jakém poměru dědicové odpovídají za dluhy zůstavitele a

náklady pohřbu zůstavitele, rozhodne se o náhradě nákladů řízení (zejména se určí, kdo a v jaké výši platí odměnu notáře, jeho hotové výdaje, a je-li notář plátcem daně z přidané hodnoty, je třeba zaplatit i náhradu za daň z přidané hodnoty). Z důvodu zásady hospodárnosti bývá součástí usnesení o dědictví zpravidla i rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů vydané podle § 175l odst. 1 o. s. ř., rozhodnutí o určení obvyklé ceny majetku, výši dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě, výši předlužení podle § 175o odst. 1 o. s. ř.

Usnesení o dědictví je rozhodnutím ve věci samé a jeho písemné vyhotovení nemusí obsahovat odůvodnění, pokud se zcela vyhovuje návrhu, kterému nikdo neodporoval,⁴⁷ kromě výroku o náhradě nákladů řízení a o tom, kdo platí odměnu notáře, náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty, je-li notář plátcem DPH. Tento výrok musí být vždy odůvodněn. Podle § 175a odst. 3 o. s. ř. se usnesení o dědictví doručuje do vlastních rukou účastníků řízení s tím, že proti tomuto usnesení o dědictví je možné podat odvolání, pokud se účastníci po vyhlášení usnesení nevzdali práva na podání odvolání a obsahuje-li usnesení o dědictví poučení o možnosti podání odvolání, a to v jaké lhůtě a k jakému soudu je třeba odvolání podat. Písemné vyhotovení usnesení o dědictví podepisuje ten, kdo jej vydal např. předseda soudu, vyšší soudní úředník, soudní tajemník, justiční čekatel.

Týká-li se usnesení o dědictví věcných práv k nemovitostem, doručuje se po právní moci příslušnému katastrálnímu úřadu k záznamu do katastru nemovitostí. Pokud dědictví nabyli dědici, kteří jsou povinni zaplatit dědickou daň, musí soud pravomocné usnesení o dědictví se spisem zaslat i příslušnému správci daně pro vyměření dědické daně.

Po právní moci usnesení vydaného podle § 175q a § 175p o. s. ř.,⁴⁸ je-li řízení o dědictví skončeno, je zapotřebí podle 175s o. s. ř. provést určitá opatření, která jsou nezbytná k realizaci dědictví a ve většině případů směřují k vydání hodnot dědicům.

Mezi tyto tzv. realizační opatření patří:

- zrušit zajištění dědictví, které vzniklo v souvislosti s neodkladným opatřením, např. úschova věcí u soudu nebo u notáře s tím, že věci budou vydány oprávněnému účastníkovi (dědici, který je nabyt);
- sdělit třetím osobám, kdo nabyt věc či pohledávku, popřípadě sdělit institucím jako jsou banky, komu připadl vklad na vkladní knížce nebo jiná forma vkladu, sdělit bance, kdo se stal majitelem zůstavitelových účtů a majitelem vkladů na těchto účtech

⁴⁷ Pokud soud schválí dohodu o vypořádání dědictví, kterou navrhli všichni dědicové.

⁴⁸ O přenechání dědictví věřitelům bude pojednáno v následující kapitole 5.1.

- zaslat pravomocné usnesení o dědictví, které se týká věcných práv k nemovitostem, příslušnému katastrálnímu úřadu k provedení zápisu, a to nemovitostí, které jsou předmětem evidence v katastru nemovitostí;
- vyrozumět státní orgány, které evidují určité věci, kdo tuto věc nabyt např. vyrozumět Policii ČR, kdo nabyt zbraň.

V praxi se vyrozumění o tom, kdo nabyt určitou věc či hodnotu provádí jednak zasláním sdělení nebo zasláním kopie pravomocného usnesení. Není-li známa osoba, které mají být vydány věci či hodnoty z dědictví, nebo je-li tato osoba neznámého pobytu, postupuje soud přiměřeně podle § 185g o. s. ř.

Je třeba se zmínit, že některá práva přecházejí na další osoby v důsledku smrti zůstavitele jinak než děděním (např. právo na peněžité nároky zaměstnance vůči zaměstnavateli podle § 328 zákoníku práce). V takovém případě podle § 98 jednacího řádu soud sdělí příslušným orgánům, právníckým nebo fyzickým osobám na základě jejich požádání, jména a adresy těch, jichž se to týká, jsou-li tyto údaje obsaženy ve spise.

Podle § 175w o. s. ř., vyjdou-li po právní moci usnesení o skončení dědictví najevo skutečnosti, které vedou ke zjištění, že zůstavitel žije nebo ke zrušení usnesení o prohlášení zůstavitele za mrtvého vydané podle § 199 odst. 1 o. s. ř., soud i bez návrhu řízení o dědictví zastaví a zruší usnesení o dědictví vydané podle ustanovením § 175p nebo § 175q o. s. ř. s tím, že tímto postupem nelze zrušit usnesení vydané podle § 175h odst. 2 o. s. ř. Pokud by dědictví nebylo pravomocně skončeno, soud řízení jen zastaví, a to i v případě, byla-li nařízena likvidace, která dosud nebyla pravomocně skončena s tím, že účinky všech úkonů provedených v rámci likvidace zůstávají zachovány. Pokud nařízená likvidace majetku zůstavitele, byla již pravomocně skončena, zůstávají její účinky zachovány. Pokud by bylo usnesení o dědictví zrušeno, je třeba usnesení vydané podle § 175w o. s. ř. doručit všem účastníkům řízení, ale i příslušnému katastrálnímu úřadu a dalším institucím, vůči nimž byly provedeny úkony v rámci realizace dědictví.

4.8.1. Usnesení o potvrzení dědictví jedinému dědici

Pokud dědické právo svědčí pouze jedinému dědici, který dědictví neodmítl nebo který si počínal jako dědic a dědictví již odmítnout nemůže (nezáleží na tom, zda se jedná o dědice ze zákona či ze závěti nebo zda jím byl od samého počátku řízení nebo se jím stal až v průběhu řízení, kdy se okruh dědiců zúžil jen na jednoho), soud vydá usnesení podle § 175q

odst. 1 písm. a) o. s. ř. a § 481 občanského zákoníku, kterým potvrdí nabytí dědictví jedinému dědici. Jedná se o usnesení, které má deklaratorní charakter, jelikož se jím deklaruje stav, který existoval již v době úmrtí zůstavitele podle hmotného práva. Pokud by nedošlo k ujmě výkonu procesních práv a povinností účastníka řízení a není třeba provést dokazování,⁴⁹ soud potvrdí nabytí dědictví i bez nařízení jednání v souladu s ustanovením § 175j o. s. ř.

4.8.2. Usnesení o potvrzení, že dědictví nenabyl žádný dědic a dědictví připadlo státu

Podle § 462 občanského zákoníku nenabyl-li dědictví popřípadě jeho část žádný dědic (např. pokud zůstavitel nemá dědice ze zákona a nepořídil závěť nebo zůstavitel závěť pořídil, ale jen o části dědictví a nemá dědice ze zákona), případně dědictví jako celek nebo jeho část státu, jedná se o tzv. odúmrtí. Soud vydá usnesení o dědictví podle § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř., kterým potvrdí, že dědictví připadlo státu s tím, že toto usnesení lze vydat i bez nařízení jednání, pokud nedojde k ujmě procesních práv státu, jako účastníka řízení. Pokud má soud potvrdit státu nabytí jen části dědictví, bude toto usnesení obsahovat dva výroky. Jedním výrokem bude schválena dohoda o dědiců (závětních) o vypořádání části dědictví nebo potvrzeno nabytí dědictví jedinému dědici dle závěti nebo více dědicům dle poměru podílů stanovených v závěti a druhým výrokem bude potvrzena státu zbylá část dědictví, nebo-li ta část, kterou nenabyl žádný dědic. Jménem České republiky jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Stát není dědicem a nemůže tedy dědictví odmítnout. Stát může být dědicem jen tehdy, pokud by jej zůstavitel povolal k dědění v závěti s tím, že jeho postavení bude stejné jako u jiného závětního dědice a ustanovení § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř. se v daném případě neužije. Pokud má být vydáno usnesení o dědictví v souladu s ustanovením § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř., i když v daném případě stát není dědicem, mají být respektována jeho procesní práva, měl by být vyrozuměn o tom, že mu má dědictví připadnout, aby se mohl vyjadřovat ke zjištěným skutečnostem (důkazům) a z hlediska odpovědnosti za dluhy zůstavitele a za náklady pohřbu zůstavitele, má stejné postavení jako dědici, jelikož odpovídá za dluhy do výše nabytého dědictví s tím rozdílem, že za dluhy zůstavitele, neodpovídá vlastním majetkem, ale pouze majetkem patřícím do dědictví, a pokud by věřitel odmítl přijmout věc, která je předmětem dědictví, k úhradě dluhu,

⁴⁹ Vzhledem k tomu, že soud bude vycházet z údajů zjištěných podkladů, měla by být dána účastníku možnost se vyjádřit k soupisu aktiv a pasiv dědictví a ocenění, pokud této možnosti nevyužije, je možné rozhodnout bez nařízení jednání.

může stát navrhnout likvidaci dědictví a dluh věřitele splatí výtěžkem z prodeje majetku zůstavitele.

4.8.3. Usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví

V souladu s ustanovením § 482 *občanského zákoníku* dohodu o vypořádání dědictví mohou uzavřít dědicové, jimž svědčí dědické právo po zůstaviteli, přitom není rozhodují jaký dědický titul jim svědčí, zda zákon nebo závět.

Právním předpokladem pro vypořádání dědictví dohodou je tedy existence alespoň dvou osob, jimž svědčí dědické právo po zůstaviteli a kteří jsou vedle sebe povoláni dědit, jelikož dohodu nemohou uzavírat ti, jejichž dědické právo se navzájem vylučuje. Dále dohodu o vypořádání dědictví musí uzavřít všichni dědicové a musí se týkat veškerého majetku, který byl zařazen do soupisu aktiv. Dohoda o vypořádání dědictví je hmotněprávním úkonem všech dědiců, učiněným na základě jejich shodného projevu vůle. K jejímu uzavření nedojde, jestliže některý z dědiců takový projev vůle neučiní. Dohoda, které k uzavření chybí ještě projev vůle některého dědice, nevznikne marným uplynutím lhůty, ve které měl tento dědic notáři k jeho výzvě sdělit, zda k dohodě přistupuje, i když byl notářem upozorněn, že nevyjádří-li se, bude notář předpokládat, že tento dědic s dohodou souhlasí.⁵⁰

Dohoda o vypořádání dědictví musí být srozumitelná a určitá, tím se má na mysli, že z ní musí vyplývat, jaký zůstavitelův majetek každý z dědiců nabývá a musí se týkat veškerého majetku zůstavitele, jelikož se nelze dohodnout jen o části majetku zůstavitele. V dohodě o vypořádání dědictví lze zřídit taková práva a povinnosti, které v době úmrtí zůstavitele neexistovaly, např. právo odpovídající věcnému břemenu podle § 151o *odst. 1 občanského zákoníku* (a to doživotní právo bezplatného užívání nemovitosti zůstavitele), závazek dědice vyplatit jinému dědici v penězích jeho dědický podíl, popř. jeho část s tím, že v tomto případě je třeba v dohodě o vypořádání dědictví určit lhůtu k plnění a také je možné zajistit výplatu dědického podílu ve stanovené lhůtě zřízením zástavního práva podle § 156 *odst. 1 občanského zákoníku* na věci (především se bude jednat o nemovitosti) náležející do dědictví. V dohodě o vypořádání dědictví mohou být upravena i pasiva dědictví (náklady pohřbu a dluhy zůstavitele), ale pro platnost dohody to není nezbytné. V praxi se tento postup často vyskytuje. Pokud dědicové uzavřou dohodu o vypořádání dědictví, ve které by měli

⁵⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.11.1999 sp. zn. 24 cdo 279/99-57 s tím, že ustanovení § 101 *odst. 3 občanského soudního řádu* na tento případ nelze použít, neboť nejde o postup vedení řízení, ale o uzavření hmotněprávního úkonu.

odpovídat za dluhy zůstavitele jinak než je upraveno v § 470 *občanského zákoníku*, je zapotřebí, aby takovou dohodu schválil věřitel zůstavitele, jehož pohledávka se vypořádává, jelikož *podle § 175b o. s. ř.* věřitel je účastníkem řízení.⁵¹ Věřitel může souhlas s dohodou o vypořádání dědictví udělit jakýmkoliv způsobem, není nezbytně nutné, aby souhlas bylo možné udělit jen při jednání před notářem (soudem). Pokud věřitel nedá souhlas k dohodě o vypořádání dědictví, podle které dědicové odpovídají za dluhy zůstavitele jinak než podle poměru jimi nabytého dědictví, neznámá to, že by tato dohoda byla neplatná, ale věřitel nemůže být takovým vypořádáním dědiců vázán, tzn. že bez ohledu na to, co jsi dědicové v dohodě upravili, věřitel se může domáhat odpovědnosti za dluhy zůstavitele dle § 470 *odst. 2 občanského zákoníku*. Není-li v dohodě o vypořádání dědictví o odpovědnosti za pasiva dědictví nic ujednáno, odpovídají dědicové podle zákona dle § 470 *odst. 2 občanského zákoníku* podle poměru jimi nabytého dědictví, a to do výše nabytého dědictví s tím, že je důležité upozornit, že dědicové odpovídají za dluhy zůstavitele, i pokud nebyly zařazeny do soupisu majetku a nejsou předmětem vypořádání.

Dědic může dohodu o vypořádání dědictví uzavřít buď osobně nebo svým zástupcem, který je k tomu oprávněn na základě plné moci, která jej k uzavření této dohody opravňuje. Za dědice, kteří nemají plnou způsobilost k právním úkonům nebo mají způsobilost k právním úkonům jen v takovém rozsahu, že nemohou dohodu o vypořádání dědictví uzavřít, uzavírají dohodu jejich zákonní zástupci, popřípadě ustanovení opatrovníci. Uzavření dohody o vypořádání dědictví za takto zastoupeného dědice, musí být schváleno pravomocným rozsudkem soudu péče o nezletilé nebo soudu opatrovnického v souladu s ustanovením § 28 *občanského zákoníku*. Soud schválí tento právní úkon jen, je-li v zájmu nezletilého, osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům a nebo osoby v této způsobilosti omezené. Teprve jakmile nabyl právní moci rozsudek soudu o péči o nezletilé, popřípadě rozsudek opatrovnického soudu, může soud schválit dohodu o vypořádání dědictví podle § 482 *odst. 2 občanského zákoníku*. Pokud by rozsudkem soudu péče o nezletilé, popřípadě rozsudkem opatrovnického soudu nebyla dohoda schválena, protože není v zájmu zastoupené osoby, dohoda o vypořádání dědictví by nebyla perfektní a o jejím schválení již nelze rozhodovat.

Až do právní moci usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví, je možné od uzavřené dohody souhlasnými projevy odstoupit a nahradit ji novou.⁵² Změna dohody, její odvolání nebo nahrazení novou dohodou jsou možné jen se souhlasem všech dědiců, kteří

⁵¹ V rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne ze dne 26.10.1999 sp. zn. 21 Cdo 2423/98 je uvedeno jakým způsobem má soud jednat s věřiteli, je otevřena možnost účasti věřitelů ještě před uzavřením dědické dohody, kdy věřitelé mohou navrhnout důkazy, podávat návrhy a účastnit se jednání.

⁵² R 34/76

dohodou o vypořádání dědictví uzavřeli. Dohodu o vypořádání dědictví lze změnit i v odvolacím řízení do doby než ve věci rozhodne odvolací soud.

Dohodu o vypořádání dědictví je možné uzavřít jen před notářem popřípadě jím pověřenou osobou. Je-li tato dohoda uzavřena a neodporuje-li zákonu a ani dobrým mravům, soud tuto dohodu schválí,⁵³ a to usnesením vydaným podle § 175q odst. 1 písm. c) o. s. ř. Tímto schválením nabývá dohoda účinnosti s tím, že podle § 460⁵⁴ občanského zákoníku právní účinky vypořádání dědictví dohodou nastanou zpětně ke dni smrti zůstavitele. Usnesení, které schvaluje dohodu o vypořádání dědictví, zakládá nové právní vztahy mezi dědici na základě jejich vůle a má povahu konstitutivní. Pokud by soud dohodu o vypořádání dědictví usnesením vydaným podle § 175q odst. 3 o. s. ř. neschválil, např. pro rozpor s dobrými mravy, je možné v řízení o dědictví pokračovat až po právní moci tohoto usnesení s tím, že samozřejmě není vyloučeno, aby dědicové po-té uzavřeli novou dohodu o vypořádání dědictví. Dnešní právní úprava preferuje ukončení dědického řízení dohodou o vypořádání dědictví, je-li k dědění povoláno více dědiců, nejedná se o dědictví předlužené a je-li uzavření dohody o vypořádání dědictví možné. Potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů, přichází v úvahu až tehdy, není-li možné uzavřít dohodu o vypořádání dědictví.

Tento způsob ukončení dědického řízení zabraňuje vzniku spoluvlastnických vztahů, které často vedou k budoucím sporům. V rámci uzavírání dohody o vypořádání dědictví se dědicové mohou dohodnout, jaký majetek, který dědic nabude, mohou se tak odchýlit od velikosti svých dědických podílů stanovených zákonem nebo závětí, mohou se dohodnout, že některý z dědiců neobdrží z dědictví ničeho, i když by podle zákona či závěti měl nárok na určitý podíl a nebo si mohou dohodnout, že místo nabytí konkrétního majetku z dědictví, bude dědici jeho dědický podíl vyplacen penězi ve stanovené lhůtě.

4.8.4. Usnesení o potvrzení nabytí dědictví více dědicům dle poměru jejich dědických podílů

Neuzavřou-li dědici dohodu o vypořádání dědictví nebo nebude-li jimi takto uzavřená dohoda o vypořádání dědictví soudem schválena, potvrdí soud nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno, a to podle dědických podílů, tak jak vyplývají ze zákona či ze závěti nebo z obou těchto způsobů podle § 175q odst. 1 písm. d) o. s. ř. a § 483 občanského

⁵³ Soud může dohodu schválit jen v té podobě a v tom znění, jak byla uzavřena, jelikož je vyloučeno, aby soud schválil jen část dohody nebo aby při schválení část dohody vypustil.

⁵⁴ Podle tohoto ustanovení dědictví se nabývá smrtí zůstavitele.

zákoníku. V souladu s ustanovením § 483 *občanského zákoníku* musí být soudem potvrzeno nabytí dědictví všem dědicům, kteří dědictví neodmítli a jsou způsobilý dědit, nebyli zůstavitelem vyděděni a to i za předpokladu, pokud by o podíl na majetku neměli zájem.

Při děděni ze zákona je velikost dědického podílu u více dědiců vyjádřena zpravidla zlomkem, který představuje ideální podíl na dědictví jako celku. Podle § 484 *občanského zákoníku* může být velikost dědického podílu modifikována v důsledku započtení. Započítávají se dary, které dědic bezplatně obdržel od zůstavitele za jeho života, pokud nejde o obvyklá darování, kromě toho započte se i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek.

Při děděni ze závěti velikost podílu vyplývajícího ze závěti může být vyjádřena, buď jako ideální podíl na dědictví nebo jako konkrétní majetková hodnota, kterou má dědic nabýt, je-li v závěti určeno, kdo konkrétní věc či práva z dědictví nabude. Podle § 484 *občanského zákoníku* může být velikost dědického podílu modifikována jednak započtením, dal-li k němu zůstavitel příkaz nebo podle § 479 *občanského zákoníku* relativní neplatností závěti v důsledku respektování nároků neopomenutelných dědiců, dále vyděděním nebo dědickou nezpůsobilostí.

Usnesení soudu o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů stanovených zákonem, závěti či z obou právních důvodů, má deklaratorní povahu, neboť soud v něm deklaruje stav, který nastal ke dni úmrtí zůstavitele z důvodu přechodu majetku na dědice. Na základě tohoto usnesení často vzniká neúčelné a nefunkční podílové spoluvlastnictví k věcem a majetkovým právům patřícím do dědictví, které často vede k budoucím sporům.

Podle právní úpravy platné do konce roku 1991 nedošlo-li k dohodě o vypořádání dědictví, státní notářství vypořádalo dědictví svým autoritativním rozhodnutím, ve kterém určilo, co který z dědiců z dědictví nabývá, přičemž přihlíželo k požadavku účelného využití věci, což podle dnešní platné právní úpravy již není možné. Není-li mezi dědici uzavřena dohoda o vypořádání dědictví, dochází ke vzniku neúčelných spoluvlastnických vztahů.

5. Předlužené dědictví

Jsou-li dluhy zůstavitele a přiměřené náklady pohřbu vyšší než obvyklá cena majetku zůstavitele, jedná se o předlužené dědictví. Pokud měl zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění manželů, je třeba nejprve dle § 1751 *o. s. ř.* vypořádat tento majetek, ale i závazky, které vznikly za trvání manželství, určit obvyklou cenu majetku ve

společném jmění manželů a výši dluhů a rozhodnout o tom, jaký majetek náleží do dědictví a jaký náleží pozůstalému manželovi, rovněž tak určit, které závazky patří do pasiv dědictví a za které odpovídá pozůstalý manžel. Teprve po vypořádání společného jmění manželů lze zjistit, zda je dědictví předloženo či nikoliv. Dluhy zůstavitele se zjišťují především v rámci předběžného šetření, z dotazů zaslaných věřitelům, z oddílu C listu vlastnictví a z přihlášky věřitelů s tím, že je třeba zbytečně nepřipouštět předložení dědictví na základě nedostatečně prokázaných pohledávek věřitelů.

Podle § 175o o. s. ř. soud určí obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, je-li dědictví předloženo určí výši předložení. Soud zpravidla vydává usnesení o předložení dědictví samostatně⁵⁵ a po jeho právní moci lze zvolit některý z těchto postupů:

Pokud jsou dědici ochotni převzít předložené dědictví bude

- potvrzeno nabytí dědictví jedinému dědici podle § 175q odst. 1 písm. a) o. s. ř.;
- schválena dohoda o vypořádání dědictví podle § 175q odst. 1 písm. c) o. s. ř.;
- potvrzeno nabytí dědictví více dědicům podle jejich dědických podílů podle § 175q odst. 1 písm. d) o. s. ř.

Jedná-li se o odúmrtí bude potvrzeno, že dědictví připadlo státu podle § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř.

Pokud nejsou dědicové ochotni převzít odpovědnost za dluhy lze:

- přenechat dědictví věřitelům podle § 175p o. s. ř.;
- provést likvidaci dědictví podle § 175t o. s. ř.

Podle § 470 občanského zákoníku dědici, kteří nabyli dědictví, odpovídají za dluhy zůstavitele poměrně do výše ceny nabytého dědictví s tím, že za tyto dluhy odpovídají nejen majetkem z dědictví, ale i svým majetkem. Pokud dojde k přenechání předložného dědictví, nebo k likvidaci dědictví, nebo pokud dědictví připadlo státu, mohou věřitelé uspokojit své pohledávky jen z výtěžku prodeje věcí, které náleží do dědictví. Při úhradě dluhů je nezbytné postupovat jako při likvidaci dědictví (§ 471 odst. 2 občanského zákoníku) s tím, že se doporučuje v praxi využívat hojně opomíjené ustanovení § 175n o. s. ř. Jedná se o tzv. svolání věřitelů, kdy soud vydá usnesení, které vyvěsí na úřední desce soudu, v němž vyzve věřitele, aby soudu nebo notáři oznámili své pohledávky ve lhůtě stanovené v usnesení s tím, že je poučí o tom, že pokud věřitelé včas neoznámí své pohledávky, nebudou dědicové odpovídat za pohledávky těchto věřitelů, pokud bude vyčerpána cena dědictví uspokojením pohledávek

⁵⁵ Při nařízení likvidace není jiný postup možný, jelikož k likvidaci lze přistoupit až po právní moci usnesení o předložnosti dědictví vydaného podle § 175o o. s. ř. V jiných případech je možné podle usnesení § 175q odst. 2 o. s. ř. spojit usnesení o předložnosti dle § 175o o. s. ř. s usnesením o dědictví dle § 175q odst. 1 písm. a) až d) o. s. ř. nebo s usnesením o přenechání předložného dědictví podle § 175p o. s. ř.

ostatních věřitelů a nemohou tyto pohledávky již později uplatňovat. Toto ustanovení je velmi často opomíjeno, a pokud není provedena konvokace věřitelů, lze předpokládat, že se postupně budou přihlašovat i další věřitelé pohledávek za zůstavitelem. Pokud již byli předchozí věřitelé uspokojeni do výše ceny nabytého dědictví, hrozí, že bude nutné uspokojit i další věřitele, a to pokud mají přednostní pohledávku a nebo jen poměrnou část této pohledávky, jedná-li se o pohledávky, které by dle § 175v odst. 2 o. s. ř. náležely do stejné skupiny pohledávek a bude třeba plnění nebo jen poměrnou část tohoto plnění již uspokojených věřitelů požadovat zpět.

5.1. Přenechání předluženého dědictví věřitelům

Je-li dědictví předluženo, mohou dědici s věřiteli zůstavitele uzavřít dohodu na základě, které přenechají předlužené dědictví věřitelům k úhradě dluhů podle § 471 odst. 1 občanského zákoníku a § 175p o. s. ř.. Pro dědice je tato dohoda výhodná v tom, že dluhy zůstavitele budou uhrazeny pouze z výtěžku prodeje majetku zůstavitele, který náleží do dědictví, nikoliv i z majetku dědice, jak by tomu bylo, pokud by byl dědic ochotný převzít odpovědnost za dluhy zůstavitele a majetek dědice a zděděný majetek by splynuly v jeden celek. Účastníky dohody o přenechání předluženého dědictví budou na jedné straně osoby, které lze považovat za dědice (osoby, které dědictví neomítly a svědčí jim některý z dědických titulů) nebo stát, pokud zůstavitel neměl dědice nebo dědicové dědictví odmítli a dědictví připadne státu a na druhé straně věřitelé zůstavitele, kteří jsou v případě uzavření této dohody účastníky dědického řízení dle § 175b o. s. ř.

Výběr věřitelů závisí především na dědících, neboť účastníky řízení budou jen ti věřitelé, jejichž pohledávky byly zařazeny do pasiv dědictví jako dluhy zůstavitele, jelikož jedná-li se o pohledávku věřitele vůči zůstaviteli, která je mezi dědici skutkově sporná, soud se omezí na zjištění její spornosti a v dědickém řízení se k ní nepřihlíží. Do pasiv dědictví však budou zařazeny pohledávky, které byly jednoznačně prokázány, a to např. veřejnou listinou - pravomocné rozhodnutí finančního úřadu apod., a to i pokud s tím dědicové nesouhlasí. Před uzavřením dohody o přenechání předluženého dědictví si mohou dědici určit okruh věřitelů s nimiž tuto dohodu uzavřou, a to na základě podání návrhu na vydání vyhlášky podle shora zmiňovaného ustanovení § 175n o. s. ř. Tímto postupem se dědici chrání vůči věřitelům, kteří své pohledávky nepřihlásili a k jejich pohledávkám se při

uzavírání a schvalování dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů nepřihlíží, pokud byla uspokojením přihlášených pohledávek vyčerpána cena dědictví.

Podle § 175p odst. 1 o. s. ř. dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům musí být určitá a srozumitelná, musí z ní být jasné, co který z věřitelů z dědictví nabývá a to např. konkrétní věc, popřípadě jaký spoluvlastnický podíl.⁵⁶ Je i přípustné si v dohodě ujednat, že pokud některý z věřitelů převezme věc z dědictví, jejíž hodnota převyšuje jeho pohledávku vůči zůstaviteli, zaváže se vyplatit ostatním věřitelům rozdíl mezi hodnotou věci a hodnotou pohledávky. Touto dohodou musí být věřitelům přenecháno celé dědictví, tedy všechna známá aktiva s tím, že dědici z dědictví nenabudou ničeho, kromě toho, který by vypravil pohřeb zůstaviteli, jelikož se jedná o pohledávku z titulu náhrady nákladů pohřbu.

Dohoda o přenechání dědictví věřitelům k úhradě dluhů podléhá schválení soudu, který ji schválí, jen pokud neodporuje zákonu, je srozumitelná a určitá a je v ní uvedeno, co který věřitel má nabýt a pokud věřitel nabývá věc z dědictví, která značně převyšuje jeho pohledávku, že vyplatí i jiného věřitele či jiné věřitele s tím, že k dohodě o přenechání dědictví byli přibráni ti věřitelé, jejichž pohledávky by mohly být alespoň částečně uspokojeny při rozdělení výtěžku dosaženém zpeněžením známého majetku zůstavitele podle pravidel uvedených v § 175v odst. 2 a 3 o. s. ř. v rámci likvidace dědictví, a že tato dohoda nebyla uzavřena na újmu těch věřitelů, kteří dohodu neuzavřeli. Soud se tedy mimo jiné nezabývá tím, jestli se jedná o přednostní pohledávku či pohledávku, která přednostní není, ale zda výběr věřitelů respektuje ustanovení o likvidaci dědictví a pravidla o rozvržení výtěžku. Pokud by soud dohodu o přenechání dědictví věřitelům neschválil (např. proto, že odporuje zákonu, jelikož dědictví není předlužené), lze pokračovat po právní moci toho usnesení v dalším řízení jako u dědictví nepředluženého nebo (např. proto, že je dohoda nesrozumitelná a neurčitá) lze nařídít likvidaci podle § 175t o. s. ř. a nebo může být uzavřena nová dohoda o přenechání dědictví věřitelům. Proti usnesení o schválení či neschválení této dohody je přípustné odvolání a usnesení se v souladu s ustanovením § 175a odst. 3 o. s. ř. doručuje do vlastních rukou všem účastníkům řízení, tedy i věřitelům, kteří neuzavřeli dohodu o vypořádání dědictví.

Ze soudní praxe totiž vyplývá, že osoby, které o sobě tvrdí, že jsou zůstavitelovými věřiteli, jsou účastníky řízení v případě, kdy je v řízení uzavírána dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů, v případě že dědici uzavřou dohodu o vypořádání dědictví po zůstaviteli, podle níž za zůstavitelův dluh odpovídají jinak, než to vyplývá z ustanovení § 470 odst. 2 občanského zákoníku a při likvidaci dědictví. Za stejných

⁵⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.9.1998 sp.zn. 24 Cdo 281/98-199

okolností jsou účastníky řízení o dědictví i osoby, které se sice účastí v řízení nedomáhají, ale v řízení vyšly najevo skutečnosti nasvědčující tomu, že zůstavitel zanechal dluhy a že tyto osoby mohou být zůstavitelovými věřiteli. Soud s nimi přestane jednat jako s účastníky řízení teprve poté, co bude zjištěno, že pohledávku za zůstavitelem nemají.⁵⁷

Právní mocí usnesení o schválení dohody o přenechání dědictví věřitelům řízení o dědictví končí. Věřitelé, kteří převzali předlužené dědictví na úhradu svých pohledávek, se nestávají zůstavitelovými dědici, jelikož vlastnické právo k majetku patřícího do dědictví získávají na základě rozhodnutí státního orgánu, tedy příslušného soudu nikoliv z titulu dědění.⁵⁸

Pokud se po právní moci usnesení o schválení dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům objeví nový majetek, který doposud nebyl zařazen do aktiv dědictví a dědictví zůstane nadále předluženo, bude soud postupovat ohledně dohody stejným způsobem s tím, že další dohodu s dědici můžou uzavřít jen ti věřitelé, jejichž pohledávky nebyly plně uspokojeny první dohodou a tato dohoda se bude týkat jen nově najevo vyšlého majetku zůstavitele. Byla-li tedy v původním dědickém řízení uzavřena dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům, bude snaha ji uzavřít i v rámci dodatečného projednání dědictví o nově najevo vyšlém majetku zůstavitele. Pokud by tato dohoda uzavřena nebyla, projednal by se dodatečně zjištěný majetek běžným způsobem a dědici by odpovídali za dosud neuhrazené dluhy podle § 470 občanského zákoníku nebo by mohla být v daném případě nařízena a provedena likvidace o tomto nově najevo vyšlém majetku zůstavitele. V případě, že by zbyl majetek zůstavitele po uspokojení všech věřitelů, bude třeba tento majetek projednat v dědickém řízení a rozhodne se o něm usnesením podle § 175q o. s. ř.

5.2. Likvidace dědictví

Likvidace dědictví je upravena v § 175t - § 175v o. s. ř. s tím, že s jedná o další možný postup soudu v případě předluženého dědictví, kdy nejsou dědicové ochotni převzít dluhy zůstavitele. Likvidaci předluženého dědictví nařídí soud, byl-li podán návrh na její nařízení nebo ji nařídí i bez návrhu, to vše za předpokladu, že jsou **splněny předpoklady pro její nařízení, a to:**

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.10.1999 sp. zn. 21 Cdo 2423/98

⁵⁸ Bílek, P., Drápal L., Jindřich, M., Wawerka, K. – Notářský řád a řízení o dědictví – Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 2005, str. 669

- dědictví je předloženo a nabylo právní moci usnesení vydané podle § 175o o. s. ř., kterým se určí výše předložení (předložení je zjištěno ke dni úmrtí zůstavitele), popřípadě pokud měl zůstavitel majetek ve společném jmění manželů, bude v tomto usnesení vypořádáno i toto společné jmění zůstavitele a pozůstalého manžela dle § 175l o. s. ř.;
- nebyla uzavřena dohoda o přenechání předložení dědictví věřitelům k úhradě dluhů podle § 175p o. s. ř. (i když pokus o uzavření dohody o přenechání předložení dědictví věřitelům k úhradě nemusí být vůbec učiněn, pokud věřitel ihned po zjištění, že je dědictví předloženo, podá návrh na likvidaci dědictví).

Jsou-li splněny zákonem stanovené předpoklady, je soud povinen návrhu na likvidaci dědictví vyhovět s tím, že návrh na nařízení likvidace mohou podat věřitelé, dědici a stát. Stát může podat návrh na nařízení likvidace i v případě, kdy se nejedná o předložení dědictví, a to za předpokladu, že nabývá dědictví jako odúmrť dle § 462 občanského zákoníku a v souladu s ustanovením § 175t odst. 1 o. s. ř. není možné uhradit peněžitý dluh zcela nebo zčásti penězi z dědictví a věřitel odmítne přijmout věc, která je předmětem dědictví a která svou hodnotou odpovídá výši dluhu a mohl by ji použít k úhradě jeho pohledávky.⁵⁹ Navrhne-li tedy likvidaci dědictví dědic, věřitel či stát, soud nemá jinou možnost, než likvidaci nařídit. I přes absenci návrhu může soud likvidaci nařídit, vodítkem pro nařízení likvidace by měla být reakce dědiců, pokud je dědictví předloženo a dědici jsou srozuměni s nabytím předmětného dědictví a věřitelé s tím souhlasí, lze v tomto případě předpokládat, že návrh na likvidaci nepodají a není důvod likvidaci nařizovat.

O nařízení likvidace vydá soud usnesení, jehož součástí je i výzva věřitelům,⁶⁰ aby oznámili své pohledávky vůči zůstaviteli ve lhůtě stanovené v usnesení a rovněž je upozorní, že pohledávky, které nebudou v rámci likvidace uspokojeny zaniknou. Ti věřitelé, kteří se již přihlásili, se po této výzvě v souladu s ustanovením § 175t odst. 2 o. s. ř. nemusí přihlašovat znovu. Toto usnesení je třeba doručit do vlastních rukou všem známým účastníkům řízení, kterými jsou dědici zůstavitele a věřitelé, kteří jsou známí v den vydání usnesení, a to i věřitelům pochybných pohledávek, jelikož teprve po-té co se prokáže, že věřitel vůči zůstaviteli pohledávku ke dni úmrtí neměl, přestane s tímto věřitelem jednat. Dodatečně

⁵⁹ Tato problematika se jeví, jako velmi komplikovaná a v literatuře zákona nedostatečně neupravená, jelikož jen ojediněle nastane situace, kdy lze provést likvidaci celého majetku zůstavitele k právní moci ukončení dědického řízení.

⁶⁰ Tuto výzvu musí usnesení o nařízení likvidace obsahovat vždy, i když byla provedena konvokace věřitelů podle § 175n občanského soudního řádu. Bílek, P., Drápal, L., Jindřich, M., Wawerka, K. – *Notářský řád a řízení o dědictví* – Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 2005, str.696

přihlášeným věřitelům se usnesení o nařízení likvidace dodatečně nedoručuje, ale soud bude se těmito věřiteli po přihlášení jejich pohledávek jednat. Usnesení o nařízení likvidace je rovněž nutno vyvěsit i na úřední desce soudu po dobu 15 dnů, aby tím bylo nahrazeno doručení věřitelům, kteří nejsou známi nebo jejichž pobyt není znám s tím, že dle § 50i o. s. ř. lze využít i dálkový přístup. Jakmile toto usnesení nabylo právní moci nelze již postupovat jinak, tím se má na mysli, že není možné, aby soud vydal usnesení podle § 175q odst. 1 o. s. ř. a není možné přenechat předlužené dědictví věřitelům.

Nařízení likvidace dědictví má vliv na samotné řízení o dědictví

- při likvidaci dědictví je třeba vyřešit sporná aktiva a pasiva dědictví, jelikož nelze použít ustanovení § 175k odst. 3 o. s. ř. „*Jsou-li aktiva a pasiva účastníků sporná, omezí se soud jen na zjištění jejich spornosti, při určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví a k nim se nepřihlíží*“. Z vazby na ustanovení § 175y o. s. ř. plyne, že spornost je třeba odstranit, protože věřitelé by se neměli proti komu domáhat svého práva žalobou. Podle ustanovení § 175y odst. 2 o. s. ř. usnesení soudu o dědictví nebrání tomu, kdo nebyl účastníkem řízení o dědictví, z něhož vzneslo usnesení o dědictví, aby se domáhal svého práva žalobou, kromě případu, kdy byla provedena likvidace dědictví. Je možné, aby sporné otázky byly řešeny soudní cestou a byly podány žaloby třetích osob, případně žaloby dědiců vůči třetím osobám ohledně vlastnictví k věcem nebo ohledně dluhů zůstavitele s tím, že „dědický“ soud je vázán rozhodnutími o těchto žalobách a musí vyčkat až bude ve věci žaloby rozhodnuto a rozhodnutí nabude právní moci. Pokud tyto žaloby nebudou podány, jelikož osoby nelze nutit k podání žaloby, musí být vlastnické vztahy vyřešeny při likvidaci v rámci dědického řízení. To samé platí i ohledně prokázání zůstavitele dluhu, zda existuje či nikoliv;
- nařízením likvidace dědictví dědicové nepřestávají být účastníky řízení o dědictví a jsou jimi až do ukončení řízení s tím, že však nejsou právními nástupci zůstavitele;
- věřitelé, kteří přihlásili své pohledávky před nařízením likvidace i v průběhu likvidace dědictví, jsou považováni za účastníky řízení o dědictví a budou jimi až do doby, než se v průběhu likvidace dědictví zjistí, že pohledávka za zůstavitelem neexistuje; jakmile by soud zjistil, že tato pohledávka neexistuje, přestane s věřitelem fakticky jednat, (usnesení se o tom nevydává);
- při likvidaci se posuzuje stav majetku a dluhů zůstavitele ke dni právní moci nařízení likvidace dědictví, nikoliv ke dni úmrtí, a pokud se následně zjistí, že

dědictví není předloženo, musí se dědictví i přesto ukončit likvidací, jelikož likvidace je nevratná a musí proběhnout a případný přebytek se projedná v rámci dědictví;

- pokud se při zjišťování majetku a dluhů zůstavitele ke dni nařízení likvidace zjistí rozdíl mezi obvyklou cenou, výší dluhů a výší předložení, stanovenou usnesením § 175o o. s. ř. ke dni úmrtí zůstavitele, postupuje se podle § 175o odst. 3 o. s. ř. a obvyklá cena, výše dluhů a případná výše předložení se dalším usnesením opraví,
- nařízením likvidace dědictví se nepostupuje podle § 175p a § 175s o. s. ř.;
- při zjišťování dluhů dědictví se přihlíží k pohledávkám přihlášeným věřiteli před nařízením likvidace dědictví tak i po nařízení likvidace dědictví s tím, že je třeba připomenout, že samotné přihlášení pohledávky do dědictví nestaví běh promlčecí lhůty a věřitel musí i za probíhajícího řízení uplatnit u soudu námitku promlčení, aby dosáhl stavění běhu promlčecí lhůty. To neplatí při likvidaci dědictví, kdy nařízením likvidace dědictví dochází ke stavění běhu promlčecí lhůty, týká se to i takových pohledávek, které věřitel do dědictví přihlásil a následně pak na výzvu věřitelům v usnesení dle § 175t o. s. ř. se již znovu nepřihlásil;
- účinky likvidace jsou nevratné a působí vůči každému i pokud se zjistí, že zůstavitel nezemřel;
- byl-li zpeněžen majetek jiného vlastníka, lze žádat po věřiteli vydání bezdůvodného obohacení, nelze již změnit nabytí vlastnictví.

Podle § 175u o. s. ř. soud provede likvidace dědictví zpeněžením veškerého majetku zůstavitele, který byl zařazen do aktiv dědictví, a to:

1) prodejem movitých a nemovitých věcí podle ustanovení o výkonu rozhodnutí dle občanského soudního řádu s tím, zda likvidaci dědictví bude provádět soud nebo notář, je upraveno v ustanovení § 96a *jednacího řádu* a je vždy závislé na tom, zda se jedná o movitý či nemovitý majetek:

- zpeněžení zůstavitelových věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí provede na žádost notáře vykonavatel působící u soudu, který jej pověřil, aby provedl úkony v řízení o dědictví s tím, že movité věci musí být doručeny k dražebnímu soudu a ihned po příklepu se platí a vydávají;
- zpeněžení zůstavitelových věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí provede při likvidaci dědictví soud, který notáře pověřil, aby provedl úkony v tomto dědickém řízení; notář je v daném případě povinen připravit pro soud potřebné podklady a návrhy usnesení s potřebným počtem

stejnopisů podle § 93 *jednacího řádu* (jedná se o usnesení o stanovení znalce, usnesení o určení ceny nemovitostí, ve kterém je třeba zohlednit práva a závazky váznoucí na nemovitostech, usnesení o nařízení dražebního jednání -dražební vyhláška, usnesení o příklepu apod.);

2) prodejem mimo dražbu (z volné ruky) přiměřeně podle zvláštního předpisu *zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání* s tím, že tato právní úprava platila pouze do účinnosti nového insolvenčního zákona (*zákona č. 182/2006 Sb., s účinností od 1.1.2008*). Prodej prováděl pouze notář. Notář uzavřel s nabyvatelem kupní smlouvu o prodeji majetku, který byl předmětem dědictví. Všechny potřebné úkony související s prodejem vykonával notář se souhlasem soudu s tím, že soud při udělování souhlasu přihlédl především k vyjádření věřitelů, k době předpokládaného prodeje a k nákladům, které bylo třeba vynaložit na další udržování a správu věci v dědictví. V rámci udělení souhlasu mohl soud i stanovit podmínky prodeje a věci z dědictví, které lze prodat i pod odhadní cenu. Notář se prokazoval pověřením, usnesením o nařízení likvidace a souhlasem dědického soudu s cenou s tím, že tento souhlas se vydával usnesením a nebylo proti němu přípustné se odvolat. Stejným způsobem se uskutečňoval prodej mimo dražbu pohledávky, (úplatná cese), notář mohl pohledávku i vymáhat, stejně tak mohl zpeněžovat akcie, cenné papíry, směnky, měl tedy oprávnění vykonávat práva odpovídající majiteli.

Dnem 1.1.2008 nabyl účinnosti zákon č. 182/2006 Sb. *o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen insolvenční zákon)*, který nahradil zákon o konkursu a vyrovnání. Tento zákon spolu s následně přijatým zákonem č. 312/2006 Sb., *o insolvenčních správcích, zákonem č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb. a prováděcí předpisy představují relativně novou kodifikaci, resp. kodifikaci úpadkového práva nebo jinak řečeno insolvenčního práva v České republice. Nový insolvenční zákon řeší prodej mimo dražbu v § 289 tohoto zákona, kde stanoví, že prodej mimo dražbu může insolvenční správce uskutečnit se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru s tím, že tento souhlas není nutný při prodeji věcí bezprostředně ohrožených zkázou či znehodnocením. Kupní cena při prodeji mimo dražbu může být stanovena pod cenu odhadní, ale je zapotřebí, aby insolvenční správce přitom i přihlédl k nákladům, které by jinak bylo nutné vynaložit na správu zpeněžovaného majetku. V důsledku insolvenčního řízení se dědické řízení nepřerušuje a insolvenční správce není účastníkem řízení, ale dědic, který je v úpadku, k odmítnutí dědictví potřebuje souhlas insolvenčního správce, stejně tak potřebuje souhlas insolvenčního správce k uzavření dohody, podle níž nedědí nic nebo dědí méně než by mu náleželo. Insolvenční zákon zavedl insolvenční rejstřík, jedná se o veřejný rejstřík, který je*

veden celostátně v elektronické podobě a spravován Ministerstvem spravedlnosti České republiky;

3) zpeněžení majetku zůstavitele dle *zákona č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon č. 26/2000 Sb.")*. Notář může podat návrh na provedení dobrovolné dražby podle ustanovení § 17 *zákona č. 26/2000 Sb.*, vystupuje-li jako osoba oprávněná, která může tuto věc zcizit s tím, že opět potřebuje ke všem úkonům nezbytným k prodeji majetku zůstavitele souhlas soudu. V případě neúspěšné dražby, lze dražbu opakovat znovu a stanovit nižší vyvolávací cenu; zpeněžení prostřednictvím dražebníka je výhodné, protože notář ani soud se zpeněžováním majetku zůstavitele nemá práci, ale na druhou stranu je tento prodej finančně nákladný, a proto je vždy vhodné uvážit, v jakém případě je tento způsob zpeněžení vhodný použít;

4) zpeněžení majetku zůstavitele dle *zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“)*. Notář může požádat exekutora o zpeněžení majetku, jelikož dle § 76 odst. 2 *exekučního řádu* nejen na základě exekučního titulu, ale i na návrh vlastníka nebo osoby oprávněné disponovat s movitou či nemovitou věcí lze zpeněžit majetek exekutorem. K tomuto způsobu zpeněžení je nutný souhlas soudu, jelikož odměna exekutora náleží do nákladů řízení. Je třeba opět zvážit, zda tento způsob zpeněžení není zbytečně nákladově nevýhodný.

Nedopatřením není v § 175u o. s. ř. výslovně uvedeno, že lze zpeněžit i zůstavitelův podnik, chybí tedy odkaz na ustanovení o prodeji podniku. Patří-li podnik do majetku zůstavitele, je třeba při jeho zpeněžení nutno použít ustanovení občanského soudního řádu obsažená v hlavě šesté. Co se týče finančních prostředků na bankovních účtech zůstavitele, ty nelze zpeněžit ve vlastním slova smyslu, ale je třeba jej zahrnout do rozvrhu dle § 175v o. s. ř.

Majetek, který se nepodaří při likvidaci zpeněžit, případně na základě usnesení soudu státu s účinností ke dni smrti zůstavitele podle § 175u odst. 2 o. s. ř. Toto ustanovení je třeba použít až tehdy, pokud se vyvine dostatečné úsilí k zpeněžení zůstavitelova majetku, nikoliv při prvním neúspěchu o zpeněžení majetku, tím se má na mysli třeba první neúspěšná dražba.

Před rozvržením výtěžku z prodeje zůstavitelova majetku je vhodné nařídit jednání, ke kterému budou pozváni všichni účastníci řízení, kde se znovu prošetří pohledávky věřitelů, a to předkládáním zástavních smluv za účelem zjištění vzniku zástavního práva, řeší se případná promlčení pohledávek, jelikož spor je nutný řešit, vzhledem k tomu, že nelze použít v rámci likvidace ustanovení § 175k odst. 3 o. s. ř.

Podle § 175v o. s. ř. výtěžek získaný zpeněžením zůstavitelova majetku se rozdělí mezi věřitele k úhradě jejich pohledávek, a to na základě usnesení vydaném soudem, ve kterém bude uveden rozvrh výtěžku, tedy uspokojení pohledávek jednotlivých věřitelů. Pravidla pro uspokojování pohledávek věřitelů v rámci likvidace dědictví jsou uvedena v § 175v odst. 2 o. s. ř. s tím, že pohledávky věřitelů jsou rozděleny do šesti skupin uvedených v tomto ustanovení pod písmeny a) až f) a uspokojují se postupně, což znamená, že pohledávky patřící do další skupiny lze uspokojit, jen když byly plně uspokojeny všechny pohledávky předcházející skupiny. Pokud by výtěžek získaný zpeněžením zůstavitelova majetku nestačil k uspokojení pohledávek věřitelů patřících do stejné skupiny, uspokojí se pohledávky věřitelů v téže skupině poměrně. Podle § 175v odst. 3 o. s. ř. výjimkou z této zásady je skupina pohledávek označená písmenem c), ve které se pohledávky věřitelů uspokojují podle zásady priority, tedy rozhodující je den, kdy právo zajišťující pohledávku vzniklo s tím, že přednostně se vždy uhradí pohledávky věřitelů, které jsou zajištěny zadržovacím právem. Je třeba podotknout, že jsou přípustné i částečné rozvrhy, když není důvod čekat na úplné zpeněžení majetku, nebo samotný rozvrh, např. pokud věřitel vede soudní spor, lze určitou částku odkázat k samotnému rozvrhu.

Podle § 175v odst. 2 o. s. ř. z výtěžku získaného zpeněžením zůstavitelova majetku uhradí soud postupně pohledávky podle těchto skupin:

- a) pohledávky nákladů řízení, které vznikly státu v souvislosti se zpeněžením majetku (např. náklady znaleckých posudků, náklady exekutora, nepatří sem náklady notáře, protože upravuje speciální ustanovení občanského soudního řádu);
- b) pohledávky nákladů zůstavitelovy nemoci a přiměřených nákladů jeho pohřbu;
- c) pohledávky zajištěné zástavním právem, zadržovacím právem, převodem práva nebo postoupením pohledávky;
- d) pohledávky nedoplatků výživného;
- e) pohledávky daní a poplatků, pojistného na veřejné zdravotní pojištění a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, pokud nebyly uspokojeny podle písmena c);
- f) ostatní pohledávky.

Usnesení o rozvrhu výtěžku se doručí všem účastníkům řízení, případně i státu a všem věřitelům – těm, jejichž pohledávky budou uspokojeny a i těm, jejichž pohledávky nebudou uspokojeny, protože jejich pohledávky nebyly prokázány nebo nebyly uspokojeny pro nedostatek majetku, doručí se tedy všem, kteří své pohledávky přihlásili. Právní mocí usnesení o rozvrhu výtěžku končí nejen likvidace, ale i samotné dědické řízení, a proto toto

usnesení obsahuje i výrok o odměně notáře a úhradě jeho hotových výdajů, které platí stát, respektive soud. Pravomocným skončením likvidace zaniknou proti dědicům neupokojené pohledávky věřitelů v souladu s § 175v odst. 4 o. s. ř. Ukáže-li se však, že zůstavitel zanechal další majetek mohou být tyto pohledávky uspokojeny z výtěžku získaného jeho zpeněžením bez ohledu na tento zánik. Objeví-li se po pravomocném skončení likvidace další majetek, který patřil zůstaviteli a doposud nebyl zahrnut do aktiv dědictví, rozdělí jej soud věřitelům do výše jejich neuspokojených pohledávek, a to podle zásad a pravidel uvedených v § 175v odst. 2 a 3 o. s. ř. s tím, že již nebudou uspokojovány pohledávky ve skupinách, ve který již byly plně uspokojeny. Majetkový přebytek bude soudem projednán jako dědictví. Majetkovým přebytkem se rozumí to, co zbyde po úplném uspokojení věřitelů z výtěžku likvidace dědictví.

6. Dodatečné projednání dědictví

Nejprve je třeba připomenout již shora zmíněnou zásadu pro dodatečné projednání dědictví, že v řízení se postupuje podle právních předpisů platných ke dni úmrtí zůstavitele, a to nejen podle předpisů hmotněprávních, ale i procesních, což se v daném případě v praxi hojně užívá. Podkladem pro dodatečné projednání dědictví je dřívější právní úprava, a to: § 179 císařského patentu č. 208/1854 zemřel-li zůstavitel před 31.12.1950, § 339 zákona č. 142/1950 Sb. zemřel-li zůstavitel od 1.1.1950 do 31.3.1964, § 47 zákona č. 95/1963 Sb. (notářský řád), zemře-li zůstavitel od 1.4.1964 do 31.12.1992 a § 175 x o. s. ř., zemřel-li zůstavitel po 1.1.1993. I když se dodatečné projednání dědictví bude řídit předpisy platnými v době smrti zůstavitele, bude však třeba použít i některá současná ustanovení občanského soudního řádu, jelikož tuto zásadu nelze z objektivních důvodů aplikovat beze zbytku. Je proto nezbytné užití těchto procesních ustanovení modifikovat a užít tak, aby korespondovaly s hmotněprávní úpravou.

Podle § 175x o. s. ř. objeví-li se po právní moci usnesení, jímž bylo dědické řízení skončeno (tj. pravomocné usnesení o dědictví podle § 175p a § 175q o. s. ř., pravomocné skončení likvidace dědictví podle § 175t – 175v o. s. ř.)⁶¹ majetek zůstavitele, popřípadě i dluh, provede soud o tomto nově najevo vyšlém majetku popřípadě i dluhu dědické řízení.

⁶¹ Pokud by se objevil majetek po pravomocném usnesení o zastavení dědického řízení podle § 175h o. s. ř., nebude se jednat o dodatečné projednání dědictví, ale o první dědické řízení, ve kterém je třeba projednat majetek a dluhy zůstavitele a vyřešit otázku dědického práva. Je třeba zjistit osoby, kterým svědčí dědické právo, jelikož účastníkem dědického řízení byl jen vypravitel pohřbu.

Pokud by se po právní moci usnesení, jímž bylo dědické řízení skončeno dodatečně objevil pouze dluh, aniž by vyšel najevo nový majetek zůstavitele, dodatečné řízení o dědictví se neprovede, jelikož dědicové zůstavitele odpovídají za zůstavitelovy dluhy, a to bez ohledu na to, zda byl dluh projednán či nebyl projednán v dědickém řízení podle § 470 občanského zákoníku. Dluhy zůstavitele lze dodatečně projednat jen za předpokladu, že se objeví i další majetek zůstavitele. Dodatečné řízení o dědictví se tedy bude týkat jen majetku zůstavitele, popřípadě i dluhu, který vyšel najevo po právní moci usnesení, jímž bylo dědické řízení skončeno a který nebyl v původním řízení projednán. Možnost dodatečného projednání dědictví není časově omezena.

Řízení o dodatečném projednání dědictví lze zahájit na základě návrhu nebo i bez návrhu. Zpravidla se zahajuje na základě návrhu účastníků nebo z podnětu třetí osoby (např. katastrální úřadu, banky, apod.), která se dozví, že zůstavitel zanechal nějaký majetek, který doposud nebyl znám, a proto nebyl v dědickém řízení po zůstaviteli projednán. V dosavadní v právní praxi převládá názor, že účastníky dodatečného projednání dědictví jsou ti, kteří jimi byli i v původním dědickém řízení, popřípadě jejich právní nástupci, pokud zemřeli, jelikož v dodatečném projednání dědictví již nelze posuzovat, kdo je či není dědicem (např. posuzovat platnost odmítnutí dědictví, jelikož prohlášení o odmítnutí nebo neodmítnutí dědictví se vztahuje na celé dědictví, tedy i na majetek nově objevený). Nelze zjišťovat okruh dědiců a měnit již okruh zůstavitelových dědiců stanovených v původním řízení, a to ani v případě, že vyjdou najevo nové skutečnosti.⁶² Osoby, které takto uplatňují své dědické právo, mohou podat žalobu na ochranu oprávněného dědice podle § 485 občanského zákoníku. Nemožnost měnit okruh účastníků dědického řízení však odporuje zásadě, že při vydání usnesení musí soud vycházet ze stavu, který zde je v době vydání usnesení podle § 154 odst. 1 o. s. ř. a § 167 odst. 2 o. s. ř. Objevuje se i názor, že jen ve výjimečných případech dojde ke změně okruhu účastníků dodatečného projednání dědictví s ohledem na původní dědické řízení, např. účastníkem řízení bude závětní dědic, se kterým nebylo v původním dědickém řízení jednáno, protože nebyl zjištěn majetek k jehož dědění byl v závěti povolán.⁶³

Průběh dodatečného projednání dědického řízení je obdobný jako v původním dědickém řízení s tím, že se neprovádějí úkony, které již byly provedeny v původním dědickém řízení, které již není třeba opakovat, např. poučení dědiců o dědickém právu a možnosti odmítnutí dědictví, které již bylo provedeno v původním řízení, jelikož prohlášení o

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11.5.2004, sp. zn. 30 Cdo 1131/2003, publikované v časopise soudní judikatura pod č. 131/2004 s tím, že tento výklad je uváděn - Bílek, P., Drápal, L., Jindřich, M., Wawerka, K., Notářských řád a řízení o dědictví – Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 2005, str. 704

⁶³ Mikeš, J. – Musíkář, L. – Dědické právo, Praktická příručka, Linde Praha, a.s., 2007, str. 269

odmítnutí a neodmítnutí dědictví se vztahuje na celé dědictví po zůstaviteli, tedy i na majetek nově najevo objevený.⁶⁴ Je třeba si opatřit podklady ohledně nově najevo vyšlého majetku zůstavitele popřípadě dluhů. Pokud měl zůstavitel tento nově najevo vyšlý majetek popřípadě dluh s pozůstalým manželem ve společném jmění manželů, je třeba vypořádat společné jmění manželů podle § 175l o. s. ř. a určit co patří do dědictví po zůstaviteli a co pozůstalému manželovi. A poté vydat usnesení podle § 175q odst. 1 o. s. ř., ve kterém bude uvedeno, kdo nově najevo vyšlý majetek zůstavitele nabyl, popřípadě kdo odpovídá za dluh zůstavitele.

Pokud vyjde najevo, že zůstavitel nově najevo vyšlý majetek nevlastnil, tedy není důvod pro dodatečné projednání dědictví, soud řízení buď zastaví, pokud bylo řízení zahájeno bez návrhu nebo návrh na zahájení řízení zamítne, bylo-li řízení zahájeno na návrh. V obou případech se nejedná o usnesení ve věci samé. Zastavení řízení ze shora uvedených podmínek není důsledkem k závěru, že projednání brání nedostatek podmínek řízení podle § 103 o. s. ř., tedy zastavením řízení *podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř.*,⁶⁵ jelikož se zastavuje protože, se nejedná o zůstavitelův majetek a není důvod vést dodatečné projednání dědictví. V případě, že bylo původní dědictví předloženo a v původním dědickém řízení došlo k uzavření dohody o přenechání dědictví věřitelům nebo byla nařízena a provedena likvidace, je upraven zvláštní postup pro řízení o nově najevo vyšlém majetku zůstavitele podle § 175p odst. 2 o. s. ř. a § 175v odst. 4 o. s. ř., který byl uveden v předchozí kapitole 6.

7. Opravné prostředky v řízení o dědictví a další způsoby nápravy

7.1. Řádné opravné prostředky

Řádným opravným prostředkem proti rozhodnutí soudu I. stupně (tj. rozhodnutí okresního soudu, obvodního soudu, Městského soudu v Brně) v řízení o dědictví je **odvolání**. V praxi je odvolání podané v dědickém řízení nejčastějším opravným prostředkem. Odvolání lze podat proti usnesení o dědictví, které dosud není pravomocné, pokud to zákon nevyklučuje s tím, že se nelze odvolat jen proti důvodům usnesení, neboť pouze výrok rozhodnutí je způsobilý přivodit účinky, spojené s právní mocí a vykonatelností. Odvolání může podat účastník řízení do 15 dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozhodnutí soudu, proti němuž odvolání směřuje. Odvolání nemůže podat ten, kdo se již vzdal odvolání a nebo ten

⁶⁴ R 37/74

⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4.5.2004, sp. zn. 30 Cdo 839/2003

kdo zmeškal lhůtu pro podání odvolání. Lhůta k podání odvolání může být i delší, pokud soud účastníka řízení nesprávně poučil o lhůtě k podání odvolání (odvolání podané dvacátý den ode dne doručení písemného vyhotovení rozhodnutí soudu, bude považováno za včasné, pokud soud účastníka řízení poučil, že odvolání lze podat do třiceti dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozhodnutí soudu) nebo je možné na žádost prominout zmeškání lhůty k podání odvolání. Odvolání musí mít také zákonem předepsané formální náležitosti odvolání, a to vedle obecných náležitostí upravených v § 42 odst. 4 o. s. ř. a platných pro každé podání i náležitosti upravené v § 205 odst. 1 o. s. ř.

Odvolání se podává prostřednictvím příslušného okresního soudu ke krajským soudům (Městskému soudu v Praze), které jakožto soudy druhého stupně o odvolání rozhodují. Za podání odvolání proti usnesení ve věci samé se platí soudní poplatek, a to dle pol. 17 sazebníku zákona o soudních poplatcích (dědické řízení je osvobozeno od soudních poplatků jen v prvním stupni s tím, že osvobození se týká i odvolání proti usnesení, které se netýká věci samé např. usnesení o povinnosti složit zálohu na náklady znaleckého posudku).

V souladu s ustanovením § 202 odst. 1 o. s. ř. odvolání nelze podat proti usnesení, kterým se upravuje vedení řízení (např. usnesení o ustanovení znalce k vypracování znaleckého posudku dle § 127 odst. 1 o. s. ř.) a také nelze odvoláním napadat usnesení vydané podle § 175h odst. 1 a odst. 2 o. s. ř.

7.2. Mimořádné opravné prostředky

Mimořádné opravné prostředky směřují proti odvolání, které již nabylo právní moci a k mimořádným opravným prostředkům, které lze využít v rámci řízení o dědictví patří:

- a) žaloba na obnovu řízení
- b) žaloba na zmatečnost
- c) dovolání

ad a) **Žaloba na obnovu řízení** je upravena v ustanoveních § 228 a násl. o. s. ř. Žaloba na obnovu řízení je tedy mimořádným opravným prostředkem, kterým lze napadnout pravomocné usnesení ve věci samé, a to pokud v původním dědickém řízení nebyl zjištěn skutkový stav úplně či správně a pokud lze doplnit v tomto řízení skutková zjištění, která mohou vést k příznivějšímu rozhodnutí ve věci pro účastníka. Tento mimořádný opravný prostředek nelze použít k nápravě nesprávného právního posouzení věci či k nápravě

procesních vad. Důvodem podání žaloby na obnovu řízení mohou být určité skutečnosti či důkazy, které nemohly být známy nebo provedeny v původním řízení. Žalobu na obnovu řízení může podat jen účastník řízení s tím, že žaloba musí být podána do 3 měsíců od doby, kdy se osoba, která obnovu navrhuje dozvěděla o důvodu obnovy řízení nejpozději však do tří let ode dne právní moci usnesení ve věci samé. Prominutí zmeškání lhůty je vyloučeno.

ad b) **Žaloba na zmatečnost** je mimořádným prostředkem, která je upravena v ustanoveních § 229 a násl. o. s. ř. Žalobu na zmatečnost lze podat proti pravomocnému usnesení, které trpí závažnými procesními nedostatky či pochybeními, slouží tedy k nápravě vad řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Tento opravný prostředek může podat účastník řízení proti pravomocnému usnesení, kterým bylo řízení o dědictví skončeno (např. pokud dědic, který nemá způsobilost k právním úkonům, nebyl v řízení zastoupen). Žaloba zpravidla musí být podána do tří měsíců ode dne doručení napadeného usnesení, ale existují i výjimky upravené v § 234 odst. 2 až 5 o. s. ř., kdy je pro některé důvody stanovena lhůta až 3 roky od právní moci napadeného usnesení. Prominutí zmeškání lhůty je vyloučeno.

ad c) **Dovolání** je mimořádným opravným prostředkem, který je upraven v ustanoveních § 236 a násl. o. s. ř. Dovolání lze podat proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu, tedy Městského soudu v Praze nebo krajského soudu a to jen z důvodů, které jsou taxativně zákonem vymezeny v ustanovení § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř. Dovolání může podat pouze advokát či notář nebo osoba, která má právnické vzdělání. Pokud účastník dědického řízení nesplňuje tyto zákonem stanovené předpoklady, musí se jimi nechat pro dovolací řízení zastoupit. Dovolání se podává do 2 měsíců ode dne doručení rozhodnutí odvolacího soudu zásadně u soudu, který rozhodoval v prvním stupni v souladu s ustanovením § 240 odst. 1 o. s. ř. Zmeškání lhůty nelze prominout. Opožděně podaná dovolání soud prvního stupně usnesením odmítne. Lhůta je však zachována, bude-li dovolání podáno u odvolacího nebo u Nejvyššího soudu i po uplynutí dvouměsíční lhůty, a to pokud se dovolatel řídil nesprávným poučením o dovolání a nebo pokud nebyl vůbec poučen a podá dovolání do 4 měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu. O dovolání rozhoduje Nejvyšší soud České republiky.

7.3. Další způsoby nápravy

V řízení o dědictví existují i další způsoby nápravy, aniž by se jednalo o shora uvedené opravné prostředky, které umožňují zjednat nápravu neúplných či nesprávných usnesení soudu.

- a) V první řadě se jedná o opravné prostředky, které jsou charakteristické pro řízení o dědictví:
- dodatečné projednání dědictví podle § 175x o. s. ř., řízení o nově najevo vyšlém majetku, který se objeví po právní moci usnesení o dědictví, to platí i pro předlužené dědictví, tak i pokud byla nařízena a provedena likvidace dědictví či došlo k dohodě o přenechání předluženého dědictví věřitelům;
 - možnost dodatečného rozhodnutí o majetku, který patří do společného jmění manželů zůstavitele a pozůstalého manžela v souladu s § 175l odst. 2 o. s. ř., jedná-li se o majetek, který vyšel najevo před právní mocí usnesení o ukončení dědického řízení a po vydání usnesení podle § 175l odst. 1 o. s. ř., kterým byla určena obvyklá cena majetku, kterou měl zůstavitel s pozůstalým manželem ve společném jmění manželů;
 - oprava usnesení o určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě výše jeho předlužení, na základě skutečností, které vyšly najevo před pravomocným skončením dědického řízení, a to podle § 175o odst. 2 o. s. ř.
- b) Dalším významným opravným prostředkem, který je charakteristický pro řízení o dědictví, je žaloba oprávněného dědice, která je upravena v ustanoveních § 485 až § 487 občanského zákoníku. Tento způsob nápravy se uplatňuje mimo dědické řízení, jedná se o zvláštní prostředek k ochraně subjektivního dědického práva a přichází v úvahu až po právní moci usnesení, kterým bylo řízení o dědictví skončeno. Tuto žalobu může podat oprávněný dědic (tedy osoba, která by podle hmotného práva měla dědictví nabýt) proti neoprávněnému dědici (tedy osobě, která nabyla dědictví). Právo oprávněného dědice na vydání dědictví se promlčuje v tříleté promlčecí lhůtě, která začne běžet od právní moci rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení skončeno. Tato žaloba spočívá tedy v požadavku oprávněného dědice na vydání toho, co v rámci projednání dědictví získala a drží místo něho jiná osoba (nepravý dědic). Žaloba v sobě obsahuje především vlastnický nárok na vydání věci, které nepravý dědic nebo třetí osoby mají a také nárok na náhradu hodnot, které již byly nepravým dědicem spotřebovány. Za nepravého dědice je považována osoba, která podle

rozhodnutí o dědictví majetek zůstavitele nabyta, ačkoliv podle dědického práva jej neměla nabýt buď vůbec nebo v takovém rozsahu, v jakém jej nabyta.⁶⁶ Charakteristické je, že nepravému dědici nesvědčí delační důvod, ale usnesení o projednání dědictví. Rozsudek k dědické žalobě má deklaratorní povahu a pokud je žalobě vyhověno, stává se žalobce se zpětným účinkem ke dni úmrtí zůstavitele jeho právním nástupcem a dochází k odstranění původní domněnky o nabyvateli dědictví.

- c) Pro úplnost je třeba se zmínit i o ústavní stížnosti, i když není opravným prostředkem ve smyslu procesních předpisů a není ani určena k tomu, aby tyto opravné prostředky nahrazovala.⁶⁷

8. Náklady řízení a odměna notáře

K nákladům řízení o dědictví patří *hotové výdaje účastníků řízení, jejich právních nástupců a jejich ušlý výdělek, náklady důkazů, odměna správce dědictví a jeho hotové výdaje, tlumočné, odměna za zastupování, je-li zástupcem advokát či notář a odměna notáře, náhrada hotových výdajů a náhrada za daň z přidané hodnoty.*

Podle ustanovení § 140 odst. 1 o. s. ř. platí každý účastník náklady řízení, které mu vznikají osobně (např. jízdné) a také platí náklady svého zástupce (je-li zástupcem advokát, tak odměnu a jeho hotové výdaje). Společné náklady platí účastníci řízení podle poměru účastenství na věci a na řízení (tedy podle poměru dědických podílů) a pokud nelze tento poměr určit, tak rovným dílem. Podle ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. může předseda senátu uložit účastníku řízení, u něhož nejsou podmínky pro osvobození od soudních poplatků, aby složil zálohu na náklady důkazu, který navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu. Nejčastěji se bude jednat o složení zálohy na znalecký posudek, který je nezbytný pro zjištění obvyklé ceny majetku, dluhů a výše předlužení. Povinnost složit zálohu na náklady znaleckého posudku nebude mít jen účastník, který tento důkaz navrhoval, ale tato povinnost bude uložena všem účastníkům řízení podle poměru účastenství na věci a na řízení (tedy podle jejich dědických podílů), jelikož zjištění obvyklé ceny majetku je v zájmu všech účastníků řízení. Pokud by náklady důkazů, nebyly kryty zálohou (např. znalecké posudky), platí tyto náklady stát v souladu ustanovením § 141 odst. 2 o. s. ř. s tím, že po skončení řízení o dědictví, má stát právo na náhradu nákladů, které

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8.10.2001 sp. zn. 22 Cdo 1206/2001

⁶⁷ Mikeš, J. – Muzikář, L. – Dědické právo, Praktická příručka, Linde Praha, a.s. 2007, str. 318

vynaložil, vyžadovat od dědiců zůstavitele. V souladu s ustanovením § 141 odst. 2 o. s. ř. stát platí i hotové výdaje ustanoveného zástupce, který není advokátem a náklady spojené s tím, že účastník jedná ve své mateřštině nebo se dorozumívá znakovou řečí.

Náhrada nákladů dědického řízení⁶⁸ v minulosti zásadně žádnému účastníku nenáležela. Od 1.1. 2001 má soud možnost uvážit okolnosti případu, např. výsledek řízení, okolnosti průběhu řízení, co bylo důvodem zahájení řízení, jelikož ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř. stanoví, že v dědickém řízení nepřichází v úvahu, aby účastníkovi byla přiznána náhrada nákladů řízení; to však neplatí odůvodňují-li okolnosti případu přiznání náhrady nákladů řízení (např. maření nařízených soudních jednání). O povinnosti k náhradě nákladů řízení rozhodne soud v usnesení o dědictví, jímž řízení o dědictví končí s tím, že právo na náhradu nákladů řízení proti jinému účastníku vychází přitom z ustanovení § 137, § 149 a § 151 o. s. ř.

V nesporném řízení hraje také důležitou roli při rozhodování o náhradě nákladů řízení zásada zavinění. Smyslem této zásady je uložit náhradu nákladů řízení tomu, kdo zavinil vznik těchto nákladů nebo jemuž se přihodila náhoda, která tyto náklady zavinila a tyto náklady by jinak při řádném průběhu řízení nevznikly. Podle ustanovení § 147 odst. 1 o. s. ř. může tedy soud v dědickém řízení uložit účastníku řízení nebo jeho zástupci, aby hradili náklady řízení, které by jinak nevznikly, jestliže je způsobili svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila. To samé platí i pro svědky, tlumočníky a znalce, kteří při dokazování měli nějakou povinnost, aby nahradili účastníkům nebo státu náklady řízení, které by jinak nevznikly, pokud je tyto osoby zavinily podle ustanovení § 147 odst. 2 a § 148 odst. 2 o. s. ř. Jedná se o tzv. separaci nákladů a o těchto nákladech a o povinnosti k náhradě nákladů dědického řízení, které vznikly výhradně zaviněním účastníků, svědků, znalců, tlumočnicků a těch, kteří měli při dokazování nějakou povinnost, může soud rozhodnout, jakmile tyto náklady vznikly, tedy i v průběhu dědického řízení.

Vzhledem k tomu, že odměna notáře, náhrada jeho hotových výdajů a náhrada za daň z přidané hodnoty a odměna správce dědictví a jeho hotových výdajů jsou náklady řízení, které jsou charakterické jen pro řízení o dědictví, bude o těchto nákladech řízení blíže pojednáno.

Soudem pověřený notář má za provedené úkony **nárok na odměnu, náhradu hotových výdajů** (které byly vynaloženy v souvislosti s úkony prováděnými v rámci dědického řízení) a je-li plátcem daně z přidané hodnoty podle zvláštního předpisu,⁶⁹ má

⁶⁸ Jedná se o nesporné řízení.

⁶⁹ Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

nárok i na náhradu za daň z přidané hodnoty s tím, že výše odměny a náhrady hotových výdajů je stanovena na základě *vyhlášky o odměně*. V usnesení o dědictví musí být obsaženo rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, ve kterém musí stanoveno, kdo a v jaké výši zaplatí odměnu notáře, náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty. Podle § 140 odst. 3 o. s. ř. povinnost zaplatit odměnu notáře, náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty bude uložena

- dědici, který dědictví po zůstaviteli nabyt, není-li dědictví předluženo,
- dědicům, kteří dědictví po zůstaviteli nabyli, nejedná-li se dědictví předlužené, a to podle poměru jimi nabytého dědictví,
- v ostatních případech státu, např. pokud je dědictví zastaveno podle § 175h o. s. ř., protože zůstavitel nezanechal majetek nebo že zanechal majetek nepatrné hodnoty, pokud bylo dědictví předluženo a nebo pokud dědictví připadlo státu podle § 462 občanského zákoníku s tím, že částky uvedené ve výroku o náhradě nákladů řízení platí za stát příslušný soud prvního stupně.

Výše odměny notáře závisí, jakým způsobem bylo dědické řízení ukončeno. Podle § 11 *vyhlášky o odměně* bylo-li řízení o dědictví zastaveno, platí odměnu notáři stát ve výši 400,-Kč. Podle § 12 *vyhlášky o odměně* v případě, že řízení o dědictví končí rozhodnutím ve věci samé, základem odměny notáře za úkony provedené v řízení o dědictví je obvyklá cena zůstavitelova majetku, který se stal předmětem dědictví, kromě dodatečného projednání dědictví podle § 175x o. s. ř., kdy základem je obvyklá cena zůstavitelova majetku, ale jen nově najevo vyšlého. Minimální odměna notáře činí 600,-Kč. Pokud byly úkony notáře v řízení o dědictví mimořádně časově náročné či obtížné, může být odměna notáře zvýšena až o 100%. Co se míní mimořádně obtížným a časově náročným úkonem je uvedeno v § 14 odst. 1 *vyhlášky o odměně*, jedná se zejména o provedení úkonů na místě samém, o provedení více nezbytných jednání, o provedení likvidace nebo použití cizího práva, jazyka nebo i další skutečnosti ve vyhlášce již neuvedené, např. velmi komplikované a časově náročné může být i dodatečné projednání dědictví. Pokud by bylo ve věci dědictví činně více notářů nebo pokud notář provedl jen některé úkony, náleží mu podíl odměny odpovídající rozsahu jeho činnosti. Byla-li notáři věc odňata podle § 175zb odst. 1 o. s. ř., nepřisluší mu žádná odměna.

O odměně notáře se rozhoduje v usnesení o dědictví, jímž řízení o dědictví končí za předpokladu, že notář učinil všechny nezbytné úkony, kterých je třeba, aby řízení o dědictví mohlo být ukončeno a mohl si vyúčtovat svou odměnu, hotové výdaje a náhradu za daň z přidané hodnoty. Soud tedy v rozhodnutí, kterým řízení o dědictví končí, určí povinnost dědici nebo dědicům, případně státu, k náhradě odměny notáře, jeho hotových výdajů a daně

z přidané hodnoty. V průběhu dědického řízení, může notář požádat dědice o složení zálohy na jeho odměnu, hotové výdaje a daň z přidané hodnoty. Pokud dědic či dědici zálohu poskytl, musí soud provést v rozhodnutí o náhradě nákladů notáři jejího zúčtování.

Podle ustanovení § 175e o. s. ř., může být v řízení o dědictví ustanoven i správce dědictví. **Odměna správce dědictví** se řídí stejným právním předpisem jako odměna notáře, a to *vyhláškou o odměně* s tím, že podle § 22 této vyhlášky se odměna správce dědictví vypočítá z obvyklé ceny zůstavitelova majetku, k jehož správě byl správce ustanoven. Výše odměny se odvíjí od skutečnosti, jak dlouho správce tuto činnost vykonával. Podle ustanovení dle § 23 *vyhlášky o odměně* vykonával-li správce správu zůstavitelova majetku po dobu delší než čtyři měsíce, odměna správce se poměrně zvýší nebo vykonával-li správce správu zůstavitelova majetku po dobu kratší než čtyři měsíce, odměna správce se poměrně sníží. Odměna může být stejně jako u notáře zvýšena až o 100%. O odměně správce dědictví a náhradě jeho hotových výdajů (výdajů, které mu vznikly v souvislosti se správou dědictví a které byly hrazeny z jeho prostředků) rozhoduje soud a to v usnesení, kterým řízení o dědictví končí s tím, že tyto náklady platí dědic nebo dědicové (podle poměru jimi nabytého dědictví), není-li dědictví předloženo. V ostatních případech platí odměnu správce a jeho hotové výdaje stát.

9. Řízení o dědictví s mezinárodním prvkem

V současné době se notáři daleko častěji setkávají v rámci dědického řízení s tzv. mezinárodním prvkem, a to především v důsledku uvolnění hranic, volného pohybu osob, zboží a služeb a také proto, že Česká republika se stala členem Evropské unie. Za dědické řízení s mezinárodním prvkem je označováno, je-li:

- a) zůstavitel českým státním občanem a dědictví se nachází v cizině;
- b) zůstavitel cizinec a dědictví se nachází na území České republiky.

Základním právním předpisem platným v České republice, upravující otázky, které mohou vzniknout v dědickém řízení s cizím prvkem, je zákon č. 97/1963 Sb., *o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 97/1963 Sb.)*. Tento zákon obsahuje tzv. kolizní normy, které řeší zda v dědickém řízení s mezinárodním prvkem má být použito české právo nebo právo státu, jehož občanem byl

zůstavitel v době úmrtí nebo právo státu, kde se nachází dědictví po zůstaviteli.⁷⁰ V souladu s ustanovení § 2 zákona č. č. 97/1963 Sb. se tento zákon použije jen tehdy, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázaná. Mezinárodní smlouvy mají přednost před vnitrostátní úpravou a vnitrostátní úpravy se použije jen tehdy, nestanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného. Není sice rozhodující, zda se jedná o dvoustrannou smlouvu⁷¹ nebo mnohostrannou smlouvu,⁷² ale zpravidla se použije dvoustranná smlouva před mnohostrannou smlouvou, jelikož obvykle řeší širší okruh právních vztahů mezi subjekty smluvních stran. Není-li ve dvoustranné smlouvě mezi státy stanoveno něco jiného, lze postupovat jak podle dvoustranné smlouvy tak i podle mnohostranné smlouvy. Řada mezinárodních smluv byla uzavřena ještě Československou socialistickou republikou, avšak tyto smlouvy zůstaly na dále v platnosti i pro Českou republiku, a to v důsledku opatření souvisejících se zánikem ČSSR a ČSFR.

Postup Justičních orgánů ve věcech s mezinárodním prvkem upravuje podrobně *Instrukce Ministerstva spravedlnosti z 30.4.2004, č.j. 56/2004-MO-J*, která stanoví postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních. Vzhledem k tomu, že Česká republika je členem Evropské unie je třeba použít i právo společenství, a to např. *Nářízení Rady (ES) č. 1348/2000 z 29.května 2000 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech (dále jen „Nářízení“)*, které se snaží zlepšit a urychlit předávání soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních, jež mají být mezi členskými státy doručeny. Nářízení platí ve všech členských státech Evropské unie včetně Dánska, které uzavřelo paralelní dohodu o *Nářízení* s Evropským společenstvím. Tato dohoda vstoupila v platnost 1.7.2007.⁷³ Mezi členskými státy Evropské unie a ostatními státy platí *Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních z roku 1965*, pokud k této dohodě přistoupily.

⁷⁰ Účelem tohoto zákona je stanovit, kterým právním řádem se řídí občanskoprávní, rodinné, pracovní a jiné podobné vztahy s mezinárodním prvkem, upravit právní postavení cizinců, jakož i stanovit postup českých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich a tím napomáhat mezinárodní spolupráci.

⁷¹ Dvoustranné smlouvy byly jednak sjednány např. s Belgií, Velkou Británií, Francií, Itálií, Rakouskem, bývalými socialistickými státy jako Polskem, Bulharskem a řadou dalších států

⁷² Mezi důležité mnohostranné smlouvy patří: Úmluva o civilním řízení (Haag, 1.3.1954); Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních (Haag, 15.11.1965), Úmluva o právu použitelném pro dědictví v případě smrti (Haag, 1988); Evropská úmluva o poskytování informací o cizím právu (Londýn, 7.6.1968); Úmluva o mezinárodní správě pozůstalosti (Haag, 2.10.1973) a další.

⁷³ Informace důležité pro spolupráci ve věcech občanských lze najít na V EVROPSKÉM SOUDNÍM ATLASE VE VĚCECH OBČANSKÝCH a to na webových stránkách http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_cs.htm

Pro řízení o dědictví je především podstatné, zda je dána pravomoc soudů České republiky. Pokud se v dědickém řízení objeví cizí prvek, musí notář (soud) v první řadě posoudit, zda-li má v dané věci pravomoc, popřípadě určit, zda není dána pravomoc cizího justičního orgánu a pokud ano, tak jakého státu a učinit jen nezbytné úkony a dědické řízení pro nedostatek pravomoci zastavit. Zda-li je či není dána pravomoc soudu České republiky v dědických věcech je upraveno v ustanovení § 44 a § 45 zákona č. 97/1963 Sb. s tím, že tato ustanovení se použijí tehdy, nevyplývá-li z mezinárodní smlouvy něco jiného.

Podle ustanovení § 44 a § 45 zákona č. 97/1963 Sb. rozlišují se situace, kdy je dána vždy pravomoc českého soudu v dědických věcech:

- a) zemře-li zůstavitel, který je českým státním občanem a jeho majetek se nachází na území České republiky, a to i tehdy pokud budou všichni dědici cizinci;
- b) zemře-li zůstavitel, který je českým státním občanem a jeho majetek leží v zcela či zčásti v cizině s tím, že soud České republiky tento majetek projedná jen, pokud cizí stát vydává takový majetek orgánům České republiky nebo přiznává rozhodnutím soudů České republiky právní následky;
- c) zemře-li zůstavitel (cizinec), jehož nemovitost se nachází na území České republiky;
- d) zemře-li zůstavitel (cizinec), který měl bydliště v České republice a žádá-li o projednání dědic, který se zde také zdržuje s tím, že je zapotřebí splnit obě tyto podmínky, aby byla dána pravomoc českého soudu k projednání dědictví, jedná-li se věci movité např. zůstatky na účtech v bance, podíly v obchodních společnostech;
- e) zemře-li zůstavitel (cizinec), který je příslušníkem státu, který ani nevydává dědictví občanům České republiky českým soudům, ani nepřiznává jejich rozhodnutím právní následky, anebo odmítne-li se cizí stát zabývat nebo nevyjádří-li se;

Pro posouzení, zda je dána pravomoc českých soudů v dědickém řízení s mezinárodním prvkem, je tedy rozhodující zjistit státní občanství zůstavitele v rozhodné době. Tím se má na mysli v době smrti zůstavitele. Pokud měl zůstavitel v době smrti dvojí občanství či neurčité státní občanství, postupuje se v souladu s ustanovením § 33 zákona č. 97/1963 Sb. Dle tohoto ustanovení měl-li zůstavitel v době smrti dvojí občanství, z toho jedno občanství bylo české, je rozhodující české státní občanství. Pokud byl zůstavitel v době smrti příslušníkem několika cizích států, je rozhodující státní příslušnost naposledy nabytá. Zůstavitel, který v době smrti není příslušníkem žádného státu nebo jehož státní příslušnost nelze stanovit nebo nelze zjistit, které příslušnosti nabyt naposled, je příslušníkem toho státu, na jehož území měl v rozhodné době bydliště, a nelze-li to zjistit, na jehož území měl pobyt. Nelze-li ani to zjistit, je třeba postupovat, jako by šlo o českého občana.

Je-li dána pravomoc soudu České republiky pro projednání dědictví, postupuje soud vždy podle procesních předpisů platných v České republice bez ohledu na příslušnost mezinárodního prvku. V ostatních případech, tj. není-li dána pravomoc českých soudů, se český soud omezí jen na potřebná opatření k zajištění majetku po cizinci, a to v souladu s ustanovením § 45 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb. V těchto případech soud provede předběžné šetření podle § 175c o. s. ř. a v souladu s ustanovením § 175z odst. 1 o. s. ř. vydá účastníkům řízení na jejich žádost potvrzení o výsledku šetření. Je-li to nezbytné provede dle § 175e o. s. ř. veškerá potřebná neodkladná opatření k zajištění majetku po cizinci. V souladu s ustanovením § 55 Instrukce Ministerstva spravedlnosti informuje soud o výsledku předběžného šetření a o úmrtí cizince příslušný zastupitelský úřad cizího státu v České republice a zašle mu úmrtní list a protokol o předběžném šetření. Podle § 104 odst. 1 o. s. ř. není-li v dědickém řízení dána pravomoc soudu v České republice, soud řízení pro nedostatek pravomoci zastává. Má-li být majetek vydán do ciziny, vyrozumí o tom soud české věřitele a dědice tím, že vyrozumění vyvěsí na úřední desce soudu po dobu 15 dnů a známým věřitelům a dědicům oznámení doručí v souladu s ustanovením § 175z odst. 2 o. s. ř.

Je-li dána pravomoc soudu České republiky pro projednání dědictví, je zapotřebí zjistit jaké hmotné právo soud v dané věci použije. Nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, použijí se kolizní normy upravené v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním. Kolizní normy dědického práva hmotného řeší ustanovení § 17 a 18 zákona č. 97/1963 Sb. Podle § 17 zákona č. 97/1963 Sb. se dědické právní poměry řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel v době smrti příslušníkem. Zákon o mezinárodním právu soukromém vychází z jednotného dědického statutu, kdy jediným hraničním určovatelem je státní příslušnost zůstavitele v době smrti zůstavitele s tím, že český právní řád používá stejný postup jak pro věci movité tak i pro věci nemovité.⁷⁴ Podle § 18 zákona č. 97/1963 Sb. se způsobilost zřídít a zrušit závěť, jakož i účinky vad vůle a jejího projevu, řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době projevu vůle. Totéž právo je rozhodné i pro určení, které další druhy pořízení pro případ smrti jsou přípustné s tím, že toto ustanovení lze vztáhnout i na institut vydědění. V daném případě je tedy rozhodná státní příslušnost zůstavitele v době pořízení závěti či jiného úkonu pro případ smrti, nikoliv však státní příslušnost zůstavitele v době smrti. Co se týká formy závěti, řídí se právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době, kdy závěť učinil, ale postačí, vyhovuje-li forma tohoto právního úkonu státu, na jehož území byla učiněna. Totéž platí o

⁷⁴ Štěpený dědický statut používá jiné hmotné právo při dědění věcí movitých a při dědění věcí nemovitých.

formě zrušení závěti. Rozhodná je tedy státní příslušnost zůstavitele v době projevu vůle a dalším kritériem je místo učiněné závěti.

Pokud dojde notář (soud) k závěru, že je třeba použít hmotného práva cizího státu, musí zjistit jeho obsah, a to nejen obsah hmotného práva, ale i obsah kolizních norem tohoto státu. V kolizních normách cizího státu bude určeno, zda je třeba použít hmotné právo toto státu nebo hmotné právo České republiky. Podle § 35 zákona č. 97/1963 Sb. se jedná o zpětný či další odkaz, který je také třeba přijmout, odpovídá-li to rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu. Při aplikaci hmotného práva cizího státu je zapotřebí dbát na zásadu veřejného pořádku a neaplikovat právo, které by bylo v rozporu se zásadami společného a státního zřízení ČR. Také je třeba dbát zásady vzájemnosti a postupovat podle normy cizího státu, jen pokud cizí stát postupuje recipročně. Vzhledem k tomu, že soudy České republiky neznají právo cizího státu, postupují v souladu s ustanovením § 53 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., dle kterého má soud v první řadě učinit všechna nezbytná opatření ke zjištění cizího práva. Informace o cizím právu si také může vyžádat od Ministerstva spravedlnosti, které je povinno poskytnout nejen znění příslušné cizí normy, ale i její aplikaci a interpretaci. Od 25.9.1998 lze také postupovat podle *Evropské úmluvy o poskytování informací o cizím právu*, která v tento den vstoupila pro Českou republiku v platnost. Na základě této úmluvy si smluvní strany této mezinárodní smlouvy poskytují informace o cizím právu prostřednictvím přijímajícího orgánu, který přijímá informace zaslané jinou smluvní stranou a tyto informace jsou zpracovány a zaslány prostřednictvím orgánu k tomu účelu zřízenému. Smluvní strany si tedy také zřídily i orgán odesílací, který přijímá žádosti o poskytnutí informací od vlastních justičních orgánů a předává je do ciziny. Přijímacím i odesílacím orgánem v České republice je Ministerstvo spravedlnosti. Žádost o poskytnutí informací s veškerými přílohami musí být sepsána v úředním jazyku dožadovaného státu nebo je třeba opatřit tuto žádost přílohami s překladem od soudního tlumočnicka. V souladu s ustanovením § 38 odst. 2 o. s. ř. notář není oprávněn svým jménem žádat o poskytnutí právní pomoci v cizině, ale je v dané věci povinen připravit všechny podklady pro vydání usnesení o dědictví a návrhy příslušných soudních rozhodnutí. Žádost o poskytnutí informací o cizím právu včetně příloh tedy připraví notář, nechá ji přeložit soudním tlumočnickem a zašle ji Ministerstvu spravedlnosti. Jakmile se Ministerstvo spravedlnosti dozví odpověď, zašle ji příslušnému notáři.

Shora je uvedena platná právní úprava řízení o dědictví s mezinárodním prvkem, ale bylo by vhodné se zmínit i o připravovaném *nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí*, které by dle vyjádření

Komise Evropských společenství mělo být předloženo ke schválení nejpozději do června roku 2009. Toto nařízení si klade za cíl harmonizovat kolizní normy, které stanoví rozhodné právo pro dědictví s mezinárodním prvkem, jelikož národní předpisy upravující agendu dědění, které jsou v členských státech unie velmi rozdílné, je nemožné unifikovat. Důvodem k tomuto ambicióznímu kroku je značný nárůst dědictví s mezinárodním prvkem. Komise Evropského společenství se snaží řešit tuto vzniklou situaci v připravovaném nařízení, a to zejména následujícími instituty, stanovením jednotného hraničního určovatele, možností volby rozhodného práva zůstavitelem, zvolením si soudní pravomoci jiného členského státu a také zavedením institutu Evropského dědického osvědčení. Prozatím existuje třetí verze návrhu nařízení, která se skládá z šesti kapitol. První kapitola obsahuje základní definice pojmů, druhá kapitola se zabývá pravomocí, třetí kapitola pojednává o právu rozhodném, čtvrtá kapitola upravuje uznání a výkon rozhodnutí, pátá kapitola se týká veřejných listin a poslední šestá kapitola upravuje Evropské dědické osvědčení.

I když o tomto připravovaném návrhu nařízení bude nadále jednáno, neuškodí se zmínit o některých nově připravovaných základních institutech nařízení. Navrhované nařízení upravuje dědictví s mezinárodním prvkem, a to pokud majetek, který náleží do dědictví se nachází na území i jiného státu, než jen na území státu, který dědictví projednává. Cílem navrhovaného nařízení je, aby se o majetku zůstavitele vždy uskutečnilo jen jediné řízení o dědictví a nedocházelo k duplicitě řízení. Soud, který by projednával dědictví mohl aplikovat své právo jak hmotné, tak i procesní. Hraničním určovatelem pro určení rozhodného práva by byl obvyklý pobyt zůstavitele v době úmrtí, nebylo-li v nařízení stanoveno jinak s tím, že by zůstaly zachovány určité kompetence dle polohy nemovitostí, pokud by byly vyžadovány specifické formality. Nařízení by dále umožňovalo, aby si zůstavitel mohl sám zvolit rozhodné právo, kterým by se řídilo jeho dědické řízení s tím, že pro tuto volbu by existovaly určitá omezení, aby si zůstavitel nemohl zvolit jakékoliv právo. Nadále se o tomto nařízení vedou jednání a pouze čas ukáže, zda tento ambiciózní návrh vejde v platnost.

10. Dědická daň

Dědická daň byla zavedena do naší právní úpravy od 1.1.1993 a patří do skupiny daní majetkových. Základním právním předpisem, který upravuje dědickou daň je *zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitosti, ve znění pozdějších předpisů*, (dále jen „zákon č. 357/1992 Sb.“). Tento zákon nahradil notářský poplatek

z převodu nemovitosti, notářský poplatek z dědictví a notářský poplatek z darování. Notářský poplatek z dědictví vyměřovala tehdejší státní notářství a to podle *vyhlášky č. 146/1984 Sb. o notářských poplatcích a podle vyhlášky 150/1984 Sb., kterou provádí zákon notářských poplatcích.*

Zákon č. 357/1992 Sb. byl mnohokrát novelizován a v této kapitole se také zmíním o právní úpravě platné do 31.12.2007 a právní úpravě platné od 1.1.2008, kdy došlo k podstatné změně výše uvedeného zákona na základě reformy veřejných financí.

Od 1.1. 1993 podléhá nabytí dědictví dani z dědictví, kterou vyměřují finanční úřady. Podle § 2 *zákona č. 357/1992 Sb. poplatníkem dědické daně* je dědic, který nabyl dědictví nebo jeho část podle pravomocného rozhodnutí příslušného orgánu, jímž bylo řízení o dědictví skončeno. Nezáleží přitom na tom, zda dědicem je fyzická osoba či právnická osoba a ani nezáleží na tom, zda dědic dědictví nabývá ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto právních důvodů. Je-li dědiců více, platí dědickou daň každý dědic samostatně jen ze svého podílu a každý z nich podává samostatné daňové přiznání. Poplatníci jsou rozděleni do tří skupin, a to z důvodu zjištění příslušné dědické daně, která má být vyměřena jednotlivým dědicům. Do I. skupiny patří příbuzní v řadě přímé a manželé. Do II. skupiny patří příbuzní v řadě pobočné, a to sourozenci, synovci, strýcové a tety, a dále manželé dětí (tj. zeťové a snachy), děti manžela, rodiče manžela, manželé rodičů a osoby, které se zůstavitelem žily nejméně po dobu jednoho roku před smrtí ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly o společnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele. Do III. skupiny patří ostatní fyzické osoby a všechny právnické osoby. Rozdělení do jednotlivých skupin není totožné s rozdělením dědiců do skupin podle občanského zákoníku pro účely dědění ze zákona.

Podle § 3 *zákona č. 357/1992 Sb. předmětem dědické daně* je nabytí majetku děděním. Jedná se o bezplatné nabytí majetku děděním v důsledku smrti občana s tím, že majetek, který nabývají pozůstalí jinak než děděním např. peněžité nároky z pracovního poměru nebo peněžité plnění z pojištění pro případ smrti, které se řídí zvláštními předpisy, nespádají pod daň dědickou, ale daň z příjmu. Předmětem dědické daně je tedy veškerý majetek spadající do dědictví, a to jak majetek movitý tak i nemovitý. Za nemovitosti se kromě pozemků a staveb pro účely dědické daně považují i byty a nebytové prostory podle § 3 *odst. 1 písm. a) zákona č. 357/1992 Sb.* a za věci movité se pro účely dědické daně považují i cenné papíry, peněžní prostředky v české a cizí měně, pohledávky, majetková práva a jiné majetkové hodnoty podle § 3 *odst. 1 písm. b) zákona č. 357/1992 Sb.* V souladu s ustanovením § 3 *odst. 2 zákona č. 357/1992 Sb.* se z nemovitého majetku, který se nachází

na území České republiky dědická daň vybírá vždy bez ohledu na státní občanství či bydliště zůstavitele, ale pokud se jedná o nemovitý majetek nacházející se v cizině, dědická daň se nevybírání. Podle § 3 odst. 3 zákona č. 357/1992 Sb. jedná-li se o movitý majetek, který se nachází v tuzemsku, vybírá se dědická daň, a to pokud zůstavitel byl v době úmrtí občanem České republiky a bydliště měl v tuzemsku, nebo pokud zůstavitel byl v době úmrtí občanem České republiky a bydliště neměl v tuzemsku, tak i pokud zůstavitel nebyl v době úmrtí občanem České republiky, to vše za předpokladu, že movitý majetek se nachází v tuzemsku. Jedná-li se o movitý majetek, který se nachází v cizině, dědická daň se vybírá tehdy, pokud měl zůstavitel v době smrti bydliště v České republice a byl občanem České republiky. Principy zdanění jsou uvedeny v ustanovení § 2 a § 3 zákona č. 357/1992 Sb. a použijí se, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva. Modifikace upravené v mezinárodních smlouvách se týkají převážně jen movitého majetku, jelikož u nemovitostí se obecně uplatňuje princip zdanění podle místa jejich polohy.

Podle § 4 odst. 1 zákona č. 357/1992 Sb. **základem dědické daně** je cena majetku nabytého jednotlivým dědicem. Při stanovení základu daně se cena majetku snižuje o cenu majetku, který je podle tohoto zákona od dědické daně osvobozen, dále se odečítají prokázané dluhy zůstavitele přecházející na dědice, náklady spojené s pohřbem zůstavitele, odměna a hotové výdaje notáře, kterého soud pověřil jako soudního komisaře k úkonům k řízení o dědictví a cena jiných povinností, které byly uloženy dědici v řízení o dědictví (např. zřízení věcného břemene) a dále se odečte dědická dávka, kterou musí poplatník zaplatit jinému státu, je-li předmětem dědické daně v tuzemsku, též movitý majetek nacházející se v cizině. Cenou se rozumí cena určená v dědickém řízení ke dni úmrtí zůstavitele. Podle § 4 odst. 2 zákona č. 357/1992 Sb. shora uvedené dluhy, náklady spojené pohřbem, odměna a hotové výdaje notáře, dědická dávka prokazatelně zaplacená jinému státu, se odečtou v poměrné výši, která odpovídá poměru zděděného majetku, který není od daně osvobozen, k celkové hodnotě majetku nabytého tímto dědicem. Dále se odečte cena jiných povinností, které byly dědici v řízení o dědictví uloženy a pokud se váží k celé části dědictví, váží-li se jen k určité části dědictví, odečte se pouze od této části dědictví. Podle § 4 odst. 4 zákona č. 357/1992 Sb. v rámci dodatečného řízení o dědictví cena majetku nabytého v dodatečném projednání dědictví se sčítá s cenou majetku nabytého v původním dědickém řízení s tím, že od celkově vyměřené daně se odečte daň již vyměřená z nabytí majetku v dřívějším dědickém řízení.

Sazba dědické daně je odstupňována v závislosti na dvou skutečnostech, a to jednak u fyzických osob na příbuzenském či jiném vztahu dědice k zůstaviteli, jednak na výši základu daně. Podle právní úpravy platné do 31.12.2007 je pouze I. skupina je osvobozena od dědické

daně. U II. skupiny se sazba daně pohybuje podle výše základu v rozpětí od 3% do 12% a u III. skupiny od 7% do 40%. Sazba daně je klouzavě progresivní. Důležité je však podotknout podle uvedených sazeb se vynásobí koeficientem 0,5, což znamená, že se snižuje na polovinu. Od 1.1.2008 je od dědické daně osvobozena i II. skupina.

Osvobození od dědické daně

Zákon č. 357/1992 Sb. rozlišuje tři skupiny osob pro účely výpočtu daně dědické, darovací a daně z převodu nemovitosti. Do I. skupiny zařazujeme příbuzné v řadě přímé. V II. skupině se nachází sourozenci, synovci, neteře, strýcové a tety a další, tedy příbuzní v řadě pobočné a do III. skupiny patří všechny ostatní fyzické a právnické osoby. **Dle právní úpravy platné do 31.12.2007** je v souladu s ustanovením § 19 odst. 1 zákona č. 357/1992 Sb. plně osvobozeno nabytí majetku děděním, pokud k němu dochází mezi osobami zařazenými v I. skupině a poplatníci nemají povinnost podat přiznání k dědické dani. Jinak je daňové přiznání poplatník dědické daně povinen podat do 30 dnů ode pravomocně skončeného dědického řízení. Podle § 19 odst. 2 zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitosti s účinností do 31.12.2007 je dále osvobozeno nabytí

- a) movitých věcí osobní potřeby u fyzických osob, pokud tyto věci po dobu 1 roku před nabytím nebyly součástí obchodního majetku zůstavitele, jakož i podílů dědiců vyplácených z tohoto majetku a podílů odvozených ze společného jmění manželů zaniklého v důsledku úmrtí jednoho z nich, pokud cena tohoto majetku nepřevyšuje u osob II. skupiny 60 000 Kč a u osob III. skupiny 20 000 Kč u každého jednotlivého poplatníka. Daň se vybere jen z té části ceny movitých věcí nebo podílu na těchto věcech nabývaných každým nabyvatelem, která převyšuje uvedené částky;
- b) vkladů na účtech u bank a poboček zahraničních bank působících na území České republiky (s výjimkou vkladů na účtech zřízených pro podnikatelské účely), peněžních prostředků v české nebo cizí měně a cenných papírů v tuzemsku, jakož i podílů dědiců vyplácených z tohoto majetku a podílů odvozených ze společného jmění manželů zaniklého v důsledku úmrtí jednoho z nich, pokud úhrnná částka všech těchto hodnot nepřevyšuje u osob II. skupiny 60 000 Kč a u osob III. skupiny 20 000 Kč u každého jednotlivého poplatníka. Daň se vybere jen z té části movitého majetku nebo podílu na tomto majetku nabývaného každým nabyvatelem, která převyšuje uvedené částky;
- c) částek, které se podle zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením stávají předmětem dědictví.

Shora uvedená osvobození platí pro každého jednotlivého poplatníka samostatně. Movité věci a uvedené majetkové hodnoty se posuzují odděleně (každému poplatníkovi přísluší osvobození do příslušné výše zvlášť pro movité věci a zvlášť pro vklady, peněžní prostředky a cenné papíry). Osvobození od daně dědické uvedené shora pod písm. a) a b) se poskytne, jen za předpokladu, že poplatník tyto věci a hodnoty uvede v daňovém přiznání. Pokud by se tak nestálo, ztrácí nárok na osvobození. Od daně dědické jsou dále osvobozena nabytí movitého majetku, pokud zůstavitel byl zástupcem cizího státu pověřeným v České republice, příslušníkem jeho rodiny žijícím s ním ve společné domácnosti, jakož i jinou osobou, již příslušely diplomatické výsady a imunity a která nebyla občanem České republiky, je-li zaručena vzájemnost.

Podle reformy veřejných financí s účinností od 1.1.2008 je od dědické daně osvobozena i II. skupina poplatníků. Doposud nemusely platit dědickou daň osoby I. skupiny, a to rodiče, děti a manželé. Nyní se tato výhoda vztahuje i na poplatníky II. skupiny, tj. sourozenci, synovci, neteře, strýcové a tety, zeťové a snachy, děti manžela, rodiče manžela, manželé rodičů, osoby, které žily nejméně po dobu jednoho roku před převodem nebo smrtí zůstavitele ve společné domácnosti. Pro posouzení, jaké osvobození od daně dědické bude uplatňováno při nabytí majetku, je rozhodující, kdy nastala skutečnost, která je předmětem daně. Touto skutečností je u dědické daně nabytí majetku děděním. Podle § 460 *občanského zákoníku* se dědictví nabývá smrtí zůstavitele, což znamená, že pokud došlo k úmrtí zůstavitele před nabytím účinnosti reformy veřejných financí, tj. před 1.1.2008, úplné osvobození od daně dědické u osob zařazených do I. a II. skupiny se neuplatní. V tomto případě se bude nadále postupovat podle dosavadní právní úpravy. Osvobozeno bude nabytí majetku uvedené v § 19, § 20 a § 23 *zákona č. 357/1992 Sb. ve znění do 31.12.2007*. Pouze v případě, že zůstavitel zemřel v roce 2008 uplatní se osvobození od dědické daně i pro II. skupinu. Daňové úlevy se netýkají vůbec osob zařazených do III. skupiny.

Osvobození od dědické daně shora uvedené se týkalo pouze fyzických osob, proto je třeba také blíže rozvést osvobození, která se týkají právnických osob a jsou uvedena v ustanovení § 20 *odst. 1 a 4 zákona č. 357/1992 Sb.* Od dědické daně jsou osvobozeny územní samosprávné celky a jimi zřízené příspěvkové organizace, dobrovolné svazky obcí a také Česká republika, která může nabývat dědictví jako dědic na základě závěti a nebo jako odúmrtí, není-li žádného dědice. Osvobození platí také pro bezúplatná nabytí majetku určená na financování zařízení a humanitních akcí v oblasti kultury, školství, vědy, vzdělání, výzkumu, vývoje, zdravotnictví, sociální péče, ekologie, sportu, tělovýchovy, výchovy a ochrany mládeže, pokud je majetek nabyt právnickými osobami, které byly zřízeny

k zabezpečování těchto činností a které mají sídlo na území České republiky. Osvobození dále platí pro bezúplatné nabytí majetku státem registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, obecně prospěšnými společnostmi, politickými stranami, politickými hnutími a nadacemi nebo nadačními fondy. Podle § 20 odst. 5 zákona č. 357/1992 Sb. je od daně dědické osvobozen nárok zůstavitele na odškodnění podle zvláštních zákonů.⁷⁵ Pokud zůstavitel podal žádost o předběžné projednání podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, nebo obdobnou žádost podle ostatních zvláštních předpisů, a do smrti zůstavitele nebyl nárok ústředním orgánem uspokojen. Toto osvobození se vztahuje též na případy, kdy zůstavitel nárok včas uplatnil u soudu, do smrti zůstavitele však nebylo soudem o něm pravomocně rozhodnuto.

11. Závěr

V závěru bych se především chtěla zmínit o připravované novele občanského soudního řádu, jelikož podle dnešní platné právní úpravy dochází v dědickém řízení k průtahům⁷⁶ a některá ustanovení týkající se dědického řízení způsobují určité interpretační problémy. Tyto problémy se vyskytují nejen v dědickém řízení, a proto se vláda zaměřila mimo jiné na problematiku justice, to dle programového prohlášení vlády ze dne 17. ledna 2007. Jedná se o tzv. souhrnnou novelu občanského soudního řádu, jejíž cílem je změna v oblasti justice spočívající v zjednodušení procesních předpisů, odbřemenění soudců a zamezení průtahů v soudním řízení s tím, že dne 4.4.2008 byl Poslanecké sněmovně předložen vládní návrh zákona, kterým se mění *občanský soudní řád a další související zákony*. Nyní je tato novela v Poslanecké sněmovně ve fázi 2. čtení.

Cílem této navrhované právní úpravy je zavést v oblasti justice taková opatření, která povedou kvalitnějšímu a k rychlejšímu rozhodování soudů. Tomuto cíli z hlediska soudního procesu napomůže zejména zjednodušení procesních předpisů. Z důvodu četnosti dosavadních novel občanského soudního řádu je vhodné při naplňování tohoto cíle zaměřit se pouze na zásadní problémy, které českou justici nejvíce trápí a které soudní proces činí

⁷⁵ Např. zákon č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem, zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁶ Je třeba podotknout, že pokud dochází v rámci dědického řízení k průtahům, nemusí být tyto průtahy způsobeny jen v důsledku platné právní úpravy, ale mohou za ně často také samotní účastníci řízení, např. pokud včas nepřinesou znalecký posudek, nedostaví se na nařízené jednání nebo se několikrát z předem domluveného nařízeného jednání omluví, apod.

zdlouhavým a neefektivním. **Mezi základní oblasti, které si navrhovaná právní úprava dává za cíl změnit, patří mimo jiné i posílení notáře v dědickém řízení.**

Vládní návrh zákona, kterým se mění *občanský soudní řád* v části řízení o dědictví, má v úmyslu posílit pravomoc notářů v řízení o dědictví, a tím urychlit dědické řízení a přispět k odbřemenění soudů od administrativně jednoduché agendy.

Podle platné právní úpravy vykonávají notáři úkony v řízení o dědictví na základě pověření soudu jako soudní komisaři. Ustanovení § 38 odst. 2 o. s. ř. obsahuje výčet pravomocí, které jsou vyhrazeny pouze soudu a jimiž soud nemůže notáře pověřit. Jedná se o žádosti o poskytnutí právní pomoci v cizině a meritorní rozhodnutí s tím, že notář může samostatně vydávat pouze usnesení, jimiž se upravuje vedení řízení.

V souladu s ustanovením § 175zd o. s. ř. notář zpravidla obstarává veškeré podklady pro vydání usnesení a připravuje návrh usnesení včetně sdělení třetím osobám (tzv. realizační opatření). Soudy v dědickém řízení v podstatě pouze podepisují rozhodnutí a sdělení třetím osobám, která připravil notář a která ve většině případů soud nijak neupravuje. V důsledku toho dochází ke zbytečným průtahům v řízení, jelikož spis opakovaně putuje mezi soudem a notářem, což vede k nespokojenosti účastníků řízení. Stávající vymezení rozhodovacích pravomocí notářů v § 38 odst. 2 o. s. ř. (*usnesení, jimiž se upravuje vedení řízení*) přináší interpretační obtíže, neboť dochází k zaměňování se stejným zněním, obsaženým v § 202 odst. 1 písm. a) o. s. ř., tj. usnesení vůči kterým není odvolání přípustné. S ohledem na smysl dědického řízení je zřejmé, že okruh rozhodnutí podle § 38 o. s. ř. *by měl být širší než podle § 202 odst. 1 písm. a) o. s. ř.* Soudy by proto měly být svěřeny pouze základní úkoly, nezbytné proto, aby byl zachován přehled o počtu probíhajících dědických řízení, tj. zejména přidělování věcí notářům a vyřizování dědického řízení s mezinárodním prvkem.

Vládním návrhem zákona, kterým se mění občanský soudní řád dochází ke změně právní úpravy § 38 o. s. ř.⁷⁷ a to tak, že notář vykonává jednotlivé procesní úkony a rozhodnutí jménem soudu, není-li výslovně stanoveno jinak, tj. že má rozhodovat soud. Tato úprava v podstatě představuje paralelu k činnosti exekutorů nebo vyšších soudních úředníků s tím, že právo na zákonného soudce by touto úpravou nemělo být dotčeno, neboť notáři jsou pověřeni na základě rozvrhu práce, který se podobá rozvrhu práce soudců. Proti rozhodnutí

⁷⁷ V § 38 odstavec 2 nově zní: „(2) Pověření podle odstavce 1 se nevztahuje na žádosti o poskytnutí právní pomoci v cizině, na ustanovení správce dědictví podle § 175f odst. 2, na zrušení usnesení o dědictví podle § 175w a na vydání potvrzení podle § 175z.“

notáře by se použil specifický opravný prostředek (tentýž specifický opravný prostředek se používá ve vztahu k rozhodnutím vydaným justičními čekateli a vyššími soudními úředníky), přičemž rozhodnutí soudu se považuje za rozhodnutí prvostupňové a je proti němu přípustné odvolání.

Na základě oznámení matriky o úmrtí osoby soud pověří dle rozvrhu práce notáře, který provede celé řízení a po nabytí právní moci usnesení, jímž se řízení končí, a po provedení následných povinných informativních úkonů ve vztahu k třetím subjektům, uloží spis k archivaci u soudu.

Vzhledem k tomu, že matriky úmrtí osoby ve svém obvodu soudu pouze oznamují a pověření notáře soudním komisařem není ze zákona soudním rozhodnutím (jde o akt *sui generis*, resp. organizačně-technické povahy), lze tento proces zjednodušit a urychlit zavedením elektronické komunikace se zaručeným elektronickým podpisem, neboť jak soudy, tak i notáři a matriky disponují příslušným vybavením. K zavedení takového postupu není třeba legislativního zásahu, ale postačí projednání s notáři a matričními úřady. Vzájemná elektronická komunikace mezi uvedenými subjekty je předmětem úpravy doručování, obsažené v návrhu této novely občanského soudního řádu.

Souhrnná novela občanského soudního řádu se také zabývá zavedením evidence manželských smluv, které by byly nezbytným podkladem pro řízení o dědictví, jelikož vypořádání společného jmění manželů, vždy předchází vlastnímu projednání dědictví. Jakmile je vypořádáno společné jmění manželů, lze provést soupis aktiv a pasiv dědictví. Dle dnešní právní úpravy manželé, popřípadě budoucí manželé si mohou smlouvou změnit majetkový režim stanovený zákonem. Pokud si manželé v souladu s ustanovením § 143a občanského zákoníku upravili své majetkové vztahy smlouvou o zúžení či rozšíření společného jmění manželů sepsanou ve formě notářského zápisu, nebývají tyto smlouvy vůbec vzaty v úvahu v řízení o dědictví, jelikož nejsou zpravidla účastníky řízení předloženy, a to především, jsou-li svým obsahem nevýhodné pro pozůstalého manžela a dědicům jejich pořízení není známo. Podle § 143a odst. 4 občanského zákoníku tyto smlouvy jsou účinné vůči jiné osobě jen za předpokladu, že je jí obsah těchto smluv znám, avšak manželé a jejich dědici jsou jimi vázáni. Na základě těchto smluv dojde ke změně zákonného majetkového režimu manželů, neboť manželé nabývají do výlučného vlastnictví buď takovou smlouvou i vypořádávaný majetek ze společného jmění manželů nebo majetek nabývaný za trvání manželství v budoucnu. Pokud se notář (soud) nedozví o změně majetkového režimu manželů, dojde k chybnému rozhodnutí se všemi z toho vyplývajícími důsledky. Z tohoto

důvodu se navrhuje zavedení evidence smluv uzavřených mezi manžely a osobami hodlajícími vstoupit do svazku manželského podle § 143a občanského zákoníku, kterou povede Notářská komora České republiky, a to v elektronické podobě, obdobně jako Centrální evidenci závětí. Každý notář bude mít po sepsání této smlouvy povinnost tuto smlouvu neprodleně zaevidovat v centrální evidenci. Každý notář bude v evidenci povinně lustrvat.

Dle mého názoru by shora navrhované změny občanského soudního řádu měly mít pozitivní vliv na dědické řízení, neboť povedou ke zjednodušení, zpřehlednění a urychlení agendy, jelikož dojde k přesunu rozhodování v dědickém řízení ze soudců na notáře, kteří budou vydávat usnesení o potvrzení dědictví nebo o schválení dohody o vypořádání dědictví. Pokud budou notáři pověřováni projednáním dědictví elektronicky, přispěje to vše k urychlení a zjednodušení dědického řízení. Myslím, že tyto změny přivítají i samotní soudci (vyšší soudní úředníci, apod.). Dále i navrhovaná změna občanského soudního řádu spočívající v zavedení centrální evidence smluv o modifikaci společného jmění manželů, posílí právní jistotu a zabráni případným sporům, které by z nevědomosti o takové smlouvě mohly v budoucnu nastat. I když na základě těchto změn bude ve věci dědického řízení odpovědnost notářů vyšší a každé vyřízení každého spisu časově náročnější, než tomu bylo doposud, jsou tyto kroky učiněné v zájmu zjednodušení, zpřehlednění a urychlení této agendy, kroky učiněnými správným směrem.

Přehled literatury:

1. Knihy:

- *Mikeš J., Muzikář L.*, Dědické právo, Praktická příručka, Linde Praha, a.s. 2007
- *Bílek P., Drápal L., Jindřich M., Wawerka, K.*, Notářský řád a řízení o dědictví, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 2005
- *Bílek P., Šešima M.*, Dědické právo v předpisech let 1925-2001, C.H. BECK 2001
- *Wintrová A. a kolektiv*, Civilní právo procesní, Linde Praha, a.s. 2006

2. Zákony a vyhlášky:

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších novel
- Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších novel
- Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších soudních úřednících státního zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava české republiky
- Zákon č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006, zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 229/1991 Sb., o půdě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 120/2001 exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 186/2006 Sb. o úpadku a způsobu jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů
- Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30.4.2004, č.j. 56/2004-MO-J

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení Rady (ES) č. 1348/2000 z 29.května 2000 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech
- Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství
- Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství
- Zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státních notářství
- Zákon č. 26/1954 Sb., o notářských poplatcích
- Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a řízení před státním notářstvím
- Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních
- Zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného

3. Příspěvky v periodickém tisku a judikatura:

- Klička O., *Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení*, AD NOTAM 6/2006, str. 176
- Beránek V., *K určování obvyklé ceny nemovitostí v dědickém řízení*, AD NOTAM 1/2006, str.25
- Špoková E., *Dědictví s cizím prvkem*, AD NOTAM 3/2003, str. 57
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15.8.1994, sp. zn. 18 Co 88/94
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.10.1999, sp. zn., 21 Cdo 2423/98
- Rozhodnutí 49/1975 - Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.6.1974, sp.zn. 11 Co 21/74, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 49, ročník 1975
- R 34/1976
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22.11.1965, sp.zn. 5 Cz 102/65, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 12, ročník 1966;
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16.5.2006, sp. zn. 21 Cdo 2209/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.1.2008, sp.zn. 21 Cdo 1923/2007
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.11.1997, sp. zn. 24 Co 331/1997-100
- R 41/1966
- R 67/94 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky
- R 18/1986
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.1995, sp.zn. 24 Co 16/95-22.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky - R 44/1999 Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.1997, sp.zn.. 24 Co 39/97-97
- Usnesení Krajského soudu ze dne 31.3.1998, sp. zn. 21 Co 48/98-73

- Rozhodnutí uveřejněné v časopise soudní judikatura pod č. 175/2004 - Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.7.2004, sp. zn. 30 Cdo 493/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.5.2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004
- Usnesení uveřejněné v časopise soudní judikatura pod č. 57/1999
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26.2.1999, sp. zn. 24 Co 29/99-48
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31.7.1998, sp. zn. 24 Co 196/98-62
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.6.2002, sp. zn. 24 Co 127/2002-72
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.11.1999, sp. zn. 24 cdo 279/99-57
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.9.1998, sp. zn. 24 Cdo 281/98-199
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.10.1999, sp. zn. 21 Cdo 2423/98
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11.5.2004, sp. zn. 30 CDo 1131/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4.5.2004, sp. zn. 30 Cdo 839/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8.10.2001, sp. zn. 22 Cdo 1206/2001

4. Webové stránky

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_cs.htm
Evropský soudní atlas

<http://www.nckr.cz>

Notářská komora České republiky

<http://www.nsoud.cz>

Nejvyšší soud ČR

Zkratky:

CEZ	Centrální evidence závětí
DPH	Daň z přidané hodnoty
R	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31.12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1.1.1993)
o. s. ř.	Občanský soudní řád
jednací řád	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších novel
vyhláška o odměně	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších novel
notářský řád	Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) , ve znění pozdějších předpisů